

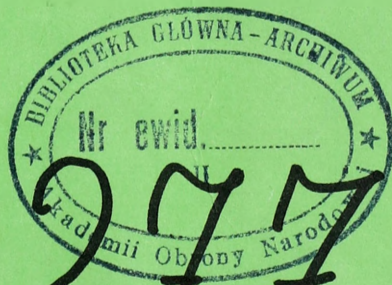

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Ppłk dr Jerzy CIEŚLIK

DETERMINANTY ZMIAN W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

62772

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4911

05-004911-002-0

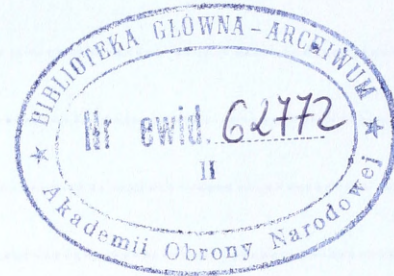

WARSZAWA

2001

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

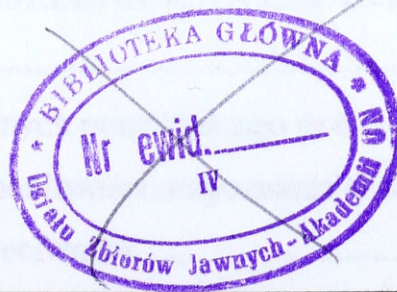
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

**DETERMINANTY ZMIAN
W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO**

pk. „ZMIANA – 1”

Pplk dr Jerzy CIEŚLIK

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	5
1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE.....	7
1.1. Przedmiot i cel badań.....	7
1.2. Problemy badawcze.....	8
1.3. Hipotezy.....	8
1.4. Metody badawcze.....	10
1.5. Procedura badawcza.....	12
2. WPŁYW CZYNNIKÓW POŚREDNICH NA ZMIANY W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO.....	13
2.1. Polityczne determinanty zmian w obronie związku taktycznego.....	14
2.2. Wpływ strategii na przygotowanie związku taktycznego do obrony.....	21
2.2.1. Wyzwania i zagrożenia polityczno-militarne.....	22
2.2.2. Działania prewencyjno-stabilizacyjne.....	25
2.2.3. Reagowanie kryzysowe.....	26
2.2.4. Działania wojenne.....	27
2.2.5. Przeznaczenie i skład Wojsk Lądowych SZ RP.....	29
2.3. Ekonomiczno-społeczne warunki przygotowania ZT WL do obrony.....	31
2.3.1. Wpływ czynnika ekonomiczno-finansowego na programy obronne.....	32
2.3.2. Czynniki społeczny.....	37
2.4. Wnioski.....	40
3. WPŁYW CZYNNIKÓW BEZPOŚREDNICH NA ZMIANY W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO.....	41
3.1. Koncepcja działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika.....	41
3.1.1. Rola, sposoby i możliwości rozpoznania w działaniach zaczepnych potencjalnego przeciwnika.....	42
3.1.2. Rola i możliwości ogniowe wojsk potencjalnego przeciwnika w działaniach zaczepnych.....	52

3.2. Natowska teoria walki determinantem zmian w obronie związku taktycznym.....	65
3.3. Wnioski.....	74
4. DETERMINANTY ZMIAN W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO	
W LATACH 2000 – 2020.....	77
4.1. Sytuacja polityczno-militarna.....	78
4.2. Możliwości ekonomiczne państwa.....	80
4.3. Rozwój środków walki.....	81
4.4. Środowisko naturalne.....	91
4.5. Cele i zadania.....	93
4.6. Struktura organizacyjna.....	94
4.7. Wnioski.....	98
ZAKOŃCZENIE.....	100
BIBLIOGRFIA.....	101
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW.....	105

¹ M.in. rozkazami KWPC – ZEM/1991 z dnia 17.01.1991, rozkazami RP do przegrupowania wojsk w ramach 10. Floty 1.02.1991 r., rozkazem Komando do przegrupowania Trzeciej Floty Niszczycielskiej (TFN) 12.02.1991 r.

² Zgodnie z Programem Przekształceń i Modernizacji Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006 waga bojowa jednostek struktury organizacyjnej m.in. zmniejszyła się, zmniejszono i w tym jedną w składzie Wydziałowego Komando „Północny – Wschód” i w składzie jednostki niszczycielskiej.

³ Tomaszewski A., Zieliński J., Wpływ bojowy w walce w powietrzu, cz. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8, wyd. Wgk Lotniczych w systemie obrony kraju, AON, Warszawa, 2004 r., str. 44-45.

⁴ Determinanty zmian w obronie związku taktycznym – rozdział 1.

⁵ związku taktyczny (ZT) – grupa taktyczna, składająca się z jednostek (pododdziałów, pododdziałów) i jednostek struktury organizacyjnej dywizji niszczycielskiej – rozdział 2.

⁶ Prace naukowe i dowodowe tj.: Tomaszewski A., Tomaszewski J., Wpływ bojowy jednostek niszczycielskich i pododdziałów i pododdziałów niszczycielskich w wojnie, AON, Warszawa 2001, Zmiany w twórczości, cz. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

WSTĘP

Ostatnia dekada XX wieku, to okres gwałtownych przeobrażeń polityczno-militarnych zachodzących w kraju oraz w armii,¹ wymagających istotnych reorientacji podstawowych założeń naszej obronności. To czas szczególnie intensywnych prac koncepcyjnych w obszarze teorii działań zbrojnych. Na wszystkich poziomach sztuki wojennej, praktycy i teoretycy wojskowi podejmują trud uzyskania odpowiedzi na pytania dotyczące problematyki przygotowania i prowadzenia operacji, bitwy i walki. Konsekwencją tych działań są nowe, na miarę obecnych czasów rozwiązania w wielu dziedzinach sztuki wojennej, w tym również w taktyce wojsk lądowych. Wojska te, podobnie jak całe Siły Zbrojne zmniejszają się i reorganizują,² a jednocześnie muszą być przygotowane do realizacji różnych zadań militarnych i niemilitarnych.³

W taktyce wojsk lądowych, obiektem największego zainteresowania badaczy wojskowych jest teoria walki. Natomiast spośród rodzajów walki, najczęściej poddawana badaniom problematyką jest teoria przygotowania i prowadzenia obrony.

Niniejsza praca przedstawia i charakteryzuje czynniki⁴ które określają zmiany zachodzących w obronie związku taktycznego (ZT).⁵ Uzupełnia ona rezultaty wcześniejszych badań prowadzonych przez pracowników Katedry Taktyki Ogólnej.⁶

Funkcjonowanie naszych Sił Zbrojnych w strukturach sojuszniczych, uczestnictwo w różnych ćwiczeniach zarówno w układzie narodowym jak i sojuszniczym,

¹ M.in. rozwiązanie RWPG - 28.06.1991 r, rozwiązanie UW - 1.07.1991r, przystąpienie RP do programu Partnerstwo dla Pokoju -2.02.1994 r, przyjęcie Polski do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) 12.03.1999 r.

² Zgodnie z Programem Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006 mają być zbudowane struktury obejmujące m.in. cztery dywizje ogólnowojskowe (w tym jedną w składzie Wielonarodowego Korpusu „Północny – Wschód”) i cztery samodzielne brygady ogólnowojskowe.

³ Tomaszewski A, Zieliński J, Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, część 1, Miejsce i zadania Wojsk Lądowych w systemie obronnym kraju, AON, Warszawa 1996 r, s. 58-64.

⁴ Determinanty zmian w obronie związku taktycznego – załącznik 1.

⁵ związek taktyczny (ZT)– dywizja zmechanizowana, samodzielna brygada (zmechanizowana, kawalerii pancernej); Struktura organizacyjna dywizji zmechanizowanej – załącznik 2.

⁶ Prace naukowo-badawcze tj.: Huzarski M., Teoretyczne podstawy taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach operacyjnych pk. „WOLTA”, AON, Warszawa 2000, Zmiany w teorii walki, cz.1 pk. „DZIAŁANIA – 1”, AON, Warszawa 1997 r., Zmiany w teorii walki, cz.2 pk. „DZIAŁANIA – 2”, AON, Warszawa 1998 r., Zmiany w teorii taktyki ogólnej AON, Warszawa 1999 r., Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej, pk. „INTER”, AON, Warszawa 2001. Wykorzystano także treści opracowania zbiorowego o zasięgu akademickim pt. Działania operacyjno-taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1999 r, którego autorami byli m.in. pracownicy Katedry Taktyki Ogólnej.

pozwoлиło na dokonywanie kolejnych ocen i analiz wpływu wielu czynników i uwarunkowań na zmieniającą się teorię działań obronnych.

Zaistniała zatem możliwość i potrzeba dokonania syntezy i przedstawienia jej w kształcie pracy naukowo-badawczej.

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia oraz załączników, które obrazują realizację procedury badawczej.

W rozdziałach merytorycznych, dążono do określenia zasadniczych kwestii natury taktycznej, koncentrując wysiłek badawczy na wygenerowaniu i scharakteryzowaniu czynników determinujących zmiany zachodzące w obronie związku taktycznego. Przy czym szczególną uwagę skupiono przede wszystkim na tych czynnikach, które zakwalifikowano do grupy tzw. determinantów bezpośrednich.⁷

W końcowej części pracy wskazane zostały prognostyczne kierunki rozwoju obrony ZT, oraz tych determinantów które zmiany te będą prawdopodobnie stymulować.

Autor poczytywał by sobie za zaszczyt, gdyby rezultaty tej pracy mogłyby być wykorzystane przy opracowaniu kolejnej edycji podręcznika *Taktyka ogólna*.

---

⁷ Klasyfikacja determinantów zmian w obronie związku taktycznego – rysunek 1, s.13.

Rozdział 1.

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Rozdział ten zawiera zamiary badawcze, metodyczne i proceduralne. Prezentowane założenia metodologiczne będą stanowiły podstawę, do przeprowadzenia badań wraz z przyjęciem norm postępowania i stosownej procedury.

1.1. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań w niniejszej pracy, są *czynniki determinujące zmiany w procesie przygotowania i prowadzenia obrony przez związek taktyczny*. Stanowią one zbiór, a więc istnieją pomiędzy nimi określone więzi, relacje i zależności. Nie można ich zatem rozdzielić i rozpatrywać oddzielnie. Należy jednak, przy zachowaniu wymaganej spójności, dążyć do wyodrębnienia istotnych kwestii, które w sposób wyrazisty podkreślają ich odrębność oraz jednoznacznie informują o ich charakterze i sile oddziaływania na inne elementy systemu.

W obszarze zainteresowań badawczych, znalazła się także potrzeba zdefiniowania prognostycznych zmian w obronie związku taktycznego i wskazania ich przyczyn.

W uogólnieniu można stwierdzić, iż obrona i jej przewartościowania, jako przedmiot badań w niniejszej pracy, muszą uwzględniać zmiany wynikające z przeobrażeń w uwarunkowaniach wewnętrznych (narodowych) i zewnętrznych (sojuszniczych).

Na podstawie oceny literatury przedmiotu badań, ciągłej obserwacji przeobrażeń związanych z teorią obrony, a także w wyniku wieloletnich zainteresowań problematyką obrony, dostrzeżone zostało zapotrzebowanie na pracę, której *celem głównym jest określenie determinantów zmian w obronie związku taktycznego*.

Osiągnięcie tak sformułowanego celu wymaga ustalenia aktualnego stanu wiedzy z zakresu obejmującego temat pracy i na jej podstawie oraz po przeprowadzonych badaniach, określić naukowo uzasadnione zmiany, które powinny być wprowadzone lub stanowić uzupełnienie teorii obrony w obecnym kształcie.

Obszar badań w niniejszej rozprawie ogranicza się do szczebla związku taktycznego.

1.2. Problemy badawcze

W pracy ze szczególną uwagą, priorytetowo potraktowano wybór, formułowanie i sposób rozwiązywanie głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych.

Mając na uwadze określony wyżej przedmiot badań, a także przeprowadzone rozważania metodologiczne, problem główny w niniejszej pracy został wyrażony w postaci następującego pytania: **jakie czynniki determinują zmiany w organizacji i prowadzeniu obrony przez związek taktyczny ?**

Analiza treści tak sformułowanego głównego problemu badawczego pozwoliła na wygenerowanie problemów szczegółowych. Są one wyrażone w postaci następujących pytań:

- 1) Jaki jest wpływ czynników politycznych, ekonomicznych i społecznych na zmiany zachodzące w teorii działań zbrojnych, w tym w obronie związku taktycznego?
- 2) Jakie są militarne determinanty zmian w obronie związku taktycznego?
- 3) Jakie mogą być kierunki i zakres oraz przyczyny przyszłych zmian w obronie związku taktycznego?

Wyrażone wyżej problemy szczegółowe wyprowadzone z problemu głównego obejmują zasadnicze kwestie ewolucji obrony związku taktycznego w okresie zmian polityczno-militarnych w RP. Uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na tak sformułowane pytania powinny, po ich logicznym uporządkowaniu, pozwolić na rozwiązanie problemu głównego.

1.3. Hipotezy

Na podstawie obecnego stanu wiedzy na temat obrony wojsk lądowych, można stwierdzić, iż pozostaje ona ważną częścią w odniesieniu do całokształtu problematyki obejmującej walkę wojsk lądowych.

Mamy bogate doświadczenia historyczne i nadal obserwujemy ewolucję i rozwój obrony zajmującej ważne miejsce w polskiej (narodowej) sztuce wojennej. Wiele przesłanek wskazuje na to, że takie postrzeganie obrony utrzyma swą aktualność. Prognozować można przy tym jej dalsze zmiany i rozwój uwzględniający postępujące przeobrażenia warunków, zjawisk pola walki, rozwoju środków walki i nośników informacji oraz związane z tym przewartościowania strukturalne.

Postępujące dynamiczne zmiany w różnych płaszczyznach wymagać będą odpowiedniego uporządkowania typologicznego i terminologicznego. Ważne dla teorii obrony są projektowane i wykonywane zmiany strukturalne w połączeniu z oceną wartości i możliwości wykorzystania potencjału bojowego, zwłaszcza formacji ogólnowojskowych.

Zgodnie z przypuszczeniami sygnalizowanymi w temacie pracy należy dostrzegać, wyodrębniać, wskazywać i oceniać aspekty narodowe w teorii obrony. Musimy przy tym lojalnie podporządkować się wymaganiom sojuszniczym. Wynikają stąd także stosowne zobowiązania.

W walce, a szczególnie w obronie następują znaczące przewartościowania. Zwiększa się rola działań opóźniających w wymiarze narodowym oraz działań aeromobilnych zwiększających dynamizm walki powietrzno-lądowej.

Szeroka gama aspektów sojusznicznych pojawia się w międzynarodowych operacjach połączonych, a także w działaniach pokojowych (nazywanych w literaturze zachodniej – „innych niż wojna”). Przewiduje się poszerzenie zakresu tych działań wraz z rozwojem nowych form działań taktycznych.

Wiele uwagi poświęcać się będzie działaniom obronnym w różnych sytuacjach pola walki, w tym zwłaszcza w specyficznych warunkach terenowych oraz w warunkach wykonywania wspólnych zadań z obroną terytorialną.

Koordinacja działań taktycznych rodzajów wojsk była już wcześniej przedmiotem zainteresowania w teorii taktyki ogólnej – określanej jako „klamra spinająca” elementy taktyki o charakterze specjalistycznym. Obecnie, w świetle wymagań sojusznicznych, koordynacja wszelkich działań na poziomie taktycznym jest szczególnie ważnym elementem decyzyjnym i odgrywać będzie istotną rolę w rozwiązywaniu problemów taktycznych, zwłaszcza podczas operacji z udziałem sił wielonarodowych.

W wyniku zbadania i rozwiązania wymienionych w pracy problemów szczegółowych stworzone zostaną podstawy do nakreślenia kierunków rozwoju i wzbogacaniu teorii obrony z czytelnym wskazaniem na kwestie o charakterze narodowym i obszarów problemowych o znaczeniu sojuszniczym. Wymagany jest tu jednak podział na horyzonty czasowe, pierwszy na okres do 2006 roku – zgodnie z cyklem planistycznym NATO i drugi – perspektywiczny do ok. 2020 roku.

Nie oczekuje się tu prognoz szczegółowych, gdyż trudny do przewidzenia jest scenariusz zmian uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Można jednak, w oparciu o obecną rzeczywistość i udokumentowane możliwości rozwojowe zaprojektować wizje przyszłego kształtu teorii taktyki ogólnej. Szczególny wpływ na ten kształt wywierają takie czynniki jak: nieprzewidywalne obecnie sytuacje kryzysowe, wszechobecność elektroniki i rosnąca rola informacji, działania w trzech wymiarach, w tym także w kosmosie oraz znaczący wzrost możliwości manewrowych i rażenia w różnych jego odmianach z psychologicznym włączeniem.

W etapie wstępnym przyjęta została wstępna hipoteza robocza. Na podstawie dotychczasowej wiedzy autora sformułowano następujące przypuszczenie: *zmiany w wyposażeniu i uzbrojeniu oraz organizacji i koncepcji użycia SZ RP, będące konsekwencją określonych przeobrażeń polityczno-militarnych a także społecznych i ekonomicznych w Europie i w Polsce w ostatnich dwóch dekadach XX wieku, determinowały między innymi zmiany w przygotowaniu i prowadzeniu obrony przez związek taktyczny. Bardzo istotny wpływ szczególnie na sposoby wykorzystania związku taktycznego w obronie, mają zmiany w koncepcjach działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika a także zmiany zachodzące w środowisku walki.*

1.4. Metody badawcze

Przedstawiona w tym podrozdziale założeń problematyka metod badawczych jest szczególnie ważna. Od właściwego doboru i umiejętnego zastosowania metod badawczych w największym stopniu zależy rozwiązywanie problemów badawczych.

W niniejszej pracy, w okresie wstępnym, najszerzej stosowano studiowanie i ocenę opracowań teoretycznych, dokumentów normatywnych, dokumentacji cwi-

czeń oraz różnych publikacji, przeważnie o charakterze polemicznym. Celem prowadzonych analiz wskazanych materiałów źródłowych było ustalenie obecnego stanu wiedzy obejmującego teorię obrony związku taktycznego.

W zasadniczym etapie badań najszerzej stosowano metody empiryczne. Na pierwszym miejscu wymieniana jest obserwacja prowadzona w różnych obszarach działań taktycznych o charakterze narodowym i w przedsięwzięciach sojuszniczych. Celem prowadzonych obserwacji, przede wszystkim ćwiczeń taktycznych, było ustalanie i porównywanie zmian które były dostrzegalne szczególnie w sferze organizacyjnej i koncepcyjnej obrony związku taktycznego w różnych okresach czasu. Cenne go materiału naukowego dostarczyły wyniki obserwacji ćwiczeń prowadzonych w Pomorskim i Śląskim Okręgu Wojskowym pk. „OPAL-2000” i „ORION-2000”, a także w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych prowadzonych w Akademii Dowodzenia w Hamburgu i Akademii Wojennej w Brnie. Istniała tu możliwość prowadzenia obserwacji uczestniczącej.

Ze względu na charakter pracy, szeroko stosowano także badanie opinii i sądów. W wyniku odpowiednio przygotowanej i przeprowadzonej rozmowy kierowanej uzyskiwano wartościowe oceny ekspertów. Prowadzono również wywiady indywidualne, których celem było zebranie opinii o przyczynach i perspektywach zmian w teorii obrony związku taktycznego tak w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym.

W tym etapie badań zastosowano również takie metody teoretyczne jak: synteza, porównanie i uogólnienie.

W trzecim, podsumowującym okresie badań, w celu uporządkowania i opracowania materiału badawczego zastosowano wybrane metody teoretyczne.

Dzięki zastosowaniu różnorodnych metod podejścia do badanego problemu oraz metod jego poznania, autor mógł dokonać ostatecznej weryfikacji uzyskanego materiału.

Drogę dojścia do wyników i same wyniki w postaci teoretycznego opracowania autor prezentuje w kolejnych rozdziałach niniejszej rozprawy.

1.4. Procedura badawcza

Opisane dotychczas zamierzenia badawcze zmierzające do osiągnięcia celu pracy, a także sprawdzenie prawdziwości sformułowanych założeń hipotetycznych wymagało zastosowania określonej procedury badawczej.

Przedstawiona struktura procedury badawczej została opracowana w kontekście potrzeb niniejszej pracy. Ma ona także elementy układu o charakterze uniwersalnym – dającym się funkcjonalnie zastosować w innych pracach naukowych mieszczących się w specjalności taktycznej oraz innych dyscyplinach i specjalnościach wojskowych.

I. OKRES WSTĘPNY

- Określenie obecnego stanu wiedzy obejmującego teorię obrony Związku Taktycznego;
- Dostrzeżenie problemu badawczego i stwierdzenie potrzeby badań.

II. OKRES TWORZENIA ZAMIARÓW BADAWCZYCH

- Określenie celu pracy (jaki ma być efekt końcowy ?)
- Ustalenie problemu głównego i problematyki szczegółowej w postaci pytań badawczych;
- Sformułowanie ogólnej hipotezy roboczej;
- Planowanie zamiarów badawczych.

III. OKRES BADAŃ TEORETYCZNYCH

- weryfikacja ogólnej hipotezy roboczej w badaniach teoretycznych i nadania jej kształtu wstępnej hipotezy roboczej

IV. OKRES BADAŃ EMPIRYCZNYCH

- Weryfikacja wstępnej hipotezy naukowej w badaniach praktycznych i opracowanie hipotezy naukowej

V. OKRES SYNTEZY WYNIKÓW BADAŃ

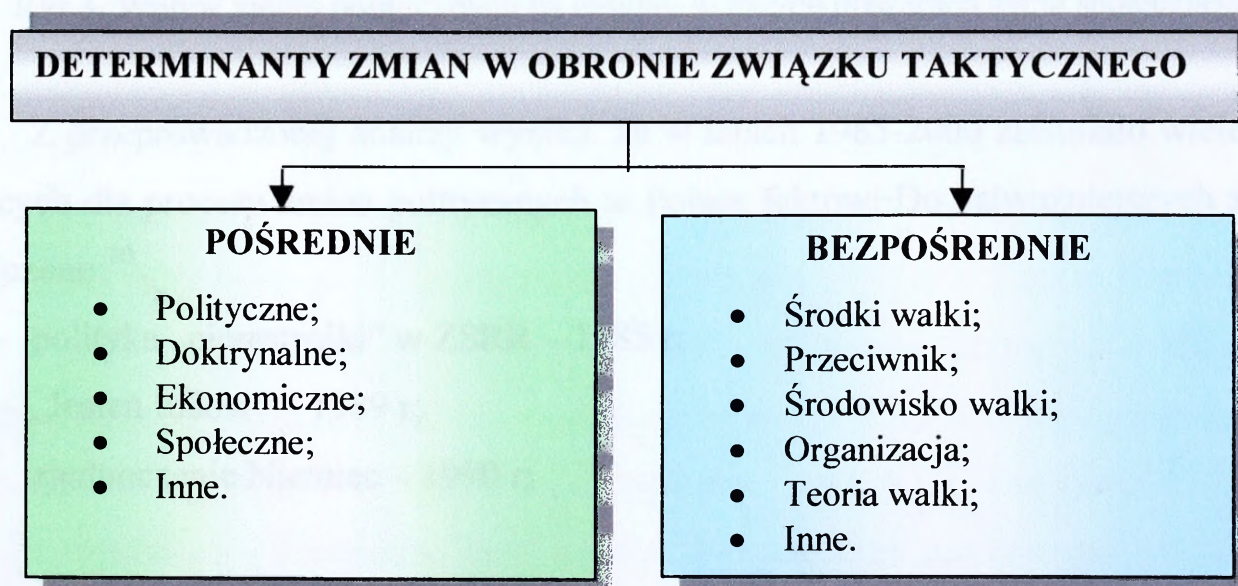
- Określenie determinantów zmian w obronie Związku Taktycznego

Struktura procedury badawczej

WPLYW CZYNNIKÓW POŚREDNICH NA ZMIANY W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

Zdaniem teoretyków wojskowych zbiór czynników które mogą wpływać na zmiany w obronie związku taktycznego, jest zbiorem dużym i otwartym. Ich zdaniem nie można jednoznacznie określić liczby czynników determinujących te zmiany a także jednoznacznie ustalić których z nich wpływ jest mniejszy a których większy na te zmiany.

Dlatego też, przyjęto klasyfikację determinantów zmian w obronie związku taktycznego, prezentującą podział dychotomiczny czyli na czynniki pośrednie i bezpośrednie(rys. 1).Podział ten został przyjęty z uwzględnieniem kryterium stopnia ich wpływu na działania obronne związku taktycznego. W związku z tym, do zbioru czynników pośrednich zaliczono te czynniki które wpływają na działania obronne związku taktycznego jako efekt wcześniejszego oddziaływania na inne elementy z otoczenia związku taktycznego. Czyli są one w jakimś zakresie, w swym charakterze już przetworzone w stosunku do stanu pierwotnego. Natomiast do zbioru czynników bezpośrednich zaliczono te czynniki które bez zniekształceń, w pierwotnym wymiarze oddziałują na związek taktyczny.

Rys.1. Klasyfikacja determinantów zmian w obronie związku taktycznego

2.1. Polityczne determinanty zmian w obronie związku taktycznego

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwo kraju są integralnymi elementami globalnej polityki państwa. Jej funkcją jest tworzenie korzystnych warunków zewnętrznych do rozwoju polityczno-gospodarczego i militarnego kraju.⁸ Politykę, zgodnie z przyjętą klasyfikacją (rys. 1) zaliczono do tak zwanych determinantów „pośrednich”. Niemniej jednak już ze wstępnej analizy można stwierdzić, że zmiany polityczne zachodzące w drugiej połowie lat osiemdziesiątych i w latach dziewięćdziesiątych, determinowały kolejne przeobrażenia nie tylko polityczne, ekonomiczne czy społeczne ale również i militarne.⁹ Nietrudno także dostrzec (na podstawie obserwacji kolejnych, ważnych dla Polski faktów politycznych), że w okresie tym przeobrażenia polityczne były początkiem ciągu swoistego łańcucha zależności.(rys. 2).

Rys.3. Wpływ zmian politycznych na zmiany w innych obszarach życia społecznego

Z przeprowadzonej analizy wynika, że w latach 1985-2000 zaistniało wiele znaczących dla procesu zmian politycznych w Polsce faktów. Do najważniejszych z nich zaliczono:¹⁰

- polityka „pierestrojki” w ZSRR – 1985 r;
- „Jesień ludów” – 1989 r;
- zjednoczenie Niemiec – 1990 r;

⁸ Raport o stanie bezpieczeństwa państwa – aspekty zewnętrzne, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1999 r, s. 9.

⁹ Na poziomie rozwiązań strategicznych.

¹⁰ Bezpieczeństwo Międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie, Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 1994 r, s. 53-58.

- rozwiązanie struktur politycznych i wojskowych organizacji Układu Warszawskiego – 1991 r;
- wyprowadzenie wojsk radzieckich z terytorium byłych państw UW – do 1993;
- rozwiązanie organizacji RWPG – 1991 r;
- powstanie Unii Europejskiej – 1993 r;
- członkostwo Polski w NATO – 1999 r.

Nie ulega dziś wątpliwości, że powyższe fakty polityczne były „katalizatorami” procesu zaniku politycznego podziału Europy.

Polityka jest tą dziedziną działalności państwa, której funkcją jest tworzenie korzystnych warunków wewnętrznych i zewnętrznych dla jego rozwoju gospodarczego i zapewnienia mu bezpieczeństwa. To odpowiednio prowadzona polityka bezpieczeństwa zapewnia przede wszystkim zachowanie niepodległości i suwerenności, integralności terytorialnej, wreszcie pokojowy i demokratyczny rozwój państwa.

Przemiany polityczne i społeczne, które dokonały się w Europie w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, rozpad Układu Warszawskiego i ZSRR, w wyniku czego powstało wiele nowych państw, nie przyczyniły się do tego, że zrezygnowały one z konfrontacji militarnej jako środka rozstrzygnięcia sporów. Z analizy współczesnych konfliktów zbrojnych wynika bowiem, że ich źródłem są najczęściej antagonizmy narodowościowe i religijne (przykład bałkański), a także nacjonalizm i duże różnice w poziomie życia ludności nowo powstałych państw Europy Wschodniej (skrajne ubóstwo niektórych grup społecznych i niestabilna sytuacja polityczna), a krajów Zachodu kontynentu (dobrobyt i nadwyżka artykułów konsumpcyjnych).

Polityka zagraniczna i polityka bezpieczeństwa Rzeczypospolitej w latach dziewięćdziesiątych była oparta na głębokim przekonaniu, że jej podstawę powinna stanowić współpraca i integracja międzynarodowa. Rezultatem przyjętych i realizowanych zasad było i jest utrzymywanie dobrosąsiedzkich stosunków, zaangażowanie we współpracę regionalną oraz udział we współpracy europejskiej i w systemie bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, a także integracja ze strukturami atlantyckimi i instytucjami Europy Zachodniej.

Po dwunastu latach od historycznego dla Polski roku 1989 fakty dowodzą, że kraj nasz sprostał wyzwaniom transformacji ustrojowej i przywrócenia zachodniej orienta-

cji cywilizacyjnej. Te osiągnięcia świadczą o słuszności dokonanego wyboru i potwierdzają potrzebę kontynuacji tej polityki oraz wykorzystania szans rozwoju, jakie stwarza współpraca i integracja międzynarodowa, polityki służącej wzmocnieniu bezpieczeństwa, stabilności i zdolności obrony interesów narodowych.

W tym czasie kraj nasz znalazł się w zupełnie nowej konstelacji. Nowej na tyle, że trudno ją porównać z układem sprzed pierwszej wojny światowej, a także z sytuacją sprzed i po drugiej wojnie światowej. Wokół Polski pojawiły się nowe państwa: zjednoczone Niemcy, podzielone Czechy i Słowacja, niepodległa Ukraina, Białoruś i Litwa oraz zmieniona Rosja.¹¹

W roku 1999 nowo jakościowo warunki geopolityczne stworzył fakt przyjęcia naszego kraju do NATO. Spośród siedmiu sąsiadów tylko dwóch (Niemcy i Czechy) to sojusznicy, dwóch (Słowacja i Litwa) to zdecydowani aspiranci do sojuszu, dwóch (Rosja i Białoruś) to zdecydowani przeciwnicy NATO.¹²

Te dwa momenty zwrotne w położeniu Polski wśród sąsiadów oznaczały radykalne zmiany w zakresie polityki państwa i jego obronności, wskazując na konieczność przyjęcia całkiem nowej narodowej strategii obronnej. W tym zakresie dokonały się dwa zasadnicze zwroty, które pośrednio miały wpływ na działania obronne związków taktycznych SZ RP.

W zwrocie pierwszym przeszliśmy od:

- podległości polityczno-militarnej;
- strategii wojennej Układu Warszawskiego, w tym doktryny ofensywnej i parasola atomowo-lotniczego ZSRR;
- zdefiniowanego przeciwnika;

do:

- politycznej suwerenności państwa;
- narodowej strategii obronnej (braku sojuszników – samodzielności wojskowej i doktryny defensywnej);
- nie zdefiniowanego przeciwnika.¹³

---

¹¹ B. Balcerowicz; *Sojusz a obrona narodowa*, Bellona, Warszawa 1999, s. 9.

¹² Tamże.

¹³ Tamże, s. 10.

Odkąd istnieją zorganizowane społeczności w formie państw, wśród narzędzi ich polityki trzy odgrywały i nadal odgrywają rolę najważniejszą. Są nimi:

- dyplomacja;
- ekonomia (gospodarka);
- siły zbrojne.

Znaczenie wymienionych narzędzi oraz preferencje w ich stosowaniu przez poszczególne państwa są różne. O skuteczności w osiąganiu celów politycznych przesądza jednak odpowiednie ich zestrojenie. Doświadczenia historyczne wskazują, że sama dyplomacja bez zaplecza ekonomicznego i bez potencjalnego wsparcia przez siły zbrojne, niewiele znaczy.¹⁸ Według R. Aarona dyplomacja pozbawiona środków nacisku gospodarczego oraz wsparcia siły militarnej ograniczałaby się do zwykłej perswazji.¹⁹ Jeżeli chodzi zaś o siły zbrojne to zawsze ubezpieczały one i uwiarygodniały działania dyplomacji i gwarantowały bezpieczny rozwój gospodarki narodowej.

Rola sił zbrojnych i ich wpływ na politykę zagraniczną jest inny w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Powszechna i nie wymagająca komentarza jest rola sił zbrojnych w czasie wojny, wynik działań zbrojnych ma bowiem znaczenie dla osiągnięcia celów wojny. W czasie kryzysu stosuje się zazwyczaj pośrednie formy wykorzystania sił zbrojnych, dlatego ich rola jest znaczna, niekiedy kluczowa, ale nie rozstrzygająca.²⁰

Z kolei aby wyjaśnić, jaka jest rola sił zbrojnych w czasie pokoju należy rozpatrzyć dwa różne podejścia w rozumieniu relacji między pokojem a wojną. Pierwsze podejście sięgające początku XX w., to traktowanie okresu pokoju jako przerwy między wojnami. W wyniku tego należało tę przerwę spożytkować na przygotowanie do działań wojennych. W konsekwencji takiego podejścia rola sił zbrojnych sprowadzała się do przygotowań na wypadek wojny i to zainicjowanej przez przeciwnika.

Siły zbrojne, oprócz przygotowania się do wojny, spełniały także inne funkcje, jednak to oczekiwanie na wojnę przesądzało o ich dużej liczebności, rozbudowanych strukturach, pełnym ukompletowaniu i wyposażeniu w środki walki oraz szkoleniu związków taktycznych, oddziałów i pododdziałów. Jak wskazują doświadczenia z niedawnej przeszłości (dotyczące również Wojska Polskiego), takie traktowanie roli

---

¹⁸ Tamże, s. 22.

¹⁹ R. Aaron; *Pokój i wojna między narodami*, Warszawa 1995, s. 86.

²⁰ B. Balcerowicz; cyt. dz., s. 23.

i funkcji armii w państwie w czasie pokoju na dłuższą metę było dla niego bardzo uciążliwe. W miarę przedłużania się wspomnianej przerwy między wojnami, czyli dla większości społeczeństw czasu pokoju, nadmiernie rozbudowane siły zbrojne stały się mało użytecznym balastem.²¹

Drugie podejście jest zupełnie inne – to okres wojny jest tym, który wypełnia przerwę między stanami pokoju. Przy tym założeniu zmienia się punkt widzenia na rolę i funkcje sił zbrojnych, w tym także związków taktycznych wojsk lądowych, rozszerza się bowiem spektrum ich ewentualnego użycia a w związku z tym i zadań stojących przed nimi.

Zgodnie z tym podejściem siły zbrojne mogą być użyte w sposób bezpośredni lub pośredni. Jak wskazują badania, granica między tymi sposobami jest mało wyraźna i szczególnie obecnie trudna do wyznaczenia.²² Tradycyjnie bowiem, bezpośrednie użycie sił zbrojnych, w tym związków taktycznych wojsk lądowych polega na zaangażowaniu ich w konflikt zbrojny. Najczęściej oznacza to konieczność lub wysokie prawdopodobieństwo podjęcia walki zbrojnej w jej różnych formach a zatem i konieczność przygotowania do jej prowadzenia. Dziś jednak bezpośrednie użycie wojsk wiąże się również z podejmowaniem przez nie misji niekoniecznie militarnych.

Form pośrednich użycia wojsk jest wiele. W literaturze przedmiotu określane są one różnie. Na przykład D. Proektor wyróżnia trzy formy pośrednie: demonstrację siły (manewry wojskowe), obecność wojskową i ingerencję pośrednią.²³

Tym nowym formom użycia sił zbrojnych poświęca się współcześnie dużo uwagi ponieważ operacje wojskowe, których celem jest walka zbrojna (w swych tradycyjnych formach ataku i obrony) oraz zwycięstwo, pomalutką odchodzą w przeszłość. Ich miejsce zajmują coraz częściej operacje wojskowe inne niż wojenne, których celem jest powstrzymanie wojny poprzez wymuszanie pokoju lub wspieranie pokoju.

Konkludując dotychczasowe rozważania o wpływie czynnika politycznego na przygotowanie ZT do działań obronnych można stwierdzić, że bezpośrednie użycie sił zbrojnych jako instrumentu polityki jest dziś zjawiskiem rzadkim. Używa się ich bezpośrednio (aktywnie) jedynie wtedy, kiedy wymaga tego zagrożenie żywotnych intere-

---

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 24.

²³ D. Proektor; *Siła militarna we współczesnym świecie*, MON, Warszawa 1985, s. 112.

sów narodowych. Potrzebne jest przy tym poparcie udzielone przez opinię międzynarodową. Wpływa na to obecny dobry klimat polityczny w stosunkach między państwami. A zatem użycie wojsk współcześnie musi opierać się na przekonaniu opinii międzynarodowej, że wstrzymanie się przed ich wykorzystaniem może spowodować bardzo groźne następstwa.²⁴

Stąd tendencje do opierania bezpieczeństwa państw na międzynarodowych organizacjach polityczno-militarnych. Na przykład wciąż otwartą kwestią pozostaje utworzenie stałych sił zbrojnych będących w dyspozycji ONZ i UE.

W pełni gotowymi, wielonarodowymi liczącymi się siłami dysponuje obecnie tylko jedna organizacja polityczno-militarna jaką jest Sojusz Północnoatlantycki.

Przystąpienie Polski do NATO było decyzją polityczną uwarunkowaną wymienionymi na wstępie czynnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi (aprobata zdecydowanej większości społeczeństwa). Sojusz widziany jest bowiem jako podstawowy element konstrukcji europejskiego i atlantyckiego bezpieczeństwa w XXI wieku. To dzięki Sojuszowi Północnoatlantyckiemu w Europie, zwłaszcza w tej części, którą on obejmuje oraz w USA i Kanadzie nastąpiła internacjonalizacja polityki bezpieczeństwa. W związku z tym nie ma odrębnej polityki bezpieczeństwa poszczególnych krajów członkowskich, jest ona bowiem realizowana przez nie i to skutecznie w ramach sojuszu.

Mówiąc o członkostwie w NATO i o gwarancjach kolektywnej obrony w myśl artykułu 5. Traktatu Waszyngtońskiego, należy stwierdzić, że ten czynnik polityczny ma chyba największy wpływ na przygotowanie naszych związków taktycznych wojsk lądowych do jej prowadzenia, zarówno w strukturach narodowych jak i wielonarodowych. Sojusz Atlantycki jako organizacja polityczno-militarna stanowi także jedyny potencjał, który może i jest wykorzystywany do misji innych niż przewidziane we wspomnianym artykule 5, a więc operacji wojskowych innych niż wojenne. Jest to nowe wyzwanie szczególnie dla ZT wojsk lądowych SZ RP.

Polska polityka bezpieczeństwa w XXI wieku, tak jak i innych państw NATO musi uwzględniać potencjalne zagrożenia. Obecne tendencje wskazują, że w dającej się przewidzieć perspektywie mało prawdopodobna jest wojna na taką skalę, o jakiej my-

---

²⁴ H. U. Klose; Streitkräfte als Instrument der politik, „Europäische Sicherheit“, nr. 11/1996.

ślano przez 45 lat po drugiej wojnie światowej. Na pewnych obszarach istnieje jednak podwyższone ryzyko wybuchu lokalnych konfliktów zbrojnych, które mogą destabilizować sytuację w regionie. Są to na przykład Bałkany, Kaukaz, Bliski Wschód. Należy także, niestety, liczyć się z możliwością powstawania kryzysów, napięć i konfliktów w państwach z obszaru byłego ZSRR.

Już wydarzenia początku XXI wieku uświadamiają, że dla bezpieczeństwa narodowego wzrasta znaczenie nowych zagrożeń. Są to konflikty o podłożu etnicznym i religijnym, coraz częstsze przypadki łamania praw człowieka, proliferacja broni masowego rażenia, czy wreszcie różne formy terroryzmu i zorganizowana przestępczość. Konfrontacja z takimi zagrożeniami, zwłaszcza po 11 września kiedy to miał miejsce atak terrorystyczny na Nowojorskie WTC, będzie wymagała przygotowania odpowiednich mechanizmów współpracy i koordynacji działań instytucji bezpieczeństwa międzynarodowego i przeciwdziałania kryzysom, a także współdziałania między siłami zbrojnymi w zakresie przygotowania i prowadzenia operacji innych niż wojenne (niemilitarnych).

Włączenie Polski w zintegrowany system współpracy politycznej i wojskowej NATO zapewnia krajowi pozycję zgodną z jego aspiracjami i potrzebami obronnymi. Celowi temu służy przyjęta w maju ubiegłego roku strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej.

W tym miejscu odpowiedzmy na kolejne pytanie problemowe: **jaki wpływ ma strategia obronności państwa na przygotowania do działań związków taktycznych wojsk lądowych?**

2.2. Wpływ strategii na przygotowanie związku taktycznego do obrony

Przyjęcie w 2000 roku nowej strategii obronności Polski zainicjowało jednocześnie prace nad pierwszym w ramach sojuszniczego cyklu planistycznego programem rozwoju Sił Zbrojnych RP na lata 2001-2006. Tym samym zaczął się nowy etap w dziejach polskiej obronności.²⁵

---

²⁵ S. Koziej; Nowa strategia i problemy przyszłego modelu sił zbrojnych, „Myśl Wojskowa” nr 5/2000, s. 37.

Celem strategicznym państwa w dziedzinie obronności jest zapewnienie bezpiecznych warunków realizacji interesów narodowych poprzez ich obronę przed zewnętrznymi zagrożeniami kryzysowymi i wojennymi. Oznacza to:

- obronę terytorium Polski przed agresją zbrojną, w tym zapewnienie nienaruszalności przestrzeni powietrznej, morskiej i granic lądowych;
- obronę i ochronę wszystkich obywateli Rzeczypospolitej polskiej;
- udział we wspólnej obronie terytorium państw członkowskich NATO, zgodnie z art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego;
- wspieranie akcji instytucji i organizacji międzynarodowych w reagowaniu kryzysowym oraz polityczno-militarnych działaniach stabilizujących;
- kształtowanie bezpiecznego otoczenia Polski poprzez rozwijanie partnerskiej współpracy wojskowej z innymi państwami, zwłaszcza sąsiednimi.²⁶

W strategii podkreśla się, że Polska nie prowadzi żadnych działań mogących zagrażać jakiegokolwiek państwu, nie traktuje również żadnego państwa jako przeciwnika. Bierze jednak pod uwagę istniejące obiektywnie, często niezależnie od politycznej woli i intencji innych państw i narodów, źródła zagrożenia.

2.2.1. Wyzwania i zagrożenia polityczno-militarne

Strategia obronności naszego państwa, uznając interesy narodowe za nadrzędne i uwzględniające uwarunkowania ich realizacji, jest jednocześnie odpowiednio skorelowana ze strategią NATO, stosownie do trzech stanów bezpieczeństwa państwa – pokoju, kryzysu (zagrożenia bezpieczeństwa) i wojny.

Podstawowe wyzwania polityczno-militarnych czasu pokoju, w obliczu których stoi Polska i jej siły zbrojne, determinują wymagania i potrzeby wynikające z rozwoju sytuacji w otoczeniu. Dotyczą one:²⁷

- utrzymania odpowiedniego (jakościowo i ilościowo) poziomu potencjału obronnego, tak aby minimalizować groźbę nacisków i szantażu politycznego,

²⁶ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, MON, Warszawa 2000.

²⁷ Tamże.

zapobiegać osłabieniu międzynarodowej pozycji państwa oraz zapewniać wsparcie dyplomacji;

- wnoszenia stosownego do możliwości Polski wkładu do systemu obrony NATO, tak aby wzmacniać siłę i wiarygodność obronną sojuszu oraz pozycję naszego państwa jako wiarygodnego sojusznika;
- umacniania instytucji i organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym działających w dziedzinie kontroli zbrojeń i rozbrojenia oraz budowy środków zaufania w środowisku międzynarodowym;
- kontynuowania udziału oddziałów i pododdziałów SZ RP w międzynarodowych operacjach służących utrzymaniu i wspieraniu pokoju oraz stabilizowaniu sytuacji w rejonach kryzysowych;
- przełamywania uprzedzeń i rozwijania współpracy z sąsiadami w sferze wojskowej w celu kształtowania bezpiecznego otoczenia strategicznego państwa.

Z dotychczasowych badań wynika, że obecnie głównym niebezpieczeństwem dla stabilności międzynarodowej, w tym także dla zewnętrznego bezpieczeństwa Polski, stały się zagrożenia kryzysowe, które mogą mieć charakter kryzysów polityczno-militarnych lub pozamilitarnych. Źródła tych kryzysów mogą mieć podłoże polityczne, społeczne, ekonomiczne, etniczne lub religijne. Ocenia się, że ich oddziaływanie na bezpieczeństwo Polski może się przejawiać bezpośrednio lub pośrednio.²⁸

Bezpośrednie zagrożenia kryzysowe mogą wynikać z sytuacji spowodowanych przez ukrytą lub jawną groźbę zastosowania przemocy w postaci siły militarnej przeciwko Polsce lub jej sojusznikom. Celem takiej groźby może być dążenie do wymuszenia pożądanego przez zagrażającego zachowań politycznych i ustępstw (np. dotyczących rewizji granic, zmian terytorialnych dla zaspokojenia żądań grup etnicznych lub wyznaniowych). Może się to objawić rozmieszczeniem na określonym obszarze (w pobliżu granicy państwa) sił zbrojnych w skali wykraczającej poza limity dopuszczone umowami międzynarodowymi, a także przemieszczeniami wojsk niezgodnymi z ograniczeniami ustalonymi w ramach przedsięwzięć budowy zaufania i bezpieczeństwa. W określonych sytuacjach może się to przerodzić w bezpośrednie naruszenie

---

²⁸ Tamże.

przestrzeni powietrznej, obszaru morskiego lub granicy lądowej. Działania takie mogą prowokować zbrojne wystąpienie państwa w obronie jego żywotnych interesów.²⁹

Ewentualne zaangażowanie Polski w międzynarodowe wysiłki na rzecz rozwiązania sytuacji kryzysowych może rodzić zagrożenia pośrednie, w tym wzrost zagrożenia naszych obywateli przebywających w rejonie konfliktu, a także wzrost ryzyka zagrożenia terytorium kraju akcjami odwetowymi w postaci uderzeń powietrzno-rakietowych lub terrorystycznymi jednej ze stron konfliktu.

Polska strategia obronności bierze także pod uwagę pozamilitarne zagrożenia kryzysowe, w reagowaniu na które państwo byłoby zmuszone zaangażować swoje siły zbrojne. Najbardziej niebezpieczną formą takich zagrożeń, wynikającą z aktualnej sytuacji międzynarodowej, stał się terrorizm oraz przestępczość zorganizowana (przemyt, handel narkotykami, korupcja struktur władzy itp.).

Współcześnie wzrosło również zagrożenie związane z rozprzestrzenianiem broni masowego rażenia. Coraz liczniejsza grupa państw, w tym prowadzących politykę konfrontacyjną, jest bliska wejścia w jej posiadanie. Do dysponowania tą bronią dążą lub są już w jej posiadaniu również skrajne ugrupowania polityczne, religijne, a nawet zwykłe grupy przestępcze. W konsekwencji należy brać pod uwagę groźbę użycia tej broni w celach terrorystycznych, tak w otoczeniu Polski, jak i na jej obszarze lub tranzytu tej broni przez terytorium naszego kraju.³⁰

Współcześnie zmienił się także charakter zagrożeń wojennych. Z ocen tego zjawiska wynika, że zmniejszyła się groźba wojny na dużą skalę, nie wyklucza się jednak pojawienia takiej ewentualności w odleglejszej perspektywie czasowej. Ustalony w rezultacie porozumień rozbrojeniowych poziom sił i środków konwencjonalnych w otoczeniu Polski oraz system kontroli międzynarodowej zmniejszają prawdopodobieństwo niespodziewanej agresji na dużą skalę. Ponieważ zagrożenie takie może być wykryte ze znacznym wyprzedzeniem, bardziej prawdopodobna może być agresja ograniczona co do sił, czasu i przestrzeni, czyli mająca wymiar lokalny. Zjawisko takie odnosi się także do groźby agresji na którekolwiek państwo sojusznicze.³¹

---

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

Lokalny konflikt zbrojny (o ograniczonej skali) charakteryzuje się stosunkowo krótkim czasem narastania i zaskakującym rozpoczęciem działań zbrojnych oraz ich zmienną intensywnością. W razie wojny lokalnej zgrupowania lądowe agresora mogą wtargnąć na terytorium Polski na różną głębokość na jednym – dwóch kierunkach operacyjnych, przy jednoczesnym oddziaływaniu na cały obszar kraju selektywnymi uderzeniami lotniczo-rakietowymi, desantami powietrznymi, a na wybrzeżu morskimi, a także działaniami dywersyjnymi i terrorystycznymi.

Stosownie do wyżej scharakteryzowanych zagrożeń bezpieczeństwa państwa i wojennych, Rzeczypospolita Polska i jej siły zbrojne powinny być przygotowana do trzech rodzajów działań strategicznych: prewencyjno-stabilizujących, reagowania kryzysowego, wojennych.³² W związku z powyższym również związki taktyczne wojsk lądowych jako główne siły wykonawcze zadań taktycznych w ramach tych działań, powinny być przygotowane do ich prowadzenia już w czasie pokoju. Czym te działania się charakteryzują i jak jest w nich rola ZT WL?

2.2.2. Działania prewencyjno-stabilizacyjne

Myślą przewodnią działań prewencyjno-stabilizacyjnych jest stałe prognozowanie i śledzenie sytuacji, wczesne rozpoznawanie wyzwań i zagrożeń oraz podejmowanie działań w celu zapobiegania przerodzeniu się potencjalnych zagrożeń w rzeczywisty kryzys lub wojnę. I w tym przypadku działania państwa mogą być podejmowane samodzielnie lub w ramach NATO.

Udział sił zbrojnych, w tym także związków taktycznych wojsk lądowych w działaniach prewencyjno-stabilizacyjnych odbywać się może przede wszystkim na płaszczyźnie współpracy wojskowej realizowanej w ramach kontaktów między jednostkami wojskowymi zarówno własnymi, jak i ich odpowiednikami z innych armii nie tylko sojuszniczych.

Za jedną z ważniejszych uznaje się współpracę w ramach „Partnerstwa dla Pokoju” (PdP) z jednostkami wojskowymi państw partnerskich pozostających poza strukturami NATO. Dotyczy to głównie wspólnych szkoleń (ćwiczeń) kadr dowódczo-

---

³² S. Koziej; cyt. dz., s. 38.

sztabowych i wojsk, organizowania i sprawowania nadzoru nad funkcjonowaniem jednostek wielonarodowych, udziału w operacjach pokojowych oraz akcjach humanitarnych i poszukiwawczo-ratunkowych.

Uczestnictwo polskich jednostek wojskowych w programie PdP stanowi znaczący element budowy zaufania i bezpieczeństwa w Europie Środkowej.³³

2.2.3. Reagowanie kryzysowe

Reagowanie kryzysowe jest działaniem polegającym na jak najszybszym opanowaniu sytuacji zagrażającej interesom państwa lub społeczności międzynarodowej. Celem tego działania jest zminimalizowanie skutków sytuacji kryzysowej i przywrócenie stanu sprzed kryzysu, a w szczególności zapobieżenia przerodzeniu się jej w bezpośrednie zagrożenie wojenne, zarówno dla Polski, jak i sojuszników NATO.

Z badań wynika, że system obronności RP jest przygotowany do realizacji dwóch podstawowych rodzajów zadań reagowania kryzysowego, to jest:

1. Reagowania na kryzys stanowiący bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski lub jej sojuszników, mogącym przerodzić się w konflikt wymagający reakcji w ramach zobowiązań wynikających z art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego. Główne działania przewidziane w takich sytuacjach mogą polegać na:
  - uruchomieniu przedsięwzięć pogotowia obronnego – stosownie do skali i tempa narastania kryzysu, w tym podwyższenie gotowości obronnej państwa (jego struktur cywilnych oraz wojskowych); podjęcie działań pozwalających uniknąć zaskoczenia oraz stosowne rozwinięcie mobilizacyjne i operacyjne określonych komponentów sił zbrojnych;
  - osłonie terytorium kraju przed bezpośrednim zagrożeniem oraz pośrednimi skutkami sytuacji kryzysowej – poprzez realizację (udział w prowadzeniu) kompleksowej (militarnej i pozamilitarnej) operacji osłonowej;

³³ Zob. *Strategia obronności...*, MON, Warszawa 2000.

- zapewnieniu warunków do przyjęcia na terytorium państwa sojusznicznych sił prewencyjnego wzmocnienia – poprzez realizację zadań wsparcia państwa gospodarza (cywilnego i militarne);
- udziale w osłonie terytorium innego państwa NATO – poprzez wydzielenie, przerzut i rozwinięcie jednostek wojskowych w ramach zgrupowań sojusznicznych poza terytorium Polski.

2. Reagowanie na kryzys mogący stworzyć pośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski lub jej sojuszników. Oznacza to udział w międzynarodowych (sojusznicznych) operacjach reagowania kryzysowego, które zależnie od sytuacji mogą obejmować:

- rozpoznanie i lokalizację pojawiającego się kryzysu oraz podjęcie działań w celu jego jak najszybszego rozwiązania – poprzez izolowanie rejonów objętych konfliktem oraz wywieranie politycznej i militarnej presji na strony konfliktu;
- wspieranie wysiłków na rzecz rozwiązania konfliktu – poprzez udzielanie stronom pomocy organizacyjnej, humanitarnej, a także wojskowe operacje utrzymania pokoju;
- bezpośrednie wymuszanie pokoju – poprzez przeprowadzenie interwencyjnej operacji militarnej polegającej na rozdzieleniu i rozbrojeniu (rozbiciu) formacji zbrojnych stron konfliktu.

Jak z powyższego wynika w działaniach reagowania kryzysowego i realizacji określonych zadań militarnych mogą brać udział wyznaczone związki taktyczne wojsk lądowych. Stąd wynika potrzeba przygotowania ich do tych specyficznych działań, zarówno w strukturach narodowych i sojusznicznych na terytorium kraju, jak i poza jego terytorium.

2.2.4. Działania wojenne

Zgodnie z Konstytucją Polska może się znaleźć w stanie wojny jedynie w następstwie agresji dokonanej na nią lub na państwo sojusznicze.³⁴ W zależności od skali

---

³⁴ Tamże.

agresji i rozmachu działań militarnych może to być wojna na dużą skalę, angażująca na długi czas całe państwo i jego siły zbrojne lub lokalny konflikt zbrojny ograniczony co do zaangażowania sił, czasu i przestrzeni.

Jak wynika z badań, dla naszego kraju jako członka NATO każda wojna może być prowadzona jedynie w układzie sojuszniczym. Dotyczy to zarówno wojny prowadzonej w obronie własnego obszaru, jak i wojny prowadzonej poza swoim terytorium.³⁵

Oczywiście największe obciążenie i wysiłek przewiduje się w czasie wojny obronnej na własnym terytorium. W związku z tym, biorąc pod uwagę graniczne usytuowanie Polski na obszarze NATO, jej siły zbrojne, tym związki operacyjne i taktyczne wojsk lądowych jako wchodzące w skład pierwszego rzutu strategicznego sojuszu, muszą być zdolne do natychmiastowego przeciwdziałania na każde naruszenie terytorium kraju.³⁶

W przypadku lokalnego konfliktu zbrojnego, jak i wojny na dużą skalę celem pierwszej operacji obronnej będzie jak najszybsze odparcie agresji i rozbicie zgrupowań przeciwnika siłami posiadanymi w czasie pokoju. Wymaga to oczywiście dysponowania znacznym potencjałem sił reagowania, w tym związków taktycznych wojsk lądowych, zdolnych do szybkiego użycia. W razie przedłużania się konfliktu muszą być zaangażowane dodatkowe siły własne, rozwijane w wyniku mobilizacji, a także siły sojusznicze niezbędne do jego ostatecznego rozstrzygnięcia.³⁷

W razie wojny na dużą skalę, której realna groźba narastałaby (faza kryzysu), wszystkie rodzaje Sił Zbrojnych RP, w tym także wojska lądowe, od początku jej trwania będą działać w ramach operacji połączonych prowadzonych przez wielonarodowe zgrupowanie sojusznicze, rozwinięte zawczasu (w okresie pogłębiania się kryzysu) na terytorium RP i działające według wspólnych planów operacyjnych.

Według założeń strategicznych, obrona terytorium Polski będzie obejmowała realizację, ujętych w narodowych planach obrony oraz przewidzianych w sojuszniczych planach operacyjnych, głównych zadań takich jak:³⁸

³⁵ S. Koziej; cyt. dz., s. 38-39.

³⁶ *Strategia obronności...*, s. 15.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

- rozpoznanie, zatrzymanie i osłabienie zgrupowań przeciwnika w celu przejęcia inicjatywy. Zadanie to może być zrealizowane poprzez przeprowadzenie połączonych operacji osłonowych i obronnych w początkowym okresie siłami związków taktycznych stacjonujących na zaatakowanym obszarze oraz wojsk operacyjnych przierzucanych z innych kierunków i obszarów;
- doprowadzenie do uzyskania przewagi poprzez rozwinięcie głównych sił obrony (mobilizacja i przegrupowanie jednostek narodowych) oraz sił wzmocnienia (sojuszniczych zgrupowań operacyjnych);
- rozbicie inwazyjnych sił przeciwnika, zniszczenie jego potencjału ofensywnego i wyparcie poza terytorium państwa, poprzez wykonanie przez związki operacyjne przeciwnatarcia strategicznego.

W razie włączenia się Polski do wojny obronnej poza terytorium państwa, do głównych militarnych zadań strategicznych, które mają zdecydowany wpływ na przygotowanie do ich realizacji ZT WL będzie należeć:

- udział wydzielonych zgrupowań wojsk operacyjnych w sojuszniczych kampaniach i operacjach obronnych oraz ich wszechstronne wsparcie;
- lądowa (również powietrzna i morska) osłona własnego terytorium, w tym wzmoczona obrona powietrzna, ochrona granic i ważnych obiektów, neutralizacja zagrożeń terrorystycznych i dywersyjno-rozpoznawczych, zapewnienie sprawnego funkcjonowania administracji i gospodarki państwa oraz ochrona ludności.

2.2.5. Przeznaczenie i skład Wojsk Lądowych SZ RP

Uwzględniając wyzwania i zagrożenia oraz zadania stojące przed państwem w zakresie obronności, strategia jako czynnik pośredni określa także przeznaczenie i skład wszystkich rodzajów sił zbrojnych (Wojsk Lądowych, Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej, Marynarki Wojennej). W każdym z nich występują wojska operacyjne, które są przygotowane do działania w strukturach wielonarodowych, w tym także poza granicami kraju (podporządkowane dowództwom NATO), oraz wojska obrony terytorialnej pozostające pod dowództwem narodowym, przeznaczone do prowadzenia

działań na obszarze kraju. Ponieważ rozpatrywany problem badań dotyczy wpływu strategii na przygotowanie do działań związku taktycznego wojsk lądowych, rozpatrzone zostanie jedynie ten rodzaj sił zbrojnych.

Wojska lądowe są przeznaczone do zapewnienia obrony przed atakiem lądowo-powietrznym w dowolnym rejonie kraju, na każdym kierunku, w obliczu każdej formy zagrożenia militarnego. Struktura ich wojsk operacyjnych jest oparta na związkach taktycznych, oddziałach i pododdziałach zorganizowanych w dwa korpusy narodowe i jeden wielonarodowy oraz niezbędnej liczbie różnego rodzaju jednostek centralnej dyspozycji. W systemie terytorialnym występują dwa okręgi wojskowe, mające w swym składzie jednostki obrony terytorialnej o strukturze brygadowej, pułkowej i batalionowej, a także terytorialne organy dowodzenia i szkolnictwo wojskowe.³⁹

Jak z tego wynika potencjał wojsk lądowych, w tym przede wszystkim operacyjnych związków taktycznych, w czasie pokoju powinien być utrzymywany na poziomie umożliwiającym skuteczne i elastyczne reagowanie na zmiany sytuacji militarnej w otoczeniu Polski oraz gwarantującym realizację zadań osłonowych i natychmiastowego podjęcia działań obronnych w razie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i sojuszu. Ponadto powinien zapewnić stały udział w międzynarodowych operacjach pokojowych i reagowania kryzysowego, a także mieć możliwość mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek – stosownie do potrzeb czasu zagrożenia i wojny.

W myśl strategii obronności RP, związki taktyczne wojsk lądowych (operacyjne) powinny być przygotowane do wykonywania zadań zarówno w ramach obrony kolektywnej NATO, jak i zadań reagowania kryzysowego. Ich wysoki stopień gotowości do działania powinien zapewnić im zdolność, już w składzie i strukturach pokojowych, do szybkiego reagowania na każdy rodzaj zagrożenia, w tym zwłaszcza do natychmiastowego odparcia agresji na terytorium kraju.

Oprócz związków taktycznych wysokiego stopnia gotowości operacyjnej w wojskach lądowych są utrzymywane jednostki o zróżnicowanym stopniu gotowości, w tym gotowości mobilizacyjnej. Są one przeznaczone do wspierania i kontynuowania już prowadzonych operacji po pewnym okresie przygotowań związanym z mobiliza-

---

³⁹ Tamże, s. 21.

cyjnym rozwinięciem dodatkowych sił, niezbędnych do prowadzenia operacji w razie wojny na dużą skalę.⁴⁰

Konkludując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że obecny i przyszły kształt sił lądowych, w tym związków taktycznych (tempo i zakres wprowadzania zmian) determinują głównie czynniki natury polityczno-militarnej związane z pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń. Priorytetem w tym zakresie są narodowe potrzeby obronne, będące wypadkową zupełnie nowej sytuacji jaka wytworzyła się po rozszerzeniu Sojuszu Północnoatlantyckiego (12. marca 1999 r.) oraz przyjęciu nowej *Koncepcji Strategicznej NATO* (23-24 kwietnia 1999 r.). Z kolei uwzględniająca treści wymienionego dokumentu *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej* stanowi wykładnię ogólnych założeń i podstawę koncepcyjną do prac nad wdrożeniowymi dokumentami doktrynalnymi, planami operacyjnymi oraz programami obronnymi.

Z badań wynika, że o konstrukcji każdego programu obronnego, szczególnie dotyczącego wojska, decyduje czynnik ekonomiczno-społeczny, nakazujący umiejscowienie określonego programu w szerokim spektrum warunków zewnętrznych i wewnętrznych państwa. Przebudowa i modernizacja sił zbrojnych, w tym ich lądowego komponentu, jest bowiem ważną częścią programu głębokich reform, jakie przechodzi obecnie nasz kraj.

Odpowiedzmy zatem na pytanie: **jaki wpływ ma czynnik ekonomiczno-społeczny na przygotowanie obronne związku taktycznego wojsk lądowych?**

2.3. Ekonomiczno-społeczne warunki przygotowania ZT WL do obrony

Drugi rok członkostwa w NATO jest jedenastym z kolei rokiem reformowania (restrukturyzowania, reorganizacji, przebudowy) Wojska Polskiego, zwłaszcza jego części lądowej. Sformułowane wiele lat temu cele reformy: zwiększenie zdolności operacyjnych, mobilności, wprowadzenie nowych struktur i rozwiązań funkcjonalnych adekwatnych do wymogów współczesnego pola walki, zwiększenie profesjonalizacji i nowoczesności w niczym nie straciły na aktualności.

---

⁴⁰ Tamże.

W ciągu ostatniej dekady ubiegłego wieku nastąpiła i trwa nadal duża redukcja potencjału polskich sił lądowych. Przeszedł on i nadal przechodzi nie znane do tej pory przeobrażenia strukturalno-funkcjonalne, związane głównie ze zmianą ofensywnego charakteru na obronny.⁴¹ O połowę zmniejszono liczbę ogólnowojskowych związków taktycznych, nastąpiła likwidacja szerokiego zaplecza rodzajów wojsk i służb. Potencjał stacjonarny i infrastrukturę zmniejszono o kilkaset jednostek wojskowych, a towarzyszyło temu między innymi radykalne obniżenie stanu zapasów i rezerw oraz wycofanie dużej ilości przestarzałego sprzętu bojowego. Zmiany dyslokacyjne jednostek i całych związków taktycznych, zwłaszcza odtworzenie jednostek operacyjnych we wschodniej części kraju, doprowadziły do w miarę równomiernego rozłożenia pozostałego w dyspozycji potencjału bojowego.⁴²

2.3.1. Wpływ czynnika ekonomiczno-finansowego na programy obronne

Proces reorganizacji i zmian objął bez mała wszystkie dziedziny funkcjonowania wojsk lądowych, od organizacji dowództw i wojsk oraz szkolenia operacyjno-taktycznego, działalności dowódczo-sztabowej, poprzez system ich zabezpieczenia logistycznego, aż po częściową modernizację techniczną. Jedną z zasadniczych cech wprowadzanych zmian było przyjęcie tezy, że potencjał wojskowy należy dostosować do ekonomicznych możliwości państwa. Czynniki ekonomiczno-finansowe wyznaczały tym samym zakres i realne czasowe ramy planowanych zmian.

Jak wykazały badania, wielu cechom pozytywnym tego okresu towarzyszyły także narastające i aktualne również dzisiaj zagrożenia co do powodzenia reform. Bez wątpienia jedną najbardziej niepokojących cech procesu transformacji sił zbrojnych, w tym zwłaszcza wojsk lądowych i ich związków taktycznych, jest dysonans potrzeb obronnych w kontekście narodowym i sojuszniczym oraz możliwości ekonomiczno-finansowych zabezpieczenia całego procesu zmian.

Od tego czasu było co najmniej kilka prób sformułowania konkretnego programu rozwoju Sił Zbrojnych RP. Właściwie ich liczbę można by mierzyć liczbą ministrów

⁴¹ Por. Z. Zalewski; *Nowy wymiar wojsk lądowych*, „Myśl Wojskowa” nr 4/1999.

⁴² Tamże, s. 118.

obrony w ostatniej dekadzie XX wieku. Niestety, żadnego nie udało się w pełni wprowadzić w życie. Dlaczego? Gdzie tkwią przyczyny?

W Polsce potocznie przyjęło się uważać, że programowanie to coś szerszego i bardziej ogólnego niż planowanie. Dlatego pewnie, plan nazywa się programem i odwrotnie. W zachodnim planowaniu obronnym funkcjonuje zaś klasyczna triada: plan – program – budżet. Plan jest rozumiany jako obudowa ideologiczna, dotycząca strategii obronności państwa, zagrożeń, niezbędnych sił, ich przeznaczenia itp. Program natomiast jest przełożeniem planu na język potrzeb, innymi słowy wszystkiego tego, co jest niezbędne do realizacji planu (zawiera kilkanaście a nawet kilkaset programów szczegółowych).⁴³

Jednak stosowany powszechnie w NATO *Planning, Programming, Budgeting System* (PPBS) w czystej formie nie istnieje nawet w USA, które zainicjowały takie podejście prawie 40 lat temu jako nowoczesny sposób planowania obronnego.

Jak wskazują wyniki badań, różne kraje stosują w swojej praktyce planistycznej jedynie „ramę” ogólnej koncepcji PPBS, natomiast szczegóły, w których jak wiadomo leży sedno sprawy, zdecydowanie się różnią. Decyduje o tym wiele uwarunkowań. Przede wszystkim różne są zagrożenia poszczególnych krajów wynikające z położenia geostrategicznego, utwierdzone tradycją normy prawne i wreszcie ich możliwości ekonomiczno-finansowe. Odmienne są zatem potrzeby dotyczące obronności państw, a w konsekwencji różny, co do rozmiarów i kompozycji, jest ich budżet obronny.⁴⁴

I u nas system PPBS stanowi wzorzec do naśladowania oraz bazę do wykorzystania niektórych elementów, najbardziej przystających do warunków polskich. W planowaniu dokonuje się tłumaczenia celów narodowych na cele bezpieczeństwa. Następnie cele obronne są przekładane na konkretne potrzeby (programy). Ostatecznie, na podstawie konkretnych programów dokonuje się formułowania budżetu. W uproszczeniu można powiedzieć, że planowanie odpowiada na pytanie: co i dlaczego należy zrobić w dziedzinie obronności? Programowanie z kolei na pytanie: jak, kiedy i gdzie to osiągnąć? Natomiast w fazie tworzenia budżetu można odpowiedzieć na pytanie: ile to będzie kosztowało?

⁴³ A. Fałkowski; *Jak połączyć planowanie z budżetem*, „Polska Zbrojna” nr 5 (212) z 28.01.2001.

⁴⁴ Tamże.

Dobitnym przykładem tego zjawiska był przyjęty w 1998 roku rządowy *Program Integracji z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego i Modernizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1998-2012*. Głównymi założeniami tego programu było zagwarantowanie stabilnego rozwoju sił zbrojnych, w tym wojsk lądowych, zgodnego z wymaganiami obronnymi i możliwościami ekonomicznymi kraju, przygotowanie naszych wojsk do wejścia i współdziałania z NATO oraz adaptacja potencjału obronnego do faktycznych potrzeb. Cele te zamierzano osiągnąć poprzez wspomnianą już zmianę struktur organizacyjnych, modernizację uzbrojenia i sprzętu bojowego oraz pozbycie się zbędnej infrastruktury. Inne ambitne cele to redukcja stanu osobowego wojska, w tym odwrócenie tzw. piramidy kadrowej, reforma szkolnictwa wojskowego oraz 12-miesięczna służba poborowych. Jednak program ten nigdy nie został wdrożony. Co było tego przyczyną?

Na ogół podnosi się jedynie aspekt ekonomiczny niepowodzenia, czyli niezgodność programu z dostępem do środków finansowych. Ale czy brak płynności finansowania był w tym programie powodem zahamowań? Przypomnieć należy, że w owym czasie nie tylko nie było długofalowego planu finansowego w państwie, ale nie mieliśmy również opracowanej aktualnej „konstytucji obronności”, czyli strategii bezpieczeństwa i dokumentów pochodnych (ostatnia była opracowana w 1992 r.). Jak więc można było tworzyć program bez planu? Jak oceniać zagrożenia w kontekście celów bezpieczeństwa, rekomendować cele bezpieczeństwa narodowego, poziom sił zbrojnych w ogóle uwzględniający ograniczenia finansowe?⁴⁵

Dodatkowo program obejmował zbyt długi, jak na początek okres a zmiany, jakie miał wprowadzić były bardzo radykalne i wprowadzane jednocześnie. Analizowany program stał się więc swoistą „listą zakupów”, której budżet państwa nie był w stanie sfinansować.

Druga przymiarka była zdecydowanie bardziej ukierunkowana. Już było wiadomo co potrzebujemy. Uzyskano także doświadczenia w zakresie bardziej pragmatycznego podejścia. Tym razem miał to być *Program przebudowy, utrzymania i doskonalenia systemu obronności Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006*. Słusznie skrócono okres programu. Również otoczenie nowego programu okazało się bardziej sprzyjają-

---

⁴⁵ Tamże.

ce. Polska była już członkiem NATO, opracowano i wprowadzono w życie strategię bezpieczeństwa. Był nawet dokument dotyczący strategii finansów publicznych na lata 2000-2010. Czego tym razem zabrakło do realizacji programu? Otóż zmienił się układ polityczny, odeszło kilku ministrów, w tym minister obrony. Dowodzi to, jak ważne jest porozumienie polityczne dotyczące obronności, zapewniające kontynuację rozpoczętych procesów.

W tym miejscu zachodzi pytanie czy najnowszy *Program przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006* będzie realizowany bez przeszkód, zwłaszcza w świetle zapowiadanych cięć budżetowych na lata 2002-3?

Program, zgodnie ze swoim przeznaczeniem, jest instrumentem oceny wszystkich przyszłych potrzeb opartych na realiach finansów publicznych. Jednak daje także wyobrażenie o wykazie projektów i przedsięwzięć, które nie znajdą pokrycia w środkach finansowych. Pozwala to na ciągłe inwentaryzowanie potrzeb, odpowiednie kształtowanie priorytetów oraz wymusza ewentualne poszukiwanie oszczędności w innych obszarach w trakcie roku budżetowego.

Przeanalizujmy zatem jakie działania przewiduje wymieniony program w stosunku do wojsk lądowych, w tym i ogólnowojskowych związków taktycznych. Otóż przewiduje się, że do końca 2003 roku ten największy rodzaj sił zbrojnych ma zredukować swoją liczebność do ok. 80 tys. żołnierzy. Struktury będą obejmować: Dowództwo Wojsk Lądowych; dwa okręgi wojskowe; dwa wyodrębnione dowództwa korpusów oraz część polską Dowództwa Wielonarodowego Korpusu „Północny-Wschód”; cztery dywizje ogólnowojskowe, w tym jedną w składzie korpusu wielonarodowego; trzy – cztery samodzielne brygady ogólnowojskowe; dwie brygady aeromobilne; sześć – osiem skadrowanych brygad obrony terytorialnej oraz jednostki rodzajów wojsk, dowodzenia, zabezpieczenia i szkolne.⁴⁶ Struktury dowództw i wojsk wynikają z kalkulacji stanu uzbrojenia i skromnych możliwości budżetowych.

Na przykład uzbrojenie, którym dysponują obecnie wojska lądowe umożliwia w praktyce sformować 48 batalionów, w tym 27 zmechanizowane i 21 czołgów. Wówczas mogą być one przyzwoicie wyposażone i mieć obsadzoną większość stanowisk, a tym samym będą mogły normalnie funkcjonować i stanowić realną wartość bojową.

---

⁴⁶ Program Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006.

Ten potencjał pozwala z kolei na utworzenie 14 brygad ogólnowojskowych (8 zmechanizowanych, 6 pancernych) oraz 1 obrony wybrzeża. Zakładając, iż każda dywizja (ZT) ma posiadać po trzy brygady, w tym jedną w wysokim stopniu ukompletowania, zdolną do szybkiego podjęcia działań taktycznych oraz dwie częściowo skadrowane. Wzmocnieniem dla tych dywizji mogą być owe samodzielne brygady (trzy – cztery ogólnowojskowe, dwie aeromobilne).

Założenia programowe obejmują również niezbędne potrzeby w dziedzinie pozyskania i modernizacji uzbrojenia związków taktycznych wojsk lądowych i ich koszty. Na przykład pozyskanie:

- kołowych transporterów opancerzonych – KTO (120 szt. – 965 mln zł oraz 180 szt. Transporterów bazowych – 321 mln zł.). Docelowe potrzeby wojsk w zakresie KTO wynoszą 3100 sztuk;
- jakościowo nowych czołgów (106 szt. – 428 ml zł);
- nowoczesnych zestawów ppanc pocisków kierowanych wraz z pociskami (za 1 309 mln zł);
- zestawów plot. LOARA (9 szt. – 447 mln zł), ZUR-23-2-TG (44szt. – 70 mln zł), przenośnych zestawów GROM (311 kpl. – 258 mln zł) oraz zautomatyzowanych wozów dowodzenia ZWR-10 ŁOWCZA (6 szt. – 76 mln zł);
- 98 mm moździerzy (48 szt. – 10 mln zł).

Oraz zmodernizowanie:

- śmigłowców Mi-24 (40 szt. – 828 mln zł);
- czołgów T-72 do wersji PT-91M (27 szt. – 89 mln zł) oraz do standardów NATO (51 szt. – 349 mln zł);
- opancerzonych samochodów rozpoznawczych BRDM-2 ŻBIK (40 szt. – 136 mln zł);
- śmigłowców W-3W SOKÓŁ poprzez doposażenie ich awioniki.

Analizowane powyżej dane stanowią jedynie fragment pięcioletniego programu przebudowy i modernizacji sił zbrojnych, dotyczący w istocie badanego problemu. Świadczą jednocześnie o pośrednim wpływie (poprzez program) czynnika ekonomicznego na utrzymanie i przygotowanie związków taktycznych wojsk lądowych do realizacji zadań obronnych.

Wielkie koszty przebudowy i modernizacji wojska muszą być jawne, przejrzyste i zrozumiałe dla wszystkich obywateli (podatników) i co najważniejsze ogólnie akceptowane. Są to zatem uwarunkowania społeczne.

2.3.2. Czynniki społeczny

Podstawą nowoczesnego myślenia o obronności jest przekonanie, że za bezpieczeństwo państwa odpowiada całe społeczeństwo, a nie tylko siły zbrojne. Taki pogląd jest punktem wyjścia do postrzegania spraw wojska i obronności szerzej niż tylko w kategoriach liczebności i jakości. Oczywiście, sprawne i nowoczesne siły zbrojne zawsze będą gwarantem suwerenności i niepodległości państwa oraz nienaruszalności jego granic, lecz istotne jest również ich zaplecze, czyli społeczeństwo skłonne i zdolne do świadczeń na rzecz obronności. Obydwa te elementy – militarny (armia) i pozamilitarny (społeczeństwo cywilne) – powinny się uzupełniać, tworząc system gwarantujący bezpieczeństwo.

Wymóg nowego spojrzenia na narodowe potrzeby obronne oraz konieczność kształtowania lądowego potencjału obronnego, w tym operacyjnych związków taktycznych, w pierwszym etapie transformacji znalazło szerokie oparcie w działaniach władz rządowych, samorządowych i lokalnych. Jedną z cech charakterystycznych transformacji ustrojowej, jaka miała miejsce w Polsce w tym czasie, było szerokie społeczne poparcie odbudowy potencjału sił lądowych we wschodniej części kraju. Ważną składową nowego spojrzenia społeczeństwa na wojsko był także proces jego wewnętrznej przebudowy, mający w szczególności bogactwo form i treści. Obejmowały one bowiem zasadnicze zmiany w świadomości, a także przejmowania przez jednostki tradycji orężnych, powrót duszpasterstwa wojskowego do koszar, wymianę pokoleń na wszystkich szczeblach dowodzenia, tworzenie nowego *esprit de corps*, zwłaszcza w korpusie oficerskim.

Te ogólnie akceptowane przemiany wiążą się niestety z koniecznością likwidacji wielu garnizonów. Problem ten ma wymiar nie tylko wojskowy, lecz także społeczny. Wojsko jest bowiem nie tylko siłą militarną, ale jako znaczący pracodawca i odbiorca

towarów i usług sprzyja rozwojowi ekonomicznemu w skali lokalnej i regionalnej. Jest także instytucją wspierającą proces edukacyjno-wychowawczy społeczeństwa.

W świadomości społeczeństwa polskiego trzeba ukształtować pogląd, że nowy wymiar obrony kraju to nie tylko integracja z NATO (sojusznicy nas obronią). Społeczeństwo musi być przekonane do tego, że bezpośredni system obrony państwa powinien być oparty również na przesłankach wewnętrznych, czyli narodowym systemie obronnym obejmującym oprócz przygotowanych wszystkich rodzajów sił zbrojnych, przystosowane do obrony terytorium, obronę cywilną, a także gospodarkę narodową gotową do świadczenia usług na rzecz obronności w czasie pokoju i funkcjonowania w warunkach wojennych. Wiąże się to ze strategią działania wielu działów gospodarki, w tym planowanie zapasów i systemu dostaw, co wiąże się z funkcjonowaniem struktur rządowych i samorządowych w systemie kierowania obronnością państwa i narodu.

Narodowy system obronny to także obrona obywatelska oparta na zasadzie powszechnego obowiązku wojskowego, który mimo tkwiących w nim niedoskonałości, nadaje problemom obronności wymiar ogólnonarodowy. Dlatego tak ważne jest pielęgnowanie cechy narodowej, jaką była zdolność do poświęceń i samoorganizowania się do oporu przeciwko agresorom. Ta świadomość społeczeństwa i gotowość do ponoszenia kosztów związanych z obronnością jest również kapitałem wniesionym do NATO.

We współczesnych uwarunkowaniach uzasadnione jest dążenie społeczeństwa do maksymalnej profesjonalizacji armii i do tego, by wojska operacyjne, a w ich składzie ogólnowojskowe związki taktyczne wyznaczone do sił natychmiastowego reagowania, były w większym stopniu niż dotychczas uzawodowione. Jednocześnie potrzebne są mechanizmy, które w przyszłości zapewnią powszechność obowiązku wojskowego i obronnego. Niezbędna jest zatem świadomość społeczna, że im bardziej profesjonalna i zawodowa będzie część operacyjna armii, tym większa musi być skala permanentnego szkolenia obronnego obywateli w ramach obrony terytorialnej. Pozostaje więc opracowanie systemu przekonującego społeczeństwo do potrzeby utrzymania sprawnej obrony terytorialnej i zachęcającego obywateli, wspólnoty lokalne i samorządy do udziału w tworzeniu oraz doskonalenia tego systemu.

Jednym z głównych zadań społecznych w zakresie umacniania obronności jest zahamowanie niebezpiecznej tendencji odwracania się młodych obywateli od wojska i powinności obronnych oraz zaniku postaw związanych z pozytywnym postrzeganiem tych spraw jako istotnych dla przyszłości własnego państwa.

Jeżeli dzisiaj zadajemy sobie pytanie o wyraz polskich postaw społecznych wobec obronności, to musimy pytać nie tylko z punktu widzenia przynależności do NATO, lecz także z punktu widzenia odnalezienia się w przemianach wewnętrznych Polski i Polaków, w tym zmianach ich mentalności i sposobu myślenia, co jest konsekwencją przyjęcia opcji zachodniej we wszystkich dziedzinach życia społeczeństwa. Jest to jednocześnie pytanie o to, w jakim stopniu te przemiany stanowią zagrożenie, a w jakim nie, dla tradycyjnego wyrazu polskiego patriotyzmu i przyjęcia tradycyjnych wartości, na których opiera się system ideowy NATO. Należą do nich jak wiadomo demokracja, wolny rynek, wolność człowieka i obowiązek obrony jego praw.

Do tego wspólnego systemu wartości należy dowieść koncepcję wychowawczą, rozwijanie patriotyzmu, który będzie umocowany we wspólnym modelu wartości społeczeństw państw natowskich.

W innych armiach sojuszu funkcjonują specjalne programy budowania zaufania do państwa, wyrabiania poczucia własnej wartości, wiary w siłę armii itp. Na przykład w armii francuskiej jest położony nacisk na kształtowanie pozytywnego stosunku społeczeństwa do służby, poczucia godności i wartości żołnierza francuskiego. Również w armii niemieckiej w konsekwentny sposób realizowany jest program kształtowania postaw społecznych. Jest to cały system wewnętrznego dowodzenia, czyli kształtowania postawy obywatela, głównie akceptacji państwa demokratycznego.

I my od tego nie uciekniemy. Wojsko Polskie musi podjąć próbę poszukiwania dobrych metod kształtowania postaw społecznych na rzecz obronności. Właśnie teraz jest właściwy moment, aby podjąć ten trud na szczeblu państwa, włączyć w to dzieło m. in. organizacje pozarządowe oraz szkoły i w ten sposób realizować program patriotyczno-obywatelski.

Należy pamiętać, że w NATO jest nie tylko armia, ale cała Polska. Społeczeństwo musi zatem pamiętać o tym, że nasi żołnierze powinni być gotowi do uczestnictwa w różnorodnych działaniach sojuszu, także z dala od granic kraju. Ostatnie działania mi-

litarne na Bałkanach i w Afganistanie stanowią przykład, jak ważne jest polityczne i moralne przyzwolenie społeczeństw państw NATO na udział w operacji wojskowej poza granicami własnego państwa.

2.4. Wnioski

Wyniki dotychczasowych badań upoważniają do sprecyzowania wniosków, które będą punktem wyjścia do dalszych rozważań i tak:

- 1) potwierdzono tezę, że czynnikami pośrednimi wpływającymi na proces przygotowania związków taktycznych do prowadzenia działań obronnych są: polityka, strategia obronności i sytuacja ekonomiczno-społeczna państwa.
- 2) czynniki polityczny wyznacza aksjomaty dotyczące bezpieczeństwa państwa. Stwarza warunki do jego funkcjonowania na arenie międzynarodowej. W działaniach tych polityka wspierana jest przez siły zbrojne. Ponadto polityka kształtuje i określa strategię obronności państwa.

Strategia obronności określa sposoby przygotowania państwa i jego sił zbrojnych do obrony. Precyzuje interesy i cele w dziedzinie obronności oraz zagrożenia i na tym tle koncepcję działań strategicznych. Ponadto, stosownie do celów, określa zadania strategiczne dla wszystkich elementów systemu obronności, w tym dla sił zbrojnych. Wreszcie odnosi się do składu i przeznaczenia poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, tym liczby i struktur związków taktycznych oraz ich stopnia zdolności operacyjnej.

Czynnik ekonomiczno-społeczny sprowadza się do szczegółowego ustalania sposobu realizacji zadań obronnych oraz niezbędnych do tego sił i środków finansowych. Proces ten odbywa się w ramach planowania i programowania obronnego. Jego podstawę stanowią decyzje polityczne i strategiczne najwyższych organów władzy ustawodawczej i wykonawczej. Wdrażanie programów zapewnia w każdym roku budżetu obronnego – realizacyjnego na pierwszy rok i prognozowanego na rok następny – którego podstawą są programy pięcioletnie. Szczególnie istotnym obszarem jest akceptacja społeczna działalności obronnej państwa, a także gotowość społeczeństwa do ponoszenia kosztów funkcjonowania sił zbrojnych i do edukacji obronnej.

Rozdział 3.

WPLYW CZYNNIKÓW BEZPOŚREDNICH NA ZMIANY W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami do czynników wpływających na zmiany w obronie związku taktycznego a określonych jako tzw. czynniki „bezpośrednie”, zakwalifikowano:

- środki walki;
- środowisko walki;
- organizację ZT;
- siły i środki oraz koncepcja natarcia przeciwnika;
- zadania ZT (narodowe i sojusznicze).
- teoria walki.

W opinii ekspertów wojskowych w okresie, który był brany w badaniach pod uwagę nie nastąpiły na tyle istotne, merytoryczne zmiany w obszarze takich czynników jak środki walki związku taktycznego i środowisko walki, aby czynniki te mogły w zauważalny sposób wpłynąć na zmiany w obronie związku taktycznego. Dlatego też, uwzględniając powyższe, w rozdziale tym ukierunkowano badania na takie czynniki jak: siły i środki oraz koncepcja działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika oraz zadania związku taktycznego w obronie z uwzględnieniem uwarunkowań sojuszniczych i narodowych. Teoretycy wojskowi uważają, że właśnie w tych dwóch obszarach w ostatnich dwóch dekadach XX wieku nastąpiły zmiany jakościowe, które mogły determinować określone przeobrażenia w obronie związku taktycznego.

3.1. Koncepcja działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika

Analiza materiałów źródłowych wskazuje, że pomimo obowiązujących w wielu państwach doktryn militarnych o charakterze obronnym, do działań zaczepnych przywiązuje się dużą uwagę.⁴⁷

---

⁴⁷ Por. Regulaminy walki - RFN - Heeresdienstvorschrift 200/100; USA - The division (Field Manual); FM.61.100, wyd. Department of the Army Field, 1986; Operations Of Army Forces The Field, 1986.

W podrozdziale tym przedstawiono, z wymaganym na potrzeby pracy stopniem szczegółowości, działania zaczepne przeciwnika w ujęciu modelowym, w taktycznej strefie obrony (jej pierwszym pasie obrony), ze szczególnym zaakcentowaniem ich wpływu na prowadzenie obrony przez związek taktyczny.⁴⁸

Badania zostały ukierunkowane na uzyskanie jednoznacznych, merytorycznych ustaleń własnych działań obronnych, w warunkach oddziaływania przeciwnika. Ustalenia te poczyniono poprzez wcześniejsze wygenerowanie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaka jest rola działań rozpoznawczych przeciwnika, przed i w czasie natarcia?
2. W jaki sposób przeciwnik realizuje zadania natarcia?
3. Jakie są rodzaje, sposoby oraz możliwości ogniowego oddziaływania przeciwnika na elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego?
4. Jaki jest wpływ oddziaływania ogniowego przeciwnika na elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego?

3.1.1. Rola, sposoby i możliwości rozpoznania w działaniach zaczepnych potencjalnego przeciwnika

Przeciwnik w każdym okresie natarcia będzie dążył do maksymalnie dokładnego i głębokiego „wglądu” w ugrupowanie obronne związku taktycznego. Oznacza to, że każdy element ugrupowania obronnego związku taktycznego powinien być zgodnie z koncepcjami prowadzenia działań zaczepnych przeciwnika natychmiast rozpoznawany, analizowany i oceniany.

Zadania te spoczywają na siłach i środkach rozpoznania przeciwnika. Rozpoznanie to funkcjonuje zarówno przed rozpoczęciem natarcia, jak i w trakcie jego prowadzenia. Obszar zainteresowania (działania) rozpoznania zależy od rozpatrywanego szczebla dowodzenia. Rozpoznanie szczebli taktycznych, zmuszone jest działać bardzo szybko, ze względu na ograniczony czas dyspozycyjny, gwałtownie zmieniającą się sytuację i dezaktualizację uzyskanych danych (wyników rozpoznania). Wymienio-

---

⁴⁸ Wpływ ten należy rozumieć jako oddziaływanie przeciwnika, mogące spowodować określone zakłócenia w prowadzeniu obrony (straty materialne, dezorganizację, wydłużenie czasu działań aktywnych obrońcy itp.).

ne uwarunkowania mają bezpośredni wpływ na różnorodność stosowanych sposobów działania przez jednostki rozpoznawcze przeciwnika.⁴⁹ Elementy rozpoznawcze wyposażone są w coraz doskonalszy sprzęt do rozpoznania kompleksowego.

Dowódcy ogólnowojskowi mają coraz szerszy dostęp do wyników rozpoznania pochodzących z możliwie dużej liczby źródeł.⁵⁰ Koncepcja bitwy (walki) powietrzno-lądowej, wymaga ścisłego powiązania rozpoznania z manewrem wojsk własnych oraz przeciwnika, walki radioelektronicznej, maskowaniem oraz wsparciem ogniowym realizowanym tak przez naziemne, jak i powietrzne środki ogniowe.

Wyniki badań dowodzą, że ugrupowanie obronne związku taktycznego prowadzącego obronę, szczególnie wszelkie zachodzące w nim zmiany będą śledzone przez wszystkie możliwe do wykorzystania systemy rozpoznania.

Analizując materiały źródłowe można zauważyć kształtujące się tendencje zmierzające do intensywnego, ale selektywnego wykorzystania poszczególnych rodzajów rozpoznania. Siły zbrojne państw o wysokim zaawansowaniu technologicznym, preferują techniczne sposoby prowadzenia rozpoznania, traktując rozpoznanie osobowe jako uzupełniające lub co najwyżej potwierdzające rezultaty rozpoznania technicznego. Drogi, doskonały sprzęt, wyposażony w urządzenia elektroniczne wykorzystuje się głównie z własnego ugrupowania. Tego typu działanie stosowane jest przez armie wielu państw. W czasie działań zaczepnych, wysyłanie w ugrupowanie obronne strony przeciwnej elementu (elementów) rozpoznawczego będzie działaniem uzupełniającym zbiór informacji rozpoznawczych..

Uzyskiwanie informacji z naziemnych elementów rozpoznawczych, które działają w ugrupowaniu przeciwnika, nadal jest jednym z głównych sposobów rozpoznania w armiach byłego Układu Warszawskiego.⁵¹ Tego typu działanie może być dla związku taktycznego prowadzącego obronę bardzo uciążliwe, bo wiąże się z koniecznością jak najszybszego zlokalizowania, a następnie zniszczenia elementów rozpoznawczych przeciwnika. Jest to jednak rodzaj rozpoznania, którego działanie jest ła-

---

⁴⁹ Np. - rozpoznanie radioelektroniczne, radiolokacyjne, powietrzne, osobowe (patrole rozpoznawcze, GDR), analiza dokumentów, przesłuchiwanie jeńców.

⁵⁰ R. Szmyd, Rozpoznanie w przeciwuderzeniu związku operacyjnego, AON, Warszawa 1994, s.80.

⁵¹ M. in. w armiach Słowacji, Ukrainy i Białorusi.

twe do wykrycia, w związku z tym szybko można podjąć odpowiednie przeciwdziałanie.

Rozpoznanie naziemne przeciwnika może być realizowane przez patrole rozpoznawcze organizowane ze składu pododdziałów i oddziałów rozpoznawczych. Ilość patroli rozpoznawczych w pasie natarcia korpusu i dywizji, zarówno co do ich nasycenia na poszczególnych kierunkach (w określonym rejonie) i głębokościach, wynika z szerokości pasa natarcia tych związków taktycznych, charakteru działań wojsk będących w obronie oraz ogólnie obowiązującej koncepcji użycia pododdziałów rozpoznania naziemnego. Uwzględniając koncepcję użycia pododdziałów rozpoznania naziemnego można liczyć się z ewentualnością prowadzenia rozpoznania zwykle na 2-3 kierunkach. Głębokość prowadzonego na tych kierunkach rozpoznania, w zależności od szczebla je organizującego może być zróżnicowana (przyjmuje się, że dla Korpusu będzie to około 100 km)

Dywizyjne oddziały rozpoznawcze z posiadanych sił i środków mogą wydzielić około 20 ogólnowojskowych patroli rozpoznawczych, każdy w sile plutonu. Brygadowe pododdziały rozpoznawcze z posiadanych sił i środków mogą zorganizować 1-2 patrole rozpoznawcze. Ilości te stanowią wysiłek całkowity dla tego rodzaju rozpoznania (zarówno dla dywizji jak i dla brygad).

Rozpoznanie to będzie prawdopodobnie prowadzone na całą głębokość zadania bojowego, szczególnie na głównym kierunku uderzenia z jednoczesnym angażowaniem jedynie niezbędnej ilości sił i środków. Patrole rozpoznawcze mogą mieć skład mieszany, w tym posiadać pododdziały rozpoznawcze rodzajów wojsk (m.in. rozpoznania inżynierskiego, chemicznego).

W okresie przygotowania do natarcia patrole rozpoznawcze mogą spełniać zadania ruchomych i stałych punktów obserwacyjnych, z którymi ściśle współpracują samoloty i śmigłowce rozpoznawcze. Patrole rozpoznawcze organizowane i wysyłane z dywizji i brygad mogą prowadzić rozpoznanie nie tylko na określonych kierunkach ale również w rejonach, na rubieżach lub w określonym pasie.

Wykorzystywany przez wojska rozpoznawcze sprzęt optoelektroniczny, stanowi zwykle najnowsze rozwiązania w tej dziedzinie, pozwalający na prowadzenie rozpoznania w dzień i w nocy oraz w trudnych warunkach meteorologicznych. Na wozach

rozpoznawczych montuje się urządzenia, które są w stanie prowadzić (zdobywać dane) rozpoznanie zarówno wizyjne, jak i elektroniczne⁵², wskazywać cele (podświetlanie laserem dla potrzeb wojsk raketowych i artylerii) oraz walczyć, wykorzystując uzbrojenie pokładowe.⁵³

Naziemne elementy rozpoznawcze przeciwnika na obszarze zajętych przez związek taktyczny prowadzący obronę, będą działały w kolejności, jaka jest możliwa do przyjęcia w danej sytuacji operacyjno-taktycznej. Rejony koncentracji i zwiększonego wysiłku (nasylenia na danym obszarze) działań rozpoznawczych są bardzo ważnym elementem mogącym wprowadzić stronę przeciwną w błąd, co do kierunku (kierunków) uderzenia.⁵⁴ Na podstawie analizy ilościowej elementów rozpoznawczych, jakie mogą działać w taktycznej strefie obrony, można przyjąć, że:

- liczba elementów rozpoznawczych narasta w czasie, mimo ponoszonych strat;
- jeżeli każdy element rozpoznania naziemnego jest w stanie z danego miejsca obserwować powierzchnię około 2-3 km²,⁵⁵ ogólna powierzchnia objęta jednoczesną obserwacją w ugrupowaniu przeciwnika może wynosić około 112-176 km

Analizując materiały źródłowe można zauważyć, że coraz wyraźniejszy jest sąd specjalistów wojskowych o zmniejszającej się roli rozpoznania naziemnego. Potwierdzają tę tezę fakty z wojny w rejonie Zatoki Perskiej,⁵⁶ a jednocześnie o zwiększającej się roli innych rodzajów rozpoznania (szczególnie powietrznego i radioelektronicznego).

⁵² Dużą rolę w zakresie obserwacji pola walki realizowaną przez patrole rozpoznawcze spełniają stacje radiolokacyjne. Np. stacja radiolokacyjna typu RASIT montowana na rozpoznawczym transporterze FUCHS, wykrywająca czołgi na odległości do 20 km

⁵³ W państwach WNP-BWR-1d, w Bundeswehrze-LUCHS, w armii Czech i Słowacji - SVATAWA.

⁵⁴ Przykładem takiego działania była wzmożona działalność rozpoznawcza wojsk sojuszniczych na obszar Iraku od strony Zatoki Perskiej (w 1991r.), co służyć miało przekonaniu irackiego dowództwa, że wyzwolenie Kuwejtu nastąpi od strony zatoki. Takie działanie przyczyniło się do wprowadzenia w błąd i zaskoczenia wojsk irackich.

⁵⁵ Badania w Bundeswehrze wykazały, że na 60% powierzchni obszaru ŚETDW można było prowadzić ogień na odległość 500-1000 m, a jedynie na 5% ponad 2500 m. U. Schrader, Zwalczanie broni pancerniej z wykorzystaniem trzeciego wymiaru, *Wojskowy Przegląd Zagraniczny* nr 4(186)89, s.15.

⁵⁶ Dowódcy iraccy opierali się głównie na rozpoznaniu naziemnym, dlatego informacje były często spóźnione i nie przedstawiały rzetelnego obrazu przeciwnika", J.Biziewski, *Pustynna Burza*, cz. II, Altair, Warszawa 1994, s. 45.

Możliwość prowadzenia rozpoznania bardziej bezpiecznego (prowadzonego z własnego ugrupowania), szybszego (bez potrzeby pokonywania przestrzeni przez określone naziemne elementy rozpoznawcze) i bardziej wiarygodnego (przez kilka specjalistycznych środków) świadczy o zwiększającej się roli rozpoznania technicznego w stosunku do rozpoznania osobowego.

Niewątpliwie dużą ilość informacji przeciwnik uzyska z rozpoznania powietrznego prowadzonego przez siły lotnicze i obrony powietrznej, realizowane przez środki specjalistyczne (samoloty, śmigłowce rozpoznawcze, bezpilotowe środki rozpoznawcze), jak i bojowe (myśliwsko-bombowe, szturmowe), które mogą być dodatkowym źródłem informacji o przeciwniku.

Dla elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego, spośród rodzajów rozpoznania powietrznego przeciwnika, prawdopodobnie najmniejsze zagrożenie stanowić będzie rozpoznanie lotnicze. Wynika to przede wszystkim z niewielkiej głębokości ugrupowania obronnego związku taktycznego (30-40 km) oraz skupieniu głównego wysiłku rozpoznania lotniczego przeciwnika w czasie walki, na obiektach w głębi ugrupowania operacyjnego, szczególnie na odwodowych związkach taktycznych i zgrupowaniach rodzajów wojsk. Należy jednak przypuszczać, że w czasie przygotowania działań zaczepnych oraz okresu podchodzenia wojsk do rubieży ataku, przeciwnik będzie prowadził rozpoznanie lotnicze z własnego ugrupowania, bez konieczności „wchodzenia” w przestrzeń powietrzną wojsk prowadzących obronę. Znajdujące się w wyposażeniu samolotów rozpoznawczych środki: kamery filmowe do wykonywania zdjęć dziennych i nocnych, aparatura fotograficzna na podczerwień, namierniki radiolokacyjne obserwacji bocznej i okrężnej pozwalają na wykrywanie celów z odległości do 50 km.

Rozpoznanie powietrzne przy wykorzystaniu lotnictwa może być bardzo przydatne do lokalizacji pracujących stacji radiolokacyjnych i radiowych (również w ruchu) z dokładnością do pojedynczego egzemplarza sprzętu.⁵⁷

⁵⁷ Dokładność lokalizacji z odległości 150 km wynosi 0,25-0,50 tj. około 0,5-1,25 km. Aby lokalizować z jeszcze większą dokładnością wykorzystuje się dwa samoloty, co przy 200 km daje błąd około 250 m. Coraz częściej stosuje się metodę (DOA) polegającą na wykorzystaniu trzech samolotów, które lokalizują cel w wyniku pomiaru różnicy czasu odbioru sygnału z tego samego źródła. Dokładność lokalizacji wynosi około 30 m przy odległości 300 km. Zagadnienia wojskowe i techniczne. Komunikat Miesięczny, wyd. SWSI, 1-31.07.92r, s. 33.

Spośród różnych środków specjalistycznych rozpoznania powietrznego coraz ważniejszą rolę, spełniają bezzałogowe aparaty latające (BAL).⁵⁸

związek taktyczny prowadzący obronę w pierwszym rzucie operacyjnym będzie obiektem szczególnego zainteresowania dla bezzałogowych aparatów latających przeciwnika, bliskiego zasięgu⁵⁹ Mogą to być kilkugodzinne (do 6 godz.) loty na całą głębokość ugrupowania obronnego związku taktycznego. Przyjmując średnią prędkość przelotową bezzałogowego aparatu latającego (150 km/h) oraz średni czas lotu prowadzenia rozpoznania (3 godz.), należy przypuszczać, że przeciwnik będzie w stanie dokładnie zlokalizować najważniejsze obiekty (cele) w ugrupowaniu obronnym związku taktycznego.

Wyposażenie rozpoznawcze i specjalne bezzałogowych aparatów latających pozwala na lokalizację, identyfikację i przekazanie informacji o wykrytych celach z dużą dokładnością i szybkością. Poza wykrywaniem obiektów, bezzałogowe aparaty latające mogą jeszcze służyć do wskazywania celów (podświetlanie laserowe) a także do korygowania ognia artylerii i rozpoznania skuteczności uderzeń własnej artylerii, rakiet i lotnictwa.

Bezzałogowe aparaty latające mogą rozpoznawać obiekty w ugrupowaniu obronnym poprzez wykrywanie źródeł promieniowania elektromagnetycznego i cieplnego, a przede wszystkim poprzez obserwację (aparatura fotograficzna - LAF, kamera TV). Wojska wykonujące manewr nie tylko mogą być wykryte przez bezzałogowe aparaty latające ale również przez nie śledzone (obserwacja ruchu, tempa i kierunku) w czasie manewru, przez dłuższy lub krótszy czas. Szczególnie wyraźnym przykładem przemyślanego i skutecznego wykorzystania bezzałogowych aparatów latających do prowadzenia rozpoznania jest konflikt libański w 1982 r.⁶⁰ Przyczyniły się one w istotnym zakresie do sukcesów wojsk izraelskich. Kierowanie nimi odbywało się z wozu dowodzenia, a dostęp do zdobywanych danych w każdej chwili posiadali: do-

⁵⁸ Bezzałogowe aparaty latające są różnie nazywane - "trzmiele" (niem. Drohne), bezpilotowe pojazdy powietrzne (ang. UAV - Unmanned Aerial Vehicle), pojazdy zdalnie sterowane (ang. RUP-Remotely Piloted Vehicle). Do aparatów tych mogą zaliczać się również powietrzne platformy rozpoznawcze, małe wojskowe systemy latające (np. niem. KZO-Klein flung gerat Zielortung).

⁵⁹ Bezzałogowe aparaty latające dzielą się na średniego, krótkiego i bliskiego zasięgu oraz aparaty długotrwałego lotu, M.A. Putignano, See Deep. Shoot Deep. UAUs an the Future Battlefield. Military Review 1991, nr 2 s. 38-47.

⁶⁰ Rozpoznanie w konflikcie libańskim 1982r., ASG WP, Sygnały nr 5/153/1989, s. 16.

wódcy pododdziałów (pancernych i zmechanizowanych), dowódcy jednostek artyleryjskich i raketowych, dowódcy jednostek lotniczych oraz dowódca dowodzący całością. Informacja o sytuacji operacyjno-taktycznej docierała o wiele szybciej i w pełniejszym wymiarze niż przekazywana z naziemnego rozpoznania taktycznego. Wykorzystane wówczas aparaty („Scout” i „Mastiff”) odegrały wiodącą rolę w wykryciu, obezwładnianiu i zniszczeniu syryjskich rakiet „ziemia-powietrze” w Dolinie Bek’a.⁶¹

Taktyczny promień działania, wielkość obserwowanej powierzchni, minimalna możliwość wykrycia przez stacje radiolokacyjne to zalety jakimi dysponuje obecnie bardzo mała liczba środków rozpoznania powietrznego klasyfikowanych jako bezzałogowe aparaty latające. O ile w państwach zachodnich od wielu lat nadawano wysoką rangę rozpoznaniu prowadzonemu przez bezzałogowe aparaty latające, o tyle w państwach byłego Układu Warszawskiego proces ten nabiera dopiero tempa.⁶² Szczególnie w siłach zbrojnych Rosji mocno są zaawansowane prace nad skonstruowaniem bezzałogowych aparatów latających nowej generacji. Mogą to być konstrukcje o zwiększonych możliwościach przebywania w powietrzu (promień działania, czas lotu, wysokość lotu) ale przede wszystkim zwiększonych możliwościach prowadzenia rozpoznania (stosowanie kilku systemów wykrywania) i wykonywania innych zadań na korzyść wojsk lądowych.

Spośród możliwych sposobów rozpoznania powietrznego coraz szersze zastosowanie znajduje rozpoznanie prowadzone ze śmigłowca.⁶³ Śmigłowce, charakteryzują się wieloma zaletami, które powodują, że przewyższają one niekiedy pod względem możliwości samoloty, szczególnie w strefie bezpośredniej styczności. Dla związku operacyjnego wojsk lądowych przeciwnika, który ma przejść (rozpocząć) do działań

⁶¹ Izrael należy obecnie do czołówki państw budujących, doskonalących i wykorzystujących bezzałogowe aparaty latające do celów wojennych. Aktualnie prowadzi prace badawczo-rozwojowe nad bezzałogowym aparatem latającym - IBIS wykonanym w technologii Stealth, a także rozpoczęło próby w locie bezzałogowego aparatu latającego dalekiego zasięgu - HERON. K.B. Nowe bezzałogowe aparaty rozpoznawcze VAN, *Wojskowy Przegląd Zagraniczny*, nr 2/208/95, s. 100.

⁶² Bezzałogowe aparaty latające dla wojsk lądowych, Raport o dotychczasowym stanie rozwoju, ASG WP, Sygnały nr 1/113/86, s. 26. Rosjanie wprowadzają do wyposażenia wojsk lądowych nową wersję bezzałogowego aparatu latającego typu Trzmiel-1 o zasięgu 100 km, wyposażonego w skaner termiczny. W 1992r. do uzbrojenia armii rosyjskiej rozpoczęto wprowadzanie nowego taktycznego systemu rozpoznania i walki radioelektronicznej "MALACHIT" z aparatem "Pszczola-1" Bezzałogowe aparaty latające, *Komunikat Miesięczny*, wyd. SWSI, 1-31.01.92r, s.42K.B. Nowe bezzałogowe aparaty rozpoznawcze UAN, wyd. cyt., s. 100-11.

⁶³ Śmigłowiec jako środek rozpoznania powietrznego, *Wojskowy Przegląd Zagraniczny* 2(157)1984, s.17.

zaczepnych, obiektem (obszarem) szczególnego zainteresowania będzie przede wszystkim związek taktyczny pierwszego rzutu operacyjnego.

Licząc od rubieży styczności będzie to obszar o głębokości około 30 km i szerokości 20-30 km. Rozmiary tego obszaru, działania wojsk prowadzących obronę (skryte, zamaskowane, ograniczony ruch do czasu rozpoczęcia walki), a przede wszystkim potrzeba maksymalnie szybkiego dostarczenia wiarygodnej informacji do pierwszorzutowych oddziałów i związków taktycznych powoduje, że rozpoznanie powietrzne w takich sytuacjach prowadzone jest często z wykorzystaniem śmigłowca. Mogą one startować i lądować w dowolnych miejscach, loty rozpoznawcze wykonywać na małych wysokościach i stosunkowo małej szybkości, co zwiększa dokładność prowadzonego rozpoznania, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej wiarygodności informacji. Śmigłowce mogą wykonywać loty rozpoznawcze na znacznie mniejszych niż samoloty wysokościach (10-15 m nad lądem), swobodniej manewrować i dowolnie zmieniać kurs lotu, a także znacznie lepiej wykorzystywać pokrycie terenu w celach maskowania.

W zbiorze zadań rozpoznawczych realizowanych przez śmigłowce za szczególnie ważne eksperci wojskowi uważają m.in.: rozpoznawanie składu i ugrupowania wojsk przeciwnika, jego ważniejszych środków ogniowych, systemu zapór inżynierskich, a także systemu dowodzenia w taktycznej strefie obrony; wykrywanie odwodów oraz stwierdzenie ruchów wojsk i ciągłe ich śledzenie.

Rozpoznanie powietrzne przy użyciu śmigłowców może być prowadzone przez: obserwację wzrokową, fotografowanie i rozpoznanie radioelektroniczne. Wybór sposobu zależy będzie od charakteru wykonywanego zadania, posiadanego wyposażenia rozpoznawczego, oddziaływania przeciwnika, pory dnia i roku oraz pogody. Rozpoznanie wzrokowe, prowadzone metodą bezpośredniej obserwacji, lub za pomocą różnego typu lornet, jest podstawowym sposobem zdobywania wiadomości rozpoznawczych. Głębokość (zasięg) prowadzonego rozpoznania wzrokowego w dzień może wynosić do 12 km (w sprzyjających warunkach atmosferycznych). Przyjmując, że warunki atmosferyczne nie są najlepsze i zmniejszając zasięg prowadzonego rozpoznania wzrokowego ze śmigłowca w dzień do 10 km to i tak przeciwnik prowadząc rozpoznanie w pasie obrony dywizji sposobem manewrowania jest w stanie dokonać rozpo-

znania (czas całkowity lotu 1 h 20'). Informacja o celach w ugrupowaniu obronnym (w tym o wykonywanych manewrach) jest przekazywana własnym wojskom w czasie rzeczywistym. Pozwala to na niemalże natychmiastowe wykonywanie uderzeń ognio- wych przy jednoczesnej możliwości uzyskania informacji o ich skutkach.

Bardziej bezpiecznym sposobem prowadzenie rozpoznania powietrznego przez śmigłowce jest fotografowanie. Może dotyczyć różnych obiektów, jednak głównym celem zdjęć będzie uzyskanie panoramicznego obszaru rejonu obrony przeciwnika. Wykonywanie takich zdjęć może odbywać się w czasie lotu nad własnym terytorium. Przy locie (zawisie) śmigłowca na wysokości 2000 m jest możliwość wykonywania zdjęć na odległość do ok. 10 km w głąb ugrupowania obronnego.

Wykonując zdjęcia z odległości bezpiecznej (z reguły do 3 km od rubieży stycz- ności) śmigłowiec jest w stanie rozpoznać (i udokumentować) ugrupowanie obronne związku taktycznego do głębokości 8 km (do drugiej pozycji obrony). Należy przy- puszczać, że ze względu na w miarę długi czas potrzebny na wykonywanie odbitek i ich analizę, tego typu rozpoznanie powietrze może być stosowane szczególnie w cza- sie przygotowania (organizowania) natarcia i zwykle w dobrych warunkach atmosferycznych.

Rodzajem rozpoznania powietrznego prowadzonego ze śmigłowca, które zaczy- na wypierać inne sposoby rozpoznania jest rozpoznanie za pomocą środków radio- elektronicznych (aparatura telewizyjna działająca w zakresie podczerwieni, radioloka- cyjna itp.). Aparatura telewizyjna zapewnia szybkie przekazanie informacji bezpo- średnio do punktów zbierania i jej oceny oddalonych ok. 50 km od śmigłowca. Tech- niką rozpoznania o szczególnych zaletach jest rozpoznanie obiektów na podstawie cieplnego kontrastu z otaczającym tłem. Główną zaletą jest prawie całkowita niezale- żność pracy od warunków atmosferycznych. Z jednakową dokładnością, z wykorzysta- niem aparatury działającej w podczerwieni, można prowadzić rozpoznanie zarówno w dzień, jak i w nocy oraz wykrywać nawet dobrze zamaskowane cele. Za pomocą tej aparatury istnieje możliwość wykrycia stopnia gotowości danego pododdziału, bo- wiem pojazdy wydzielają zupełnie inną ilość ciepła (w zależności od temperatury sil- nika).

W celu uzupełnienia innych sposobów rozpoznania, szeroko stosowana jest na śmigłowcach także aparatura radiolokacyjna i urządzenia rozpoznania radiotechnicznego. Urządzenia te pozwalają w miarę dokładnie rozpoznawać i lokalizować stanowiska dowodzenia i system OPL w obronie strony przeciwnej.

W czasie przygotowania i prowadzenia działań zaczepnych, szczególnie aktywnie funkcjonować będzie rozpoznanie artyleryjskie przeciwnika. Spośród rodzajów rozpoznania artyleryjskiego największy udział w wykrywaniu, śledzeniu i określaniu współrzędnych (celów) naziemnych (ludzi, czołgów, BWP, samochodów) znajdujących się w ruchu (wykonujących manewr) ma rozpoznanie radiolokacyjne. Działanie radiolokatorów obserwacji pola walki i kierowania ogniem polega na określaniu kierunku i odległości do ruchomego celu, obliczeniu (komputerowo) i przekazaniu (do artyleryjskich środków ogniowych) wszystkich danych do zniszczenia celu. Systemy radiolokacji występują już od szczebla brygady (w dywizjonach artylerii) ale przede wszystkim w dywizyjnych pułkach artylerii.

Zasięg radiolokatorów, w zależności od wysokości podniesienia anteny od powierzchni ziemi, może dochodzić do 20 km⁶⁴ (zależy również od wysokości celu oraz warunków terenowych). Cele można namierzać z dokładnością 10 m w odległości. Stosowane radiolokatory mogą skutecznie pracować o każdej porze dnia, w dowolnych warunkach pogodowych (tylko silny deszcz lub gęsty śnieg ograniczają zasięg systemu).

Rozpoznanie artyleryjskie ma charakter kompleksowy co oznacza, że nie tylko (nie przede wszystkim) nastawione jest na zbieranie informacji o celach ruchomych (ruchach i manewrze wojsk). Głównym zadaniem rozpoznania artyleryjskiego jest wykrywanie środków artyleryjskich. Dlatego też większość radiolokacyjnych środków rozpoznania artyleryjskiego przeciwnika będzie użyta w sposób ograniczony, czyli głównie do określenia współrzędnych konkretnych celów tj. np. artylerii na stanowiskach ogniowych.

Ważną rolę w rozpoznaniu taktycznym przeciwnika, odgrywa rozpoznanie radioelektroniczne, koncentrujące się głównie na obiektach emitujących fale elektroma-

---

⁶⁴ Np. radiolokator RATA/ABRA ma zasięg do 18 km, lokalizując cele w czasie zbliżonym do rzeczywistego, W. Klingenberg, Artyleria pola walki lat 90, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4/1990N, s. 55.

gnetyczne. Zgromadzenie danych o położeniu stanowisk dowodzenia (węzłów łączności) związku taktycznego przygotowującego i prowadzącego obronę pozwoli przeciwnikowi zorientować się co do rozmieszczenia zasadniczych elementów ugrupowania obronnego. Siły i środki rozpoznania radioelektronicznego znajdują się w korpusach i dywizjach. Rozmieszczone posterunkami we własnym ugrupowaniu bojowym mogą prowadzić rozpoznanie radiowe (KF i UKF), radioliniowe i radiolokacyjne na całą głębokość ugrupowania obronnego związku taktycznego”.⁶⁵

Wyniki badań dowodzą, że związek taktyczny prowadzący obronę będzie poddany szczególnie intensywnemu rozpoznaniu radioelektronicznemu przeciwnika w czasie jego przechodzenia do działań zaczepnych (przygotowanie i wsparcie natarcia). Oddziały i pododdziały rozpoznania i WRE przeciwnika będą realizować swoje zadania w całym pasie działań bojowych danego szczebla dowodzenia.

Z przeprowadzonych badań wynika, że rozpoznanie prowadzone w działaniach zaczepnych ma charakter kompleksowy. Wszystkie jego rodzaje (naziemne, powietrzne, radioelektroniczne) pomimo funkcjonowania w pozornej dezintegracji, faktycznie wzajemnie się uzupełniają zapełniają obszar niewiedzy informacyjnej o przeciwniku i terenie, dla wypracowania właściwych decyzji dowódczych. Spośród szeregu zadań, ustalenie bieżącego położenia elementów ugrupowania strony przeciwnej uznawane jest za podstawowe.

3.1.2. Rola i możliwości ogniowe wojsk potencjalnego przeciwnika w działaniach zaczepnych

Rodzaj i siła oddziaływania ogniowego przeciwnika na wojska związku taktycznego w obronie zależy od wielu czynników. Do tych czynników należy zaliczyć: rodzaj i ilość angażowanych przez przeciwnika sił i środków, warunki terenowe, aktualną sytuację taktyczną, sprawność działania systemu informacyjnego przeciwnika, możliwości związku taktycznego w zakresie przeciwdziałania itd.

---

⁶⁵ Obecnie posiadanymi siłami i środkami rozpoznania radioelektronicznego można prowadzić rozpoznanie radiowe KF na odległość 300 km, radiowe UKF na odległość 30-60 km, radioliniowe na odległość 30-60 km, radiolokacyjne na odległość 150 km.

Oddziaływanie ogniowe przeciwnika na wojska związku taktycznego w obronie, jest jednym z możliwych rodzajów oddziaływania.⁶⁶

Bez względu na przyjętą koncepcję działań zaczepnych zawsze przeciwnik zabezpieczy ogniowo podejście i rozwinięcie głównego zgrupowania uderzeniowego.⁶⁷

Poglądy, że o skuteczności porażenia broniących się wojsk decyduje zgromadzenie odpowiedniej liczby różnego rodzaju środków ogniowych, uległy w ostatnim okresie poważnemu przewartościowaniu na rzecz jego precyzji, zasięgu i mobilności. Za uważalna jest tendencja, że przestanie mieć znaczenie liczba dział przypadających na kilometr frontu, skoro rozwiązania techniczne pozwalają na uzyskanie ogromnej autonomiczności przez większość środków artyleryjskich. Obowiązujący trend do budowy dział o donośności 25-40 km⁶⁸ oraz możliwość precyzyjnego niszczenia celów (obiektów) na głębokość trzeciej - czwartej pozycji w związku taktycznym (w obronie pozycyjnej) powodują, że przeciwnik posiada możliwości destrukcyjnego oddziaływania na całą głębokość obrony. Może on pokonać część broniących się wojsk jeszcze w okresie poprzedzającym bezpośrednie starcie, czyli w okresie ogniowego zabezpieczenia podejścia i rozwinięcia głównego zgrupowania uderzeniowego. Będzie to możliwe tylko wówczas kiedy elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego, na które przeciwnik wykonuje uderzenie ogniowe, nie dokonują szybkiego i sprawnego manewru w celu poprawy położenia.

Również w kolejnych okresach operacji zaczepnej, szczególnie po włamaniu się w obronę związku taktycznego, przeciwnik będzie rozpoznawał a następnie dezorganizował wszelkie przejawy aktywności obrońcy. W tym okresie walki (bitwy) największym zagrożeniem dla postępów jego natarcia będzie wykonanie kontrataku przez

⁶⁶ Możliwe rodzaje oddziaływania przez potencjalnego przeciwnika na wojska ZT w obronie: ogniowe, wojskami, radioelektroniczne i psychologiczne.

⁶⁷ Szczególnie wyrazistym przykładem takiego działania było działanie wojsk sprzymierzonych w czasie wojny w rejonie Zatoki Perskiej. Dzięki miążdżącej przewadze jakościowej sprzymierzonych nad wojskami irackimi, precyzji zakładanego stopnia porażenia przeciwnika i osiągnięciu zaskoczenia - natarcie rozwinęło się w szybkim tempie. "Na tak duże tempo natarcia wojsk pancernych i zmechanizowanych składało się wiele czynników. Nie bez znaczenia było, skuteczne oddziaływanie lotnicze. Jednak decydujące znaczenie miało - wszechstronne zabezpieczenie natarcia wojsk lądowych pod względem ogniowym, elektronicznym i logistycznym. (...)wojska raketowe i artyleria wojsk sprzymierzonych zostały użyte zgodnie z obowiązującymi zasadami, w ramach koncepcji prowadzenia operacji powietrzno-lądowej i głębokich uderzeń ogniowych. Została w pełni potwierdzona znacząca rola ognia jako głównego komponentu w tworzeniu warunków do rozbicia przeciwnika uderzeniami wojsk zmechanizowanych i pancernych", Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej, MON, Warszawa 1991, s.213- 214.

⁶⁸ J. Witkowski, Nowe zachodnioeuropejskie działa samobieżne, Technika Wojskowa, 7/1991, s.6.

odwód związku taktycznego. Manewr tych wojsk na rubież kontrataku przeciwnik będzie chciał dezorganizować lub opóźnić.

Duży udział w ogniowym oddziaływaniu przeciwnika na siły i środki związku taktycznego wykonujące manewr na rubież kontrataku, będzie miało lotnictwo bezpośredniego wsparcia przeciwnika. W okresie tym przeciwnik będzie również dążył do dezorganizowania i załamania manewru odwodów specjalnych związku taktycznego, które w czasie bezpośrednio poprzedzającym wykonywanie przez odwód kontrataku, dokonują manewru na rubież ognio- (odwody przeciwpancerne) lub rubież minowania (oddziały zaporowe). Przeciwnik podczas prowadzenia operacji zaczepnej dla zapewnienia warunków swobody działań może też organizować na kierunku natarcia, siłami o dużej mobilności działania desantowe i desantowoszturmowe w głębi ugrupowania obronnego związku taktycznego.⁶⁹

Jednym z zadań sił desantowych i desantowoszturmowych jest skuteczne dezorganizowanie manewru wojsk prowadzących działania obronne, szczególnie sił wychodzących do kontrataku lub sił dążących do zorganizowania obrony na kolejnej rubieży.

Związek taktyczny prowadzący obronę w pierwszym rzucie operacyjnym będzie szczególnie narażony na wszechstronne oddziaływanie ogniowe przeciwnika, między innymi dlatego, że będąc w styczności z przeciwnikiem (przy głębokości ugrupowania obronnego około 30-40 km) znajduje się w zasięgu ognia różnych rodzajów uzbrojenia przeciwnika.

Rozwój artylerii, ma na celu przystosowanie jej do wymagań przyszłego pola walki. Istnieje coraz większe zapotrzebowanie na artyleryjskie środki ogniowe o dużej sile rażenia, donośności, celności, uniwersalności i niezawodności oraz wysokiej manewrowości i zdolności do działań niezależnie od pory dnia, roku i warunków atmosferycznych.⁷⁰

Badania potwierdzają, że artyleria stanowić będzie podstawową siłę ogniową wsparcia oddziałów i związków taktycznych sił lądowych przeciwnika w czasie natar-

---

⁶⁹ Takie użycie siły jest bardzo prawdopodobne przede wszystkim w przypadku organizowania obrony manewrowej przez związek taktyczny

⁷⁰ Informator o uzbrojeniu sił lądowych państw sąsiadujących z Polską, WSI, Biuro Studiów i Analiz, Warszawa, 1995, s. 97.

cia. Donośność strzelania⁷¹ samobieżnej artylerii haubicznej⁷² pozwala przeciwnikowi⁷³ razić wojska związku taktycznego na odległościach do 20-30 km od rubieży styczności wojsk. Może to być ogień wykonywany zarówno pociskami odłamkowo-burzącymi jak i pociskami o ulepszonym kształcie aerodynamicznym.⁷⁴ Oprócz samobieżnych również haubice ciągnione posiadają możliwości oddziaływania ogniowego na wojska związku taktycznego. Są to środki posiadające możliwość prowadzenia ognia artyleryjskiego na duże odległości, zarówno pociskami odłamkowo-burzącymi, jak i pociskami z dodatkowym napędem raketowym lub o ulepszonym kształcie aerodynamicznym. Haubice ciągnione stanowią duże zagrożenie dla elementów ugrupowania bojowego związku taktycznego. Znajdują się one w oddziałach artylerii szczebla dywizyjnego i korpuśnego.

Teoretycy wojskowi uważają, że wpływ ognia artylerii haubicznej przeciwnika na związek taktyczny w obronie będzie duży. Stanowisko to uzasadniają możliwością użycia przez przeciwnika amunicji artyleryjskiej o dużej sile i precyzji rażenia tzw. amunicji „inteligentnej”. Amunicji artyleryjskiej opracowywanej do niszczenia celów opancerzonych i pancernych, niszczącej określony obiekt. Wykorzystując ten rodzaj amunicji można odpowiednio skoordynować trajektorię lotu w całym zasięgu ognia artylerii. Amunicja ta jest w stanie „przechwycić” i bezpośrednio trafić w cel. Zasadę strzelania z dział amunicją tego typu przedstawia załącznik 3a.

---

⁷¹ Wszystkie instrukcyjne i katalogowe parametry donośności strzelania jednostek artylerii przeciwnika przy ocenie ich możliwości ogniowego oddziaływania na manewr w obronie ZT, przyjęto z uwzględnieniem oddalenia ich stanowisk ogniowych od rubieży styczności wojsk - 2-6 km.

⁷² Artyleryjskie środki ogniowe tego typu ciągle są doskonalone. W Niemczech trwa proces modernizacji haubic M109G do wersji M109G3. Ponadto prowadzi się prace konstrukcyjne nad nową haubicą kalibru 155 mm PzH 2000 (donośność pocisków 30-40 km, wysokie zdolności manewrowe i wysoki stopień zautomatyzowania); R.S., Rozwój artylerii polowej, WPZ 2/1992, s. 90; w Rosji trwa modernizacja haubicy 2S/19 kalibru 155 mm, a w Republice Słowackiej modernizacja haubicy ZUZANA i ich przystosowanie do strzelania pociskami 155 mm, Informator... wyd. cyt., s. 98.

⁷³ We wszystkich armiach państw sąsiadujących z Polską haubice samobieżne organizacyjnie znajdują się: w oddziałach ogólnowojskowych - zwykle da; w związkach taktycznych - najczęściej pa; w związkach operacyjnych - BA. Z przeprowadzonych kalkulacji wynika, że ZO przeciwnika przechodzący do działań zaczepnych, w ramach wsparcia ogniowego (artyleryjskiego) zgrupowania uderzeniowego może dysponować 200-250 jednostkami samobieżnej artylerii haubicznej.

⁷⁴ Z zespołem base bleed - wolno spalający się ładunek pirotechniczny, redukujący podciśnienie denne i zmniejszający opór denne.

W systemach artyleryjskich stosowana „amunicja inteligentna” stanowi największe zagrożenie dla wojsk znajdujących się w głębi ugrupowania obronnego⁷⁵ szczególnie wojsk przegrupowujących się w kierunku prostopadłym do frontu. Straty bezpowrotne zadane w wyniku ognia artylerii z użyciem „amunicji inteligentnej” są wielokrotnie większe niż użycie amunicji odłamkowo-burzącej.

Zdaniem ekspertów⁷⁶ 1-2 pociski zawierające podpociski są w stanie zniszczyć kolumnę marszową czołgów. Świadczy to o skali zagrożenia dla wszystkich elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego. Amunicja tego typu jest kierowana zazwyczaj w końcowej fazie lotu, dzięki czemu następuje zminimalizowanie rozrzutu podpocisków oraz kompensacja oddziaływania na ruch celu w przedziale czasowym między momentem zaktualizowania obiektu a momentem jego trafienia. Szczególna zaleta amunicji „inteligentnej” to możliwość aktywnego i pasywnego wykrywania celów oraz możliwość odróżnienia celu rzeczywistego od fałszywego lub już uprzednio porażonego (np. palące się lub nieczynne czołgi, wraki czołgów). W chwili zlokalizowania celu wybucha ładunek formujący z wkładki tantalowej element rażący (pocisk), który uderzając z góry (załącznik 3b) energią kinetyczną przebija pancerz i niszczy w ten sposób cel. Taka technika jest szczególnie skuteczna kiedy obiektem uderzeń są czołgi, których pancerz od góry (wieża, przedział silnika) jest najslabiej opancerzony.

Spośród możliwych sposobów oddziaływania artyleryjskiego na wojska w obronie związku taktycznego, zdaniem specjalistów wojskowych, ogień artylerii raketowej jest najskuteczniejszy. Każda armia państw sąsiadujących z Polska dysponuje od szczebla związku taktycznego systemami artylerii raketowej, o dużych możliwościach ogniowych⁷⁷.

Większość artyleryjskich wyrzutni raketowych jest w stanie razić elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego na odległościach powyżej 10 km od rubieży styczności wojsk. Ale jest to ogień odłamkowo-burzący, który podobnie jak

⁷⁵ Głównym powodem powstanie "amunicji inteligentnej" w państwach NATO była potrzeba posiadania skutecznych środków niszczenia dużej ilości celów pancernych przeciwnika (armie pancerne UW). Środki te miały uzupełnić i podnieść jakość uderzeń ogniowych własnej broni konwencjonalnej w ramach koncepcji zwalczania podchodzących drugich rzutów przeciwnika, tzw. FOFA-Follow-on Forces Attac.

⁷⁶ R. Borchert, Amunicja inteligentna dla artylerii, *Wojskowy Przegląd Zagraniczny*, 3/1992, s.17.

⁷⁷ Wieloprowadnicowe wyrzutnie raketowe występują: w Niemczech - w ZT (w pam znajduje się dar: po 16 wyrzutni MLRS i po 16 wyrzutni LARS; w armiach Rosji, Białorusi, Ukrainy - w ZT (w dar po 18 wyrzutni); w Rosji - armii (par po 54 wyrzutnie).

i w przypadku artylerii haubicznej nie powoduje znaczących strat bezpowrotnych. Tylko najnowsze zestawy artylerii raketowej (lub zmodernizowane) mogące wykonać ogień z wykorzystaniem pocisków z głowicą kasetową do minowania narzutowego⁷⁸ lub z głowicą kasetową do niszczenia czołgów podpociskami „inteligentnymi”⁷⁹ stanowią realne zagrożenie dla celów pancernych i opancerzonych w głębi ugrupowania obronnego związku taktycznego. Wykonanie przez przeciwnika przeciwpancernych narzutowych pól minowych, może okazać się bardzo skutecznym sposobem walki z odwodami (szczególnie związków taktycznych) i innymi ważnymi elementami ugrupowania bojowego wykonującymi manewr. Narzutowe pola minowe będą najczęściej stawiane w newralgicznych miejscach terenowych, których ominięcie przez wykonujące manewr pododdziały może być maksymalnie utrudnione. Ustawiane pola mogą mieć charakter frontalny prostopadły do drogi manewru (marszu) lub być wykonywane wzdłuż drogi manewru (marszu). Potencjalne możliwości wieloprowadnicowych wyrzutni raketowych przedstawia załącznik 4 a (wymiary pól minowych każdorazowo dyktuje określona sytuacja taktyczna i warunki terenowe). Pocisk z głowicą kasetową zawiera zwykle kilka min przeciwpancernych (załącznik 4 b). Uwzględniając, że narzutowe pole minowe będzie zwykle wykonywane plutonem lub baterią (rzadziej dywizjonem) artylerii raketowej, to w zależności od rodzaju wyrzutni raketowej (ilość prowadnic) w salwie może być do 1000 min przeciwpancernych. Miny te po samoczynnym ustawieniu się na podłożu, są zabezpieczone przed ich podniesieniem lub ściąganiem; w momencie detonacji oddziałują na całą szerokość pojazdu (gąsienice i kadłub lub koła i osie).

W celu dostosowania położenia bojowego min do planowanych działań wojsk własnych, miny mogą być wyposażone w urządzenia pozwalające na ustawienie kilku różnych czasów samolikwidacji.⁸⁰

Z przeprowadzonych badań wynika, że pomijając różnice w maksymalnych zasięgach ognia poszczególnych wyrzutni raketowych, to niewątpliwie zarówno sposób wykonania narzutowego pola minowego jak i jego stopień oddziaływania na wojska,

⁷⁸ Np. zestawy artylerii raketowej LARS i MLRS (Niemcy), BM-30 (Rosja, Ukraina), BM-22 i BM 21 Rosja, Ukraina, Białoruś.

⁷⁹ Np. zestawy artylerii raketowej MLRS (Niemcy), BM30 (Rosja, Ukraina).

⁸⁰ Np. w minach AT-2 głowic kasetowych strzelanych z wyrzutni artyleryjskiej LARS (Niemcy) istnieje sześć czasów samolikwidacji, H. Bregenzer, S.Marten, Artyleria pola walki lat 90, WPZ 2/91, s. 25.

są podobne. Należy przypuszczać, że po utracie pierwszego czołgu (BWP) na polu minowym, pododdział wykonujący manewr przerwie marsz. Wówczas poniesione straty są w granicach 10% stanu kompanii, a czas zatrzymania kolumny może wynosić 90-120 minut.⁸¹ Próba pokonania pola minowego może doprowadzić do strat sięgających 30% i więcej,⁸² co z reguły nie pozwala już na wykonanie zadania.

Niektórzy specjaliści wojskowi⁸³, uważają, że pola minowe ustawiane sposobem narzutowym zapewniają uzyskanie optymalnej gęstości gwarantującej najechanie czołgu na minę z zakładanym prawdopodobieństwem równym co najmniej 90%.⁸⁴ Takie pola minowe są nie do pokonania. Należy przypuszczać, że przeciwnik użyje artyleryjskie zestawy raketowe przede wszystkim już w toku działań zaczepnych. I wówczas będzie chciał wykonać prawdopodobnie narzutowe przeciwpancerne pola minowe w rejonach rozmieszczenia odwodu ZT w celu niedopuszczenia do zorganizowanego działania, np. wykonania kontrataku. Narzutowe pole minowe może przeciwnik także wykonać, kiedy któryś z ważnych elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego będzie wykonywał manewr. Wówczas przeciwnik na tym polu minowym będzie chciał zatrzymać (lub opóźnić) manewr.

Wnioski z doświadczeń z wojen lokalnych potwierdzają wysoką przydatność zdalnego minowania i jednoczesnego użycia lotnictwa lub artylerii do porażenia załóg czołgów (BWP) zatrzymanych na polach minowych i szukających dróg obejścia czy odejmujących próby ich pokonania. Należy zatem przypuszczać, że przeciwnik, który dysponuje artylerią raketową mogącą ustawiać pola narzutowe, ten sposób walki wykorzysta przede wszystkim do zatrzymania manewru strony przeciwnej.

Najbardziej skutecznym ogniem artylerii raketowej będzie ogień wykonany pociskami z głowicą kasetową do niszczenia czołgów podpociskami „inteligentnym”. Zasada ich działania w przypadku ich wystrzeliwania z wyrzutni raketowych (załącznik 4 b) jest podobna do zasady działania amunicji wystrzeliwanej z artylerii lufowej. Głowica bojowa z kilkoma podpociskami po wystrzeleniu i doleceniu w rejon celów,

⁸¹ J. Marczak, Taktyka ogólna a zabezpieczenie inżynieryjne, Zeszyty Naukowe nr 1(48), 1987, s. 88.

⁸² "Sygnały" nr 9(145), 1989, AON, Warszawa, s. 22.

⁸³ M. Nowosza, Możliwości wykonania zadań przez dar amunicję minową, Myśl Wojskowa 4/1992, s. 17.

⁸⁴ Z analizy rozrzutu pocisków M-21 Kppanc z miną MN-21 wynika, iż można przyjąć, że jedna salwa bar BM-21 wyłączy z walki około kcz (kz), Tamże, s. 19.

wyrzuca podpociski, które po wykryciu i zidentyfikowaniu celów niszczą je działaniem kumulacyjnym.

Stosowanie przez przeciwnika w czasie działań zaczepnych amunicji „inteligentnej” wystrzeliwanej z wyrzutni raketowych, nie będzie w perspektywie najbliższych 3-5 lat działaniem powszechnym.⁸⁵ Posiadanie amunicji „inteligentnej” do artyleryjskich zestawów raketowych przez przeciwnika może wskazywać, że jeśli będzie ona użyta to na pewno na cele ważne w ugrupowaniu obronnym związku taktycznego. Takimi celami będą: odwód związku taktycznego w czasie manewru na rubież kontrataku oraz odwody przeciwpancerne w czasie manewru na rubież ogniowe. Oba te elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego, swoim działaniem mogą doprowadzić do radykalnej, szybkiej zmiany sytuacji taktycznej na określonym kierunku (w rejonie). Dla prowadzącego działania zaczepne przeciwnika manewry wykonywane zarówno przez odwód ogólnowojskowy jak i odwody przeciwpancerne broniącego się związku taktycznego będą więc szczególnym zagrożeniem. Wykorzystywanie w tym przypadku przez przeciwnika, dużych możliwości ogniowego oddziaływania na te elementy amunicji „inteligentnej”, wystrzeliwanej przez artyleryjskie zestawy raketowe, jest więc bardzo prawdopodobne.

Przeprowadzone badania wskazują, że spośród możliwych rodzajów artyleryjskiego oddziaływania na wojska związku taktycznego w obronie, najmniejszy jest wpływ ognia moździerzowego. Jest to uzasadnione najmniejszą donośnością strzelania z moździerzy w stosunku do pozostałych środków artyleryjskich. Donośność strzelania z moździerzy przy uwzględnieniu oddalenia ich głównych stanowisk ogniowych od rubieży styczności wojsk jest w większości przypadków niewystarczająca, żeby razić elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego położone w głębi ugrupowania obronnego (na głębokościach powyżej 10 km od rubieży styczności wojsk).

Analiza donośności strzelania z moździerzy amunicją będącą aktualnie na wyposażeniu dowodzi, że ogień prowadzony z moździerzy (z własnego ugrupowania) nie jest w stanie razić celów oddalonych od rubieży styczności wojsk więcej niż 7-8 km. Zatem elementy ugrupowania bojowego związku taktycznego w obronie, w początko-

---

⁸⁵ Np. system raketowy MLRS ma otrzymać amunicję samokierującą w końcowej fazie lotu w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, R. Borchert, Amunicja inteligentna... wyd. cyt. s. 109.

wym okresie działań zaczepnych przeciwnika, nie powinny być narażone na ogień moździerzowy przeciwnika.⁸⁶ Należy jednak sądzić, że przeciwnik będzie miał możliwość oddziaływania na elementy ugrupowania ZT ogniem moździerzowym w toku natarcia. Do takich sytuacji dojść może kiedy przeciwnik włamie się w ugrupowanie obronne związku taktycznego i kontynuuje natarcie. Rozmieszczając pododdziały moździerzowe na stanowiskach ogniowych bezpośrednio za walczącymi, pierwszorzętowymi pododdziałami w rejonie włamania, będzie miał wówczas możliwość ogniowego oddziaływania na określone elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego.

Ocenia się, że zakłócenie manewru w obronie ZT może nastąpić wówczas kiedy przeciwnik będzie prowadził ogień moździerzowy z wykorzystaniem amunicji przeciwpancernej (załącznik 5). Są to pociski o typowym kształcie, wyposażone dodatkowo w płytkę z ciężkiego metalu, która w czasie wybuchu dzieli się na wiele metalowych kulek przebijających od góry pancierz wozu bojowego.⁸⁷

W opinii ekspertów skuteczność ognia moździerzowego zwiększy się z chwilą wprowadzenia amunicji o cechach „inteligentnych”.⁸⁸

Aktualne poglądy specjalistów wojskowych co do skali oddziaływania lotniczego przeciwnika na elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego są bardzo podobne. Większość z nich uważa, że lotnictwo taktyczne (LT) przeciwnika główną uwagę, w początkowym okresie operacji zaczepnej wojsk lądowych skoncentruje przede wszystkim na porażeniu ZT w odwodzie operacyjnym.⁸⁹ Natomiast uderzenia lotnictwa na pierwszorzętowy związek taktyczny w ugrupowaniu operacyjnym wykonywane będą z chwilą rozpoczęcia natarcia, w ramach bezpośredniego wsparcia lotni-

⁸⁶ Elementy ugrupowania obronnego ZT wykonujące manewr mogą znaleźć się w zasięgu ognia moździerzowego przeciwnika wówczas gdy będzie on prowadził ogień pociskami specjalnymi (do 20 km: chemiczne, dymne, jądrowe, np. z moździerzy M-240(M-53) lub M-1875 (254) produkcji rosyjskiej) Charakter działań przeciwnika (natarcie) przy ewentualnej małej odległości użycia tego typu pocisków wyklucza możliwość użycia przez przeciwnika takich właśnie pocisków.

⁸⁷ W Bundeswehrze opracowano nowy pocisk HE-L z wkładkami, które w czasie wybuchu formują rdzenie przeciwpancerne, Z. Czarnotta, Przeciwpancerne pociski moździerzowe, Polska Zbrojna, nr 17 z 24.01.1994, Informator o... wyd. cyt., s. 100.

⁸⁸ Koncepcja budowy miny moździerzowej Bussard, niemieckiej firmy Diel, przeznaczonej do zwalczania celów opancerzonych metodą "fire and forget" (wystrzel i zapomnij) R.S. Rozwój... wyd. cyt., s. 104.

⁸⁹ W pierwszym etapie operacji zaczepnej, zwalczanie odwodów broniących się wojsk będzie miało miejsce w ramach izolacji pola walki: od 30 do 100 km w głąb ugrupowania przeciwnika, Lotnictwo taktyczne... wyd. cyt., s. 13.

czego wojsk lądowych.⁹⁰ Polega ono na zwalczaniu sił i środków pierwszorzutowych związków taktycznych w ścisłym współdziałaniu z wojskami własnymi, przy czym działanie lotnictwa jest ściśle skoordynowane z ich ogniem i ruchem. Bezpośrednie wsparcie lotnicze realizowane jest zarówno przy użyciu samolotów uderzeniowych (wsparcia) i myśliwsko-bombowych⁹¹ jak i śmigłowców szturmowych (przeciwpancerne).⁹² Udział lotnictwa wojsk lądowych w realizacji zadań bezpośredniego wsparcia, staje się coraz większy. Państwa, które posiadają znaczną liczbę śmigłowców bojowych w strefie bezpośredniej styczności, lotnictwo myśliwsko-bombowe angażują w wyjątkowych przypadkach. Zasada ta nie obowiązuje w sytuacji, gdy w dyspozycji przeciwnika znajdują się samoloty szturmowe, których głównym zadaniem jest walka w strefie taktycznej.⁹³ Modernizacja lotnictwa bezpośredniego wsparcia objęła zarówno samoloty, jak i śmigłowce, które w wojnach lat 80-tych i 90-tych⁹⁴ odegrały jedną z ważniejszych ról w zwalczaniu przeciwnika w taktycznej strefie obrony.⁹⁵ Szczególnie w wojnie w rejonie Zatoki Perskiej, bezpośrednie wsparcie lotnicze natarcia zgrupowań uderzeniowych wojsk sprzymierzonych było działaniem realizowanym konsekwentnie i dokładnie.⁹⁶ Potwierdzają to analizy teoretyków wojskowych zajmujących się tym problemem „Nacierające zgrupowania pancerno- mechaniczne na ogół działały na kierunkach, nierzadko bez wyraźnej więzi i współdziałania z sąsiadami. Oddziały broni połączonych, samodzielnie pod względem ogniowym, odważnie parły do przodu. W utrzymaniu takiego scenariusza prowadzenia działań zaczepnych przez wojska lądowe istotną rolę odegrało lotnictwo i śmigłowce szturmowe – działające przed nacierającymi wojskami lub znajdujące się w stanach

⁹⁰ Bezpośrednie wsparcie lotnicze (Close Air Support-CAS) jest to działanie lotnictwa w taktycznej strefie działań bojowych (do 30-35 km), często w bezpośredniej styczności wojsk, Lotnictwo taktyczne... wyd. cyt. s. 15.

⁹¹ Samoloty uderzeniowe (wsparcia) oraz myśliwsko-bombowe mogące realizować zadania bezpośredniego wsparcia lotniczego: Niemcy-Tornado, Alpha Jet ,F-4F; Rosja, Ukraina, Białoruś - MIG-27, SU-25; Czechy, Słowacja - SU-27, SU-25.

⁹² Śmigłowce szturmowe (przeciwpancerne) mogące realizować zadania bezpośredniego wsparcia: Niemcy-BO-105, PAH-1,2; Rosja-M-24, Ka-50, Mi-28; Ukraina, Białoruś, Czechy - Mi-24.

⁹³ Alpha Jet - Niemcy; SU-25 - Rosja, Ukraina, Czechy i Słowacja.

⁹⁴ Wymagania - czas odtwarzania gotowości do następnego lotu bojowego około 15-20 minut; droga startu i lądowania - 600 - 900 m; czas przebywania w powietrzu 30-45 minut; niski wskaźnik awaryjności - 5-10 %; wysoki wskaźnik naprowadzalności; Bezpośrednie wsparcie lotnicze WPZ 2/181/1988 s. 51.

⁹⁵ Wojna w Afganistanie w 1979-88r., wojna w rejonie Zatoki Perskiej 1991.

⁹⁶ Nawet nie sprzyjające warunki pogodowe pierwszego dnia operacji lądowej nie przeszkodziły w wykonaniu zadań bezpośredniego wsparcia lotniczego "Podmuchy wiatru z piaskiem, gęstniejący dym z palących się wież wiertniczych i słaba widoczność powodowały, że wsparcie lotnicze było ograniczone", J. Biziewski, Pustynna... wyd. cyt., s. 6.

gotowości gwarantujących natychmiastowe ich użycie, skutecznie paraliżujące podejmowanie przez przeciwnika próby organizowania obrony lub wykonania manewru”.⁹⁷

Wyniki przeprowadzonych badań świadczą o tym, że straty, jakie może zadać lotnictwo przeciwnika elementom ugrupowania związku taktycznego, zależą od wielu czynników, m.in. liczby zaangażowanych samolotów, użytych środków rażenia, możliwości swobodnego wykonywania lotów, oddziaływania sił obrony przeciwlotniczej obrońcy. Straty uzależnione są także od: ilości ataków, pory doby, warunków pogodowych, stopnia rozśrodkowania wojsk wykonujących manewr i ich maskowania. Przy szacowaniu możliwych strat od uderzeń lotnictwa konieczne jest wzięcie pod uwagę najważniejszego czynnika, jakim są środki rażenia wykorzystywane przez samoloty i wyposażenie w urządzenia elektroniczne do ich kierowania.

W czasie wykonywania uderzeń na elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego, lotnictwo bezpośredniego wsparcia przeciwnika może stosować różnorodną amunicję: rakiety kierowane i niekierowane, bomby zwykłe i kasetowe, działka pokładowe. Konwencjonalne raketowe i artyleryjskie lotnicze środki rażenia, zmuszają do lotu bezpośrednio nad (w rejonie) wojskami. Działanie takie zwiększa efektywność uderzenia lotnictwa ale jednocześnie też zwiększa zagrożenie ze strony środków obrony przeciwlotniczej.

Szczególnie dużym zagrożeniem jest użycie przez lotnictwo przeciwnika bomb kasetowych.⁹⁸ Jest to niezwykle skuteczny środek zwalczania celów powierzchniowych, opancerzonych (np. wojska zmechanizowane i pancerne w czasie manewru). Kasetka bombowa zawiera subamunicję do zwalczania celów opancerzonych. Możliwość kontrolowanego rozrzutu pozwala każdorazowo na optymalne dostosowanie gęstości rozrzutu do rodzaju atakowanego celu. Możliwości ogniowego oddziaływania subamunicji są bardzo duże, co pozwala na angażowanie w czasie uderzenia małej liczby samolotów.⁹⁹

⁹⁷ Przebieg oraz doświadczenia ..., wyd. cyt., s. 212.

⁹⁸ Np. w samolotach Tornado (Niemcy) i SU-25 (Rosja, Ukraina, Czechy, Słowacja).

⁹⁹ Np. użycie wieloprzeznaczeniowej kasetki bombowej MW-1, będącej na wyposażeniu samolotu Tornado (Niemcy), w wariantcie do niszczenia celów opancerzonych (z subamunicją, którą są kumulacyjne bomby przeciwpancerno-odłamkowe KB-44 kalibru 44 mm), w pasie o wymiarach 180x500m (obszar odpowiadający powierzchni ugrupowania kompanii czołgów w marszu), G. Dorgerlon, Bojowe przystosowanie samolotu Tornado do wykonywania zadań w "walce powietrzno-łądowej 2000", WPZ 5(171), 1986, s. 30.

Obserwuje się zjawisko odchodzenia od środków rażenia, które wymagają bezpośredniego nalotu nad obiekt, wprowadzenie do uzbrojenia lotnictwa taktycznego pocisków raketowych i bomb kierowanych¹⁰⁰ umożliwia rażenie celów znad własnego ugrupowania, mimo znacznej odległości od atakowanego celu. W działaniach przeciwko dużej liczbie środków opancerzonych i pancernych (np. kolumny wojsk zmechanizowanych i pancernych wykonujące manewr), samoloty bezpośredniego wsparcia, mogą stosować działka pokładowe, skonstruowane specjalnie do niszczenia opancerzonych celów naziemnych. Działka kalibru 30 mm¹⁰¹ posiadają dużą szybkostrzelność i prawdopodobieństwo trafienia w cel, a pociski dużą zdolność przebijania pancerza.

Zadaniem specjalistów wojskowych, w toku operacji zaczepnej przeciwnika, część zadań ogniowego oddziaływania na elementy ugrupowania obronnego związku taktycznego wykonywać będą śmigłowce bojowe. Szczególnie w czasie rozwijania działań zaczepnych, w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego, śmigłowce bojowe mogą utrudniać wykonanie manewru przez elementy ugrupowania obronnego.

Bezpośrednie wsparcie lotnicze, od chwili wprowadzenia do uzbrojenia śmigłowców bojowych¹⁰² stało się jednym z najważniejszych zadań realizowanych przez ten rodzaj lotnictwa na korzyść wojsk lądowych. Operacje zaczepne prowadzone przez wojska zmechanizowane i pancerne, mogą być wspierane bardzo silnym komponentem powietrznym tzn. śmigłowcami bojowymi.

Przykładem wykorzystania lotnictwa wojsk lądowych do bezpośredniego wsparcia wojsk lądowych jest wojna w rejonie Zatoki Perskiej (1991r.). Potwierdzają to słowa głównodowodzącego gen. Schwarzkopfa, który wspomina, że: „W zimnym deszczu i ciemnościach, pod osłoną ognia haubic 155 mm, pierwsze oddziały piechoty

¹⁰⁰ Taktyczne pociski raketowe typu: Bullpup, Maverick, Martel, Shrike rażą cele punktowe z odległości nie większej jak 20-22 km. Lotnicze bomby kierowane (np. typu Paveway) do niszczenia celów punktowych naprowadzane metodą laserową posiadają zasięg nie większy jak 25 km. Prawdopodobne uchylenie kołowe rzędu 1,5-2,5 m. M. Hewish, B. Sweetman, G. Turbe, Uzbrojenie lotnicze do zwalczania celów naziemnych i nawodnych, WPZ 1(179) 1988, s. 97-106.

¹⁰¹ Alpha Jet (Niemcy) - jedno działko 30 mm, SU-25 (Rosja, Ukraina, Czechy, Słowacja) - 30 mm działko dwulufowe.

¹⁰² Narodziny lotnictwa sił lądowych, to przełom lat 1950/60 śmigłowce bojowe - szturmowe, przeciwpancerne oraz łączące obydwie klasy M. Tęgos, R. Szpyra, Lotnictwo sił lądowych państw NATO, Warszawa 1986r., s. 22, Lotnictwo wojsk lądowych jest to rodzaj lotnictwa przeznaczony do bezpośredniego zabezpieczenia działań ZT i ZO wojsk lądowych w zakresie wsparcia ogniowego, rozpoznania powietrznego, przerzutu GS, rozpoznania artyleryjskiego, inżynierskiego, skażeń, Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1979, s. 196.

morskiej wkroczyły do Kuwejtu. Pierwsze sunęły czołgi M-60 i śmigłowce Cobra, a za nimi tysiące żołnierzy na transporterach opancerzonych...101 Dywizja Napadu Powietrznego, opóźniona z powodu deszczu i mgły, szykowała się właśnie do podjęcia najpotężniejszego w dziejach natarcia helikopterowego. Ponad trzysta śmigłowców Apache, Cobra, Black Hawk, Huey i Chinook, pilotowanych przez mężczyzn i kobiety, miało przerzucić pięćdziesiąt mil w głąb Iraku całą brygadę, ze wszystkimi pojazdami, haubicami i tonami paliwa oraz amunicji".¹⁰³

Koncepcje wykorzystania śmigłowców, do wykonania zadań bezpośredniego wsparcia natarcia zgrupowań wojsk lądowych są podobne.¹⁰⁴ W wariacie działania śmigłowców znad własnego ugrupowania, przy zachowaniu ciągłości działań (ciągłe przebywanie nad nacierającym pierwszym rzutem), utrudniony i dezorganizowany może być manewr tych elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego, które znajdują się w odległości nie większej od rubieży styczności wojsk niż 4-5 km. Skoro zasięg pocisku strzelającego ze śmigłowca jest głównie podyktowany widocznością celu i smugacza oraz uwzględniając fakt, że czas lotu pocisku na maksymalnych odległościach jest długi¹⁰⁵, należy sądzić, że śmigłowce prowadzić będą ogień z odległości 2-3 km znad ugrupowania obrońcy. Zaskoczenie, precyzja ognia i krótkotrwałość przebywania w zasięgu ognia przeciwlotniczego obrońcy, pozwala na zadanie bardzo dużych strat (zwykle są to straty bezpowrotnie).

Wykorzystanie śmigłowców bojowych do zadań bezpośredniego wsparcia lotniczego natarcia wojsk lądowych, pozwala na wykonanie szybkiego manewru na zagrożone kierunki i zadawania strat wybranym szczególnie ważnym elementom ugrupowania obronnego ZT. Jednak każdorazowo intensywność użycia, rozmach przestrzen-

¹⁰³ H. N. Schwarzkopf, *Nie trzeba...* wyd. cyt., s. 479.

¹⁰⁴ W. Niemcech następuje zmiana poglądów co do wykorzystania lotnictwa wojsk lądowych. Dotychczas funkcjonowała teoria wykorzystania śmigłowców znad własnego ugrupowania bojowego (wojsk lądowych). Od kilku lat dopuszcza się również możliwość działania śmigłowców nad ugrupowaniem przeciwnika. W koncepcji rosyjskiej zakłada się działania nad ugrupowaniem przeciwnika od 5 do 15 km, a sporadycznie do 100 km. Zagadnienia wojskowe i techniczne, *Komunikat Miesięczny*, wyd., ŚWI, 1-31.07.1992, s. 4. Zasięg maksymalny ppk WOT (śmigłowce BO-105P, PAH-1 Niemcy) - 4 km, ppk 9M-17P "Skorpion" lub potocznie zwany "Falanga" Ka-34" HOKum" (Ka-50) Rosja/- 8-10 km.

¹⁰⁵ Np. ppk "Falanga" odległość 4000 m osiąga w 27 sek., *Przegląd Konstrukcji Lotniczych - Mi-24D*, Warszawa 1991r., s. 23.

ny i miejsce bazowania śmigłowców bojowych będą uzależnione od szczebla organizacyjnego, na jakim występują.¹⁰⁶

Analizując zasięg i skuteczność zamontowanego na śmigłowcach uzbrojenia (kierowane pociski raketowe), bardzo dużą mobilność, szybkość i zaskoczenie działaniem należy sądzić, że śmigłowce bojowe będą odgrywać coraz większą rolę w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego wojsk lądowych. Uwzględniając przyjmowaną przewagę śmigłowca nad czołgiem (BWP), szacowaną dotychczas jak 1:12¹⁰⁷ należy przyjąć, że dla wojsk obrońcy tego rodzaju działanie będzie dużym zagrożeniem.

3.2. Natowska teoria walki determinantem zmian w obronie związku taktycznego

W niniejszym podrozdziale przedstawiono wnioski z badań dotyczących zmian w teorii obrony związku taktycznego wynikające z faktu integracji SZ RP ze strukturami NATO.

Podczas procesu badawczego bazowano na wynikach uzyskanych w toku badania opinii, głównie nauczycieli akademickich. Cennego materiału dostarczyły też wnioski z analizy podstawowych dokumentów wybranych armii NATO m.in.:

- Doktryna wojsk lądowych ATP-35(B);
- Podręcznik polowy 100-5. Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych;
- Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100;
- Doktryna militarna królewskiej armii Holandii;
- Podręcznik polowy. Dywizja zmechanizowana Wielkiej Brytanii w walce.

Wnioski z analizy powyższych dokumentów były podstawą do dokonania porównania ich z polskimi dokumentami w ich części traktującej o obronie związku taktycznego.¹⁰⁸

¹⁰⁶ W Niemczech - na szczeblu KA.

¹⁰⁷ M. Tęgos, R. Szpyra, Lotnictwo... wyd., cyt., s. 23, 36.

¹⁰⁸ Regulamin działań wojsk lądowych, DWL, Warszawa 1999, s.80-100 i 123-131; Regulamin działań wojsk lądowych /tymczasowy/, AON, Warszawa 1998, s.68-85, i 107-114.

Z przeprowadzonej analizy celów prowadzenia obrony przez związek taktyczny, wynika, że są one podobne.¹⁰⁹ Przy czym konstatując obronę jako działanie złożone i realizowane w określonym przedziale czasu, cele określone w dokumentach normatywnych odnoszą się faktycznie do poszczególnych okresów prowadzenia obrony. Prowadzi to do zbytniego uszczegółowienia tego problemu, co powoduje, że główny cel prowadzenia obrony jest niejednoznacznie określany. Dlatego też zdaniem teoretyków wojskowych cel główny i cele szczegółowe powinny być wyraźnie wyartykułowane. Oznacza to, że sojusznicze regulaminy powinny być tylko materiałem uzupełniającym (poglądowym) w tym aspekcie.

Przebieg wojny w rejonie Zatoki Perskiej jednoznacznie dowiódł, że pasywne, pozycyjne działania obronne oparte na przygotowanych fortyfikacyjnie i uzbrojonych inżynieryjnie rejonach obrony nie gwarantują osiągnięcia zakładanych celów obrony. Doświadczenia tej wojny i innych konfliktów lokalnych dowodzą, że stabilność, pozycyjność i bezruch obrońcy przy jednoczesnym dysponowaniu przez atakującego doskonałymi środkami rozpoznania i rażenia ogniowo-elektronicznego w czasie prowadzenia powietrzno-lądowego natarcia, przesądza o wyniku walki.¹¹⁰ Dlatego też, obrona związku taktycznego musi być trwała, ale przede wszystkim poprzez aktywne działanie jego wojsk. W opinii wojskowych ekspertów współczesna obrona uznawana jest za trwałą jeżeli jej działania są aktywne.

Takie rozumienie podstawowych właściwości obrony koresponduje z postrzeganiem tego problemu przez ekspertów innych armii NATO. „Skuteczna obrona nigdy nie jest całkowicie pasywna. Składa się z elementów aktywnych i pasywnych, ułożonych tak, aby pozbawić nieprzyjaciela inicjatywy”.¹¹¹ Elementy aktywne są rozumiane jako różnego rodzaju działania podejmowane przez obrońcę w celu dezorganizacji, utrudnienia i załamania natarcia. „Obrońca nie może ograniczać się do oczekiwania na natarcie i reakcji na nie, lecz musi wykorzystać każdą możliwość do odebrania nieprzyjacielowi swobody działania”.¹¹²

¹⁰⁹ Porównanie celów obrony – załącznik nr 6.

¹¹⁰ J. Cieślak, *Manewr w obronie związku taktycznego*, AON, Warszawa 1998, s. 5.

¹¹¹ FM 100-5, wyd. cyt., s. 262.

¹¹² HDv 100/100..., wyd. cyt., s. 162.

Z powyższego wynika, że trwałość i aktywność obrony związku taktycznego w dalszym ciągu są właściwościami pożądanymi z punktu widzenia skuteczności prowadzenia obrony. Nie ulega jednak wątpliwości, że ważność tych właściwości dla osiągnięcia celu obrony, stwarza jednocześnie potrzebę szukania coraz doskonalszych form ich przejawiania się.

Uwzględniając sposób postrzegania trwałości i aktywności obrony związku taktycznego w regulaminach natowskich należy sądzić, że w najbliższej perspektywie czasu wysiłki w zakresie ewentualnych zmian w obronie związku taktycznego WP powinny zmierzać przede wszystkim w następujących zasadniczych kierunkach:

- rozpoznanie przygotowań przeciwnika do natarcia;
- śledzenie postępów natarcia przeciwnika;
- -ogniowe, radioelektroniczne i psychologiczne oddziaływanie na przeciwnika:
  - w czasie podchodzenia do linii ataku;
  - w czasie wykonywania ataku
  - po włamaniu się w głąb obrony;
  - w czasie przechodzenia do kontrataku;
  - w czasie wycofywania się przeciwnika z rejonu włamania;
  - zapewnienie sobie manewru ogniem i wojskami;
  - umiejętne wykorzystanie przestrzeni taktycznej;
  - pełna realizacja przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego;
  - sprawne odtwarzanie zdolności bojowej;
  - sprawna reorganizacja obrony (koncepcji, ugrupowania).

Bardzo ważnym zagadnieniem, związanym z aktywnością i trwałością obrony jest przygotowanie i wykorzystanie środowiska walki, interpretowanego w obszarze zainteresowania taktyki jako teren.

Jak uczy historia dostosowanie odpowiedniej techniki wojskowej oraz sposobów prowadzenia walki do warunków geograficznych, klimatycznych i meteorologicznych obszaru działań często decydowało o zwycięstwie lub przegranej.¹¹³

---

¹¹³ Reprezentatywnymi przykładami wpływu warunków środowiska walki na jej prowadzenie są następujące wojny i konflikty zbrojne: walka w Wietnamie (1964-1975); wojna pomiędzy Irakiem i Iranem (1980-1988); wojna w rejonie Zatoki Perskiej (1991); konflikty zbrojne na Bałkanach (trwają).

Badania potwierdziły, że do faktu umiejętnego wykorzystania terenu pod względem taktycznym, przywiązuje się w armiach sojuszu NATO bardzo duże znaczenie.¹¹⁴ Zarówno w HDv 100/100, FM-100-5 jak i ATP-35(B) problematyka przygotowania i wykorzystania terenu przez wojska w obronie jest opisana bardzo szeroko. Opisy te nie ograniczają się tylko do charakterystyki ogólnej terenu, ale również przedstawiają szczegółowo sposoby wykorzystania różnych rodzajów terenu. Zwrócić uwagę należy także na akcentowanie zagadnień dotyczących przygotowania terenu do walki. Na szczególne podkreślenie zasługuje również fakt określania w tych regulaminach znaczenia wpływu terenu na wybór rejonów kluczowych dla prowadzenia obrony.

W naszych regulaminach problematyka wykorzystania terenu w obronie ujęta jest bardzo wąsko. Należy zatem sądzić, że w najbliższym czasie teoretycy wojskowi wykorzystując zasadnicze treści dotyczące terenu zawarte przede wszystkim w regulaminie ATP-35(B), dokonają ich odpowiedniej adaptacji, właściwej dla polskiej klasyfikacji terenu. Przede wszystkim należy opisać te cechy terenu,¹¹⁵ które w sposób istotny wywierają wpływ na organizację i sposób (zamiar, koncepcję) prowadzenia obrony. Do głównych cech zdaniem teoretyków wojskowych można zaliczyć: możliwości prowadzenia ognia i obserwacji, ukrycia, ochrony i maskowania wojsk oraz wykonania manewru. Dodatkowo badania nad problemem wykorzystania terenu w obronie wykazały, że teren powinien być analizowany w połączeniu z warunkami pogodowymi.¹¹⁶

Z terenem ściśle związane są zagadnienia dotyczące rejonu kluczowego oraz punktu ciężkości. Analiza powyższych pojęć w badanych dokumentach pozwoliła wyciągnąć wniosek, że rozwiązania narodowe opisujące te pojęcia różnią się między sobą. Jedynie w regulaminie niemieckim HDv 100/100 zarówno rejon kluczowy jak i punkt ciężkości są wyraźnie i jednoznacznie zdefiniowane. Pojęcia te są zdefiniowane również w naszym regulaminie.¹¹⁷

¹¹⁴ Analizie porównawczej poddano stosowne treści dotyczące wykorzystania terenu w obronie w regulaminach wybranych państw NATO (HDv 100/100 s. 160; FM-100-5 s. 235); ATP-35(B) p. 0405; Regulaminu działań wojsk lądowych, wyd. DWL, Warszawa 1999, sl. 81.

¹¹⁵ Jest tutaj mowa o tzw. taktycznych właściwościach terenu, M. Nowak, Właściwości taktyczne terenu, ASG WP, Warszawa 1974, s. 10.

¹¹⁶ Takie podejście prezentowane jest np. w Regulaminie FM-100-5, s. 275.

¹¹⁷ Regulamin ..., wyd. DWL, s. 276 i 277. Natomiast w Regulaminie .. wyd. AON, s. 275, takich definicji nie ma.

Niemcy w swoim regulaminie HDv 100/100 widzą potrzebę tworzenia punktów ciężkości na kierunku głównego uderzenia przeciwnika. Na uwagę zasługuje fakt, że nie widzą oni potrzeby fizycznej obecności wojsk w punkcie ciężkości. Wystarczy ich zdaniem koncentracja wysiłku ogniowego oraz ustawienie zapór. I jest to podstawowa różnica w stosunku do rozwiązania polskiego, gdyż w Regulaminie działań wojsk lądowych (wyd. DWL), wyraźnie mówi się, że „... jest to ześrodkowanie w określonym miejscu i czasie sił i środków rażenia ...”. Coraz doskonalsze środki rażenia (większe zasięgi i siła ognia, a także precyzja uderzeń) są argumentem za twierdzeniem, że wystarczy do panowania nad punktem ciężkości odpowiednie ześrodkowanie ognia oraz skuteczność zapór inżynierskich.

Rejon kluczowy w rozumieniu niemieckiego regulaminu to „... rejon, który ma decydujące znaczenie dla prowadzenia obrony i nie może zostać utracony. W przypadku utraty, rejon taki należy natychmiast odzyskać”.

Także polscy teoretycy wojskowi utrzymują, że „rejon kluczowy to obszar lub obiekt, który decyduje o trwałości obrony. Jego utracenie powoduje, że przeciwnik uzyskuje przewagę lokalną”. Definicje te tylko pozornie są podobne. Dodanie w polskiej definicji kilku słów spowodowało, że jest ona nie spójna rzeczowo. Oto przykłady:

- obiekt w rozumieniu wojskowym i geograficznym ma charakter punktowy, dlatego też traktowanie go jako rejonu, który w rozumieniu wojskowym i geograficznym jest pewnym obszarem, mającym określoną powierzchnię, jest nadużyciem;
- przeciwnik może uzyskać przewagę lokalną na kierunku pomocniczym swoich działań zaczepnych; fakt ten jednak nie powoduje utraty trwałości obrony.

Dlatego też uznając, że rejon kluczowy to rejon, który decyduje o trwałości obrony, należy mieć na uwadze, że każdorazowo w zależności od rodzaju i sposobu prowadzenia obrony, a także terenu i rozmieszczenia własnych sił, rejon ten będzie wyznaczony przez dowódcę w różnych miejscach obrony.

Teoretycy wojskowi są zdania, że uwzględniając niektóre elementy wzorca niemieckiego powinno się przyjąć następującą interpretację terminologiczną pojęć: rejon kluczowy i punkt ciężkości: „Rejon kluczowy to określony przez dowódcę teren, który

dla zachowania trwałości obrony nie może być utracony. W rejonie tym obrońca stale skupia swój główny wysiłek obrony (poprzez rozmieszczenie tam swoich wojsk lub koncentrację rażenia ogniowego, a także rozmieszczenia zapór inżynieryjnych).” „Punkt ciężkości to określone przez dowódcę w rejonie (pasie) obrony miejsce (obszar lub obiekt terenowy), gdzie czasowo skupiony jest opór dla udaremnienia natarcia przeciwnika (opóźnianie, niszczenie, kanalizowanie ruchu i inne działania).”

Ważność problematyki dotyczącej rejonu kluczowego i punktu ciężkości jest wystarczającym argumentem, żeby w narodowym regulaminie znalazły się nie tylko tak, jak dotychczas same definicje tych pojęć, ale także ich odpowiednie uszczegółowienie w rozdziale dotyczącym obrony. Pokonanie przez przeciwnika obrony w punkcie ciężkości nie powoduje utraty trwałości obrony.

Zagadnieniem korespondującym z problematyką wykorzystania terenu w obronie jest problematyka dotycząca parametrów przestrzennych prowadzenia obrony. Badania wykazały, że rozwiązania narodowe w ramach Sojuszu podobnie interpretują zagadnienia określania szerokości i głębokości obrony. Różnice dotyczą generowania czynników, które determinują rozmach przestrzenny działań obronnych.¹¹⁸ Przeprowadzona analiza porównawcza tych czynników pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że teoretycy wojskowi wyraźnie dzielą się w poglądach na ten temat. Jedni są zdania, że o szerokości i głębokości obrony decydują czynniki, które dla potrzeb badań określano jako geograficzno-materialne. W tym zbiorze do zasadniczych należą:

- właściwości terenu;
- prawdopodobne możliwości bojowe przeciwnika;
- możliwości bojowe wojsk własnych.¹¹⁹

Druga grupa teoretyków wojskowych uważa, że szerokość i głębokość obrony powinna być pochodną zapewnienia przyszłych warunków jej prowadzenia. Zgodnie z tym poglądem uważają, że głębokość i szerokość obrony „powinna zapewnić potęgowanie przeciwdziałania natarciu wojsk przeciwnika, wzajemną więź taktyczną między elementami ugrupowania bojowego oraz manewr odwodami”.¹²⁰ Natomiast amerykań-

¹¹⁸ Czynniki mające wpływ na szerokość i głębokość obrony – załącznik nr 7.

¹¹⁹ M.in. podobna interpretacja jest w HDv 100/100/100, s. 178.

¹²⁰ Regulamin ..., wyd. cyt., DWL, s. 81; ATP-35(B), pkt. 0406.

szy teoretycy wojskowi¹²¹ w sposób jednoznaczny określają wpływ szerokości i głębokości obrony na możliwości i potrzeby jej prowadzenia.

Różnice w poglądach teoretyków wojskowych w zakresie określenia czynników wpływających na szerokość i głębokość prowadzenia obrony świadczą o odmiennej ich interpretacji. Nie zmienia to faktu, że wszyscy wyraźnie dostrzegają zależności parametrów przestrzennych obrony od wielu zarówno materialnych, jak i niematerialnych czynników pola walki.

Badania powyższego problemu pozwoliły wyciągnąć wniosek, że problematyka ta wymaga ujednoczenia, a przede wszystkim uporządkowania poszczególnych rozwiązań.

W opinii ekspertów wśród działań współdecydujących o osiągnięciu celu obrony w warunkach współczesnego pola walki, bardzo ważną rolę przypisuje się manewrowi, którego rola nieustannie rośnie. W historii wojen manewr był zawsze wyjątkowo ważnym czynnikiem działań bojowych. Traktowany jako zasada sztuki wojennej, umiejętnie przygotowany i przeprowadzony był czynnikiem współdecydującym o zwycięstwie. Również prognozy przyszłych działań wojennych jednoznacznie określają zasadność stosowania manewru dla osiągnięcia zakładanych celów każdego rodzaju obrony.

Badania potwierdziły, że rozumienie i interpretowanie celu, istoty i treści manewru w polskiej armii i w innych armiach NATO jest podobne. Eksperti wojskowi są zgodni, że biorąc pod uwagę cel wykonywania manewru, w poszczególnych okresach obrony związku taktycznego można wygenerować kilkanaście jego rodzajów (załącznik nr 9). Nie wszystkie one jednak będą wykonywane podczas jednej walki obronnej. Do tych rodzajów manewru, których wykonywanie jest najbardziej prawdopodobne i odgrywają istotną rolę w prowadzonej przez związek taktyczny obronie należy zaliczyć:

- manewr w celu zmiany pozycji opóźniania (podczas działań opóźniających w pasie przesłaniania lub pozycji przedniej);
- manewr w celu wykonania kontrataku;
- manewr w celu wzmocnienia pozycji obronnej;

---

¹²¹ FM-100-5, s. 273.

- manewr w celu likwidacji desantu powietrznego.

Potencjalne zagrożenia przemawiają za tym, aby manewr był wykonywany w sposób skryty, po wcześniej rozpoznanych drogach i na przełaj, umiejętnie wykorzystując naturalne właściwości terenu (zasłony, ukrycia), a także w miarę możliwości maskując swoje działanie (np. dymami). Istotnym warunkiem powodzenia manewru jest utrzymanie go w tajemnicy przed przeciwnikiem, przynajmniej w jego pierwszym okresie (etapie), tzn. opuszczania przez pododdziały punktów oporu i wychodzenia na drogi marszu.

Warunki skrytego, w tajemnicy dla przeciwnika rozpoczęcia manewru stwarza noc. Ale manewr często będzie musiał być realizowany w dzień. Dlatego też działanie to musi być wykonywane w warunkach ogniowo-elektronicznego wsparcia i właściwego zabezpieczenia bojowego. Przeprowadzeniu sprawnego manewru sprzyja wysoka mobilność wojsk. Manewr powinien być możliwie jak najkrótszy, prosty i szybki w wykonaniu. Należy zawsze uwzględniać wykonanie jak najkrótszego i nieskomplikowanego manewru sił i środków przy zużyciu jak najmniejszej ilości czasu na jego wykonanie.

W obronie można wyspecyfikować wiele sytuacji, w których manewr realizowany przez poszczególne elementy ugrupowania obronnego jest bardzo ważnym czynnikiem. O realizacji zadań bojowych w poszczególnych okresach obrony można mówić tylko w przypadku osiągnięcia celu manewru. Stąd tak duże znaczenie manewru w osiągnięciu celu obrony w ogóle.

Rozumienie roli, celu a także treści manewru w walce jest podobne we wszystkich armiach NATO. Różnice wynikające z rozwiązań szczegółowych w poszczególnych armiach, nie mają większego wpływu na ewentualne współdziałanie i realizację zadań koalicyjnych.

Kolejnym ważnym problemem w obronie jest ugrupowanie bojowe związku taktycznego. Badania wykazały wyraźne rozbieżności w postrzeganiu tego problemu przez polskich teoretyków wojskowych i teoretyków innych armii państw Sojuszu. Według naszych teoretyków ugrupowanie obronnej jest to „uszykowanie oraz rozmieszczenie sił i środków w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) obrony.”¹²² Obok

---

¹²² Regulamin ..., wyd. cyt., s. 92.

definiowania tego pojęcia, nasze narodowe rozwiązania regulaminowe wyszczególniają elementy, które wchodzi w skład ugrupowania bojowego. Przyjęty podział tych elementów na podstawowe, doraźne oraz te, które są organizowane w specyficznych środowiskach walki, budzi wiele wątpliwości. Analiza pierwszej grupy elementów, czyli określanych jako podstawowe, pozwala wyciągnąć wniosek, że są to w większości elementy jeśli chodzi o ich skład jednorodne, tzn., że organizacyjnie stanowią określoną jednostkę rodzaju wojsk. Wyjątek stanowi pierwszy rzut oraz odwód ogólnowojskowy, które zazwyczaj nie są organizacyjnie jednorodne. Przykład ten świadczy o przyjęciu błędnego kryterium podziału, czyli odniesienia się do struktury organizacyjnej wojsk prowadzących obronę.

W opinii części ekspertów wojskowych bardziej od podziału strukturalnego czytelny jest podział funkcjonalny, czyli odwołujący się do określonych funkcji – zadań w obronie.¹²³ Takie podejście prezentowane jest również w rozwiązaniach innych państw Sojuszu. Studiując opracowania można stwierdzić, że brak tam określenia, jakie elementy ugrupowania tworzone są na szczeblu oddziału i związku taktycznego. Jest to podejście elastyczne, dające możliwości dowódcy organizowanie elementów w zależności od konkretnej sytuacji, potrzeb i własnych możliwości działania.

W zbiorze zagadnień dotyczących ewentualnych zmian w obronie związku taktycznego, pod wpływem teorii tego problemu w Sojuszu, bardzo ważne miejsce zajmuje problematyka definiowania zakresu odpowiedzialności obronnej. Przyjmując szczebel korpusu, jako najwyższą formę organizacji wojsk operacyjnych oraz batalionu jako najniższą formę tej organizacji,¹²⁴ w poszczególnych armiach państw Sojuszu NATO, różnie się nazywa, ale podobnie definiuje zakres odpowiedzialności obronnej (tabela 1).

---

¹²³ Część ekspertów wojskowych opowiada się za utrzymaniem dotychczasowego podziału.

¹²⁴ Jest to ograniczenie wynikające z faktu, że tylko dla tych szczebli w poszczególnych regulaminach państw NATO, określa się zakres odpowiedzialności obronnej.

Tabela 1

Szczebel	Regulamin działań wojsk lądowych s. 83	ATP-35(B) s. 135	HDv 100/100 s. 308; s. 176
	Odpowiedzialność obronna		
związek taktyczny	Pas odpowiedzialności: pas sił przesłaniania pas obrony	Rejon odpowiedzialności dywizji: rejon sił przesłaniania rejon obrony	Obszar dywizji Rejon obrony dywizji

Z przedstawionej powyżej tabeli wynika, że dla związku taktycznego przyjmowane są podobne podziały i określenia dotyczące odpowiedzialności obronnej. Za każdym razem kiedy mówimy o pasie obrony, zawsze myślimy i rozumiemy to pojęcie jako przestrzeń, jako teren na którym związek taktyczny będzie walczył. Sama nazwa jest tu bez znaczenia, ważniejsza jest wiedza, to i czego (w sensie wielkości przestrzennej ma bronić). Jednoznaczność zdaniem ekspertów wojskowych co do odpowiedzialności obronnej, jest wówczas , kiedy określi się tę odpowiedzialność przez wyznaczenie pasa terenu do obrony (czterema punktami). „Pasowe” określanie odpowiedzialności dla poszczególnych szczebli organizacyjnych daje pewność zrozumienia zadania w tym zakresie.¹²⁵

3.3. Wnioski

Przeprowadzone w tym rozdziale badania upoważniają do sformułowania następujących wniosków:

Zmiany w obronie związku taktycznego powinny być na tyle istotne, aby mogły skutecznie odpowiadać wymaganiom które narzuci swoim działaniem przeciwnik.

¹²⁵ Dodatkowym argumentem na słuszność takiego rozumowania jest graficzne wyrażenie zadań obronnych dla poszczególnych szczebli dowodzenia – w formie prostokątów – pasów.

Dlatego też, wszystkie zmiany i rozwiązania szczegółowe w obronie związku taktycznego, zarówno w sferze organizacyjnej jak i koncepcyjnej, powinny w swym kształcie być swoistym antidotum (przeciwdziałaniem) na poczynania przeciwnika. W związku z powyższym, prognozuje się dwa zasadnicze kierunki zmian:

1. Zmiany w uzbrojeniu i wyposażeniu. Związek taktyczny w obronie musi być wyposażony w na tyle nowoczesne środki (walki i zabezpieczenia walki), aby były one „konkurencyjne” – skuteczne w stosunku do środków które posiada przeciwnik.
2. Zmiany koncepcji prowadzenia obrony. Związek taktyczny w obronie musi umieć skutecznie przeciwdziałać nowym koncepcją realizacji działań zaczepnych przeciwnika.

Szczegółowe rozwiązania w tych dwóch, zasadniczych obszarach powinny być wynikiem uwzględnienia wniosków z analizy następujących faktów:

1. Warunkiem podstawowym rozpoczęcia zaczepnych działań przeciwnika jest uzyskanie przez niego jednoznacznej odpowiedzi co do rozmieszczenia i stanu wszystkich elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego. Ta wiedza jest dla niego niezbędna dla realizacji zadań ogniowo-elektronicznego oddziaływania na ZT.
2. Przeciwnik prowadzący operację zaczepną przywiązuje pierwszorzędne znaczenie do realizacji zadań ogniowo-elektronicznego przygotowania i wsparcia tego działania. Spośród różnych możliwych rodzajów oddziaływania przeciwnika na elementy ugrupowania bojowego związku taktycznego w obronie, najgroźniejsze jest oddziaływanie ogniowe, powodujące bezpośrednie straty materialne i ludzkie.
3. Najbardziej precyzyjne i zadające największe straty bezpowrotne będzie wykonanie przez przeciwnika uderzenia ogniowego z wykorzystaniem samolotów i śmigłowców uderzeniowych (przeciwpancernych).
4. Największy udział w oddziaływaniu ogniowym na elementy ugrupowania bojowego związku taktycznego w obronie będzie mieć artyleria przeciwnika, której skuteczność jest tym większa im doskonalsze są używane środki ogniowe i amunicja (szczególnie amunicja o cechach „inteligentnych”).

5. Szczególnym zagrożeniem dla elementów ugrupowania bojowego związku taktycznego wykonujących w obronie manewr jest postawienie przez przeciwnika narzutowego pola minowego, które może nawet zatrzymać działanie (manewr), i stworzyć warunki do wykonania precyzyjnego uderzenia ogniowego innymi środkami.
6. Elementami ugrupowania obronnego związku taktycznego najbardziej zagrożonymi oddziaływaniem przeciwnika w czasie wykonywania manewru będą: odwód ogólnowojskowy, oddziały zaporowe i odwody przeciwpancerne.

DETERMINANTY ZMIAN W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO W LATACH 2000 – 2020

Należy sadzić, że kierunki i zakres zmian¹²⁶ mających nowy jakościowo charakter, w odniesieniu do procesu przygotowania i prowadzenia obrony przez związek taktyczny, determinowany będzie przez wiele czynników. Na podstawie dostępnych materiałów ocenia się, że będą to przede wszystkim czynniki już wcześniej wyartykułowane i scharakteryzowane¹²⁷. Nie ulega jednak dziś wątpliwości, że intensywność i charakter oddziaływania tych czynników będzie inny niż w minionym okresie czasu.

Analiza materiałów traktujących o możliwych kierunkach zmian w walce, a szczególnie w działaniach obronnych pozwoliła na określenie zbioru czynników, które uważa się za te, które najgłębiej wpływać będą w przyszłości na te przeobrażenia. Zdaniem teoretyków wojskowych do tego zbioru można zaliczyć:

- rozwój sytuacji polityczno-militarnej;
- możliwości ekonomiczne państwa;
- rozwój środków walki;
- środowisko naturalne;
- cele i zadania prowadzenia obrony;
- strukturę organizacyjną ZT.

Oczywiście można by wymienić jeszcze dużo innych czynników (wywołujących większe lub mniejsze przeobrażenia ilościowe i jakościowe), determinujące zmiany w obronie związku taktycznego. Wymieniono, zdaniem autora tylko czynniki zasadnicze, które stopniowo bądź też gwałtownie, pośrednio lub bezpośrednio będą zmiany te inspirować.

¹²⁶ Prognoza dotyczy okresu 2000 – 2020

¹²⁷ Patrz rozdział 2 i 3

4.1. Sytuacja polityczno-militarna

Należy zgodzić się z Druckerem, że „próby kształtowania przyszłości (np. zmian w obronie związku taktycznego) są ryzykowne lecz racjonalne. Ryzyko jest mniejsze niż, wtedy gdy organizacja toczy się siłą rozpędu na podstawie wygodnego założenia, że nic się nie zmieni, i niż wtedy, gdy postępuje się zgodnie z prognozą ustającą, co się musi wydarzyć, czy co jest najbardziej prawdopodobne”.

Od dłuższego okresu czasu, jesteśmy świadkami pewnej stabilizacji polityczno-militarnej na świecie, a zwłaszcza w Europie. Gwarancja Polski na pokojowy rozwój i współistnienie w gronie państw Europy wzrosła zwłaszcza po wstąpieniu Polski do NATO. Zawierane są kolejne układy i umowy międzynarodowe o pokojowym charakterze stabilizujące sytuację na świecie i Europie.

Nowe cele, jak i zadania stojące przed siłami zbrojnymi, a określane wspólnie przez wojskowych rekrutujących się z dowództw narodowych sił zbrojnych i NATO skłaniają do wyartykułowania myśli, że istniejący stan rzeczy sprzyja stopniowemu zmniejszaniu się pokojowych stanów sił zbrojnych poszczególnych państw i sojuszy wojskowych. Na to zjawisko określony wpływ mają czynniki, takie jak:

- polityka;
- ekonomia;
- czynnik społeczny.

Aktualnie jesteśmy świadkami postępującej w okresie pokoju redukcji sił zbrojnych zarówno w Polsce jak i w innych państwach NATO, jak również leżących w pobliżu granicy naszego państwa. Przyczyn zmniejszenia liczebności, można szukać między innymi w wzrastających kosztach produkcji nowoczesnej techniki bojowej, jej eksploatacji i utrzymania na określonym poziomie gotowości do użycia.

Istniejący od dłuższego czasu okres względnego spokoju, stabilizacji międzynarodowej w skali światowej powoduje, że społeczeństwa zapominają o możliwości wybuchu konfliktu zbrojnego, a tym bardziej wojny. Stąd też wielu polityków, przedstawicieli społeczeństwa czy nawet niektórzy specjaliści wojskowi, są nie w pełni przekonani o potrzebie istnienia sił zbrojnych i niechętni są wydawaniu pieniędzy na zbrojenia, jak i świadczeń rzeczowych na rzecz sił zbrojnych.

Dlatego też, faktem jest funkcjonowanie sił zbrojnych liczebnie mniejszych, ale za to nowocześniejszych i sprawniejszych. Zmniejszaniu liczebności armii musi towarzyszyć rekompensowanie w postaci wprowadzania nowej generacji uzbrojenia oraz unowocześnianie struktur organizacyjnych jednostek wojskowych.

Zmniejszaniu liczebności wojska, według teoretyków wojskowych (Zieliński, Huzarski, Ścibiorek, Kaczmarek)¹²⁸ musi towarzyszyć wzrost znaczenia i zadań stojących przed innymi formacjami, takimi jak ogniwa pozamilitarne, policja, straż pożarna, straż graniczna, jak i siły obrony terytorialnej.

Uwzględniając powyższe, należy się liczyć, że związek taktyczny czasu pokoju może być liczebnie zmniejszony do liczby wojska gwarantującej wykonanie zadania czasu pokoju. Jednak już w okresie pokoju każdy związek taktyczny musi znać swój docelowy stan liczebny oraz być wyposażony w odpowiednio nowoczesne uzbrojone. W każdym przypadku stan i organizacja pododdziałów i oddziałów, powinna być uzależniona od zadań, jakie może realizować.

Również należy sądzić, że realizacja zadań będzie wykonywana w połączeniu z jednostkami obrony terytorialnej, jak i innymi jednostkami pozamilitarnymi.

Jednak należy brać pod uwagę fakt, że zmiany jakie mogą zajść w sytuacji polityczno-militarnej państwa, układu sojuszniczego lub inne, mogą wpłynąć na zadania stojące przed związkiem taktycznym. Wiele z nich może ulec przewartościowaniu niezależnie od pojawienia się nowych.

Uwzględniając zobowiązania sojusznicze, w tym głównie przynależność do NATO, do rozwiązywania powstałych sytuacji kryzysowych i nie tylko, mogą być użyte oddzielnie pododdziały, oddziały, a nawet cały związek taktyczny. W zależności od potrzeb, jednostki mogą realizować zadania związane z przywracaniem pokoju, jak i prowadzić działania zbrojne. Dlatego też, należy się liczyć z tym, że struktura jednostki, jak i jej uzbrojenie zależą będą od otrzymanego zadania.

Jednak wydaje się, że pododdziały i oddziały związku taktycznego powinny być organizowane i szkolone do działań zbrojnych na terenie kraju. Tak postawiona teza jest zgodna do konwencji obowiązującej w NATO, gdzie jasno wyartykułowano, że

---

¹²⁸ Zieliński J., *Zmiany w sztuce operacyjnej pk. „Sztuka”*, AON, Warszawa 1998; Huzarski M., *Zmiany w teorii taktyki ogólnej wojsk lądowych pk. „Klamra”*, AON, Warszawa 1998; Ścibiorek Z., Kaczmarek W., *Przyszłe pole walki*, AON, Warszawa 1995.

suwerenne cele narodowe są podstawą uzgodnień sojuszniczych, a potem funkcjonują w ramach i jednocześnie z celami sojuszniczymi i ewentualnie – koalicyjnymi.

4.2. Możliwości ekonomiczne państwa

Jednym z zasadniczych czynników zapewniających właściwe funkcjonowanie sił zbrojnych, a tym samym i związku taktycznego, są możliwości ekonomiczne państwa. Wyznacznikiem możliwości ekonomicznych państwa jest poziom rozwoju gospodarczego, jak również potencjału naukowo-technicznego. Istotnym czynnikiem z punktu widzenia interesu sił zbrojnych jest możliwość sprawnego przedstawienia gospodarki na potrzeby obronne, w tym również racjonalne przygotowanie i rozmieszczenie na obszarze kraju urządzeń i elementów baz logistycznych.

Nie ulega wątpliwości, że pomiędzy gospodarką narodową, a siłami zbrojnymi zachodzą ściśle zależności. To od wzrostu dochodu i dynamiki jego przyrostu zależy wielkość środków finansowych kierowanych do ministerstwa obrony narodowej. Zgodnie z zobowiązaniami sojuszniczymi, wielkość produktu krajowego brutto przeznaczonego na potrzeby sił zbrojnych powinna wynosić około 2 – 3 %. Jednak jesteśmy świadkami, że ta wielkość, biorąc pod uwagę poziom gospodarki narodowej nie zawsze jest przestrzegana. Ograniczenia nakładów finansowych na obronę narodową wpływają również ujemnie na poziom i funkcjonowanie naukowo-badawczych placówek wojskowych, które nie są w stanie wygenerować założeń na produkcję nowoczesnego krajowego sprzętu bojowego, który byłby konkurencyjny w stosunku do zagranicznego, nie tylko cenowo, ale i pod względem jego walorów bojowych.

Tak jak uzbrojenie staje się coraz nowocześniejsze, tak i wymaga coraz bardziej wysoko wykwalifikowanej obsługi. „Materialne podstawy kondycji sił zbrojnych (związku taktycznego – przyp. autor.) zależą od gospodarki narodowej, jej potencjału i możliwości. W rozważaniach nad różnymi kwestiami, dotyczącymi materialnych podstaw obronności, używa się pojęcia „potencjał gospodarczo-obronny”. Z reguły rozpatruje się też najistotniejszy czynnik decydujący o materialnych podstawach

obronności, jakim jest zdolność zasilania wojsk w określone materiały lub inaczej rzecz nazywając – zaspakajania ich materialnych potrzeb”.¹²⁹

Wydaje się, że związek taktyczny w latach przedmiotem których jest niniejsze opracowanie, może, a raczej powinien być zaspakajany we wszystkie materiały potrzebne do wykonania zadań. Taka powinna być rzeczywistość. Jednak badania wskazują, że jest rzeczą nie możliwą zaopatrzenie związku taktycznego we wszystkie materiały. Jedną z przyczyn należy upatrywać w funkcjonującej gospodarce państwa czasu pokoju, która jest w stanie przejściowym. Dlatego słusznym się wydaje teza, że w czasie pokoju, jeśli nie można zaopatrzyć wojsko w nowoczesną technikę bojową, to w pierwszej kolejności należy wyposażyć jednostki wojskowe we współczesne systemy dowodzenia i w miarę możliwości – uzbrojenia, a w dalszej kolejności, w miarę zwiększania produkcji zbrojeniowej w pozostały.

Badania wskazują, że takie państwo jak Polska z jej gospodarką, nie jest w stanie wyprodukować uzbrojenia w takiej wielkości i jakości, które zaspokoją potrzeby wojska. Również potwierdzono, że wojsko nie jest w stanie otrzymać od gospodarki specjalistycznego uzbrojenia, np. samolotów wielozadaniowych, śmigłowców wsparcia działań lądowych, artylerii, środków łączności itp.

Dlatego też należy się liczyć, że jednostki związku taktycznego nie w pełni będą wyposażane w najnowocześniejszy sprzęt i że uzbrojenie będzie niejednorodne. Jednak potrzeby współczesnego pola walki wymagają posiadania przez jednostki wojskowe uzbrojenia o nowoczesnej technologii. Nowe rozwiązania techniczne pozwolą z jednej strony na tworzenie nowych struktur organizacyjnych, a z drugiej strony na zwiększeniu możliwości bojowych jednostek wojskowych.

4.3. Rozwój środków walki

Kolejnym determinantem zmian w obronie związku taktycznego jest rozwój narzędzi walki. Historia wojskowości dostarcza wielu przykładów świadczących o istotnej, a wręcz podstawowej roli techniki w kreowaniu koncepcji działania. Regułą

---

¹²⁹ Z. Ścibiorek, *Wojna i pokój*, Ossolineum, Wrocław 1999.

jest istnienie sprzężenia zwrotnego między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia, a narzędziami walki¹³⁰.

W tabeli poniżej podano przydatność wybranego wyposażenia bojowego wojsk lądowych na współczesnym polu walki.

Tabela 2

NAZWA	SPEŁNIA WYMOGI	SPEŁNIA Z OGRANCZENIEM	NIE SPEŁNIA
152 mm ahs „Dana”	x		
Wyrzutnia BM – 21		x	
152 mm hb wz. 37			x
85 mm arm D-44			x
122 mm hb wz. 37			x
82 mm moździerz			x
Wóz dowodzenia d-cy bp R-2M			x
Radiostacja RD-115			x
Radiostacja R-105			x
Ustawiacz min PMR-3			x
Maska SzM, MP-4			x
Maska IP-5			x
Opancerzony wóz rozpoznawczy			x
9 mm P-64		x	
9 mm P-83		x	
9 mm P-M		x	
5,56 mm kbk Beryl	x		
Kamizelka kuloodporna	x		

Źródło: *Polska Zbrojna*, nr 44 październik 2000.

¹³⁰ Z. Ścibiorek. W. Kaczmarek. *Przyszłe pole walki*. AON Warszawa 1995.

Wielu specjalistów wojskowych uważa, że nadal podstawowym sprzętem bojowym wojsk zmechanizowanych, jak i pancernych związku taktycznego pozostanie sprzęt opancerzony. Główną rolę odgrywać będą bojowe wozy piechoty oraz czołgi. Wozy bojowe charakteryzować się powinny dużą mobilnością którą ma zapewnić nowoczesny silnik oraz system urządzeń obserwacji. Posiadanie przez wóz bojowy takich elementów umożliwi prowadzenie pojazdu w trudnych warunkach pogodowych, jak mgły, noc, dymy itp., pokonywanie terenów z maksymalnymi prędkościami, prowadzenie marszów na duże odległości. Przyszłe pojazdy pola walki powinny posiadać automatyczny system określenia położenia. Prowadzone są prace badawcze nad zmniejszeniem masy opancerzenia, przy jednoczesnym zachowaniu dużej odporności pancerza. Zwiększy to dodatkowo manewrowość pojazdów, co umożliwi pokonywanie przeszkód wodnych wpływ, po mostach lub przeprawach o niewielkiej nośności.

Wprowadzenie na wyposażenie wozów bojowych nowoczesnych systemów kierowania ogniem, umożliwi zwiększenie siły ognia, jak i celności. Nowoczesne systemy obserwacyjno-celownicze umożliwić mają prowadzenie obserwacji i identyfikacji celów we wszystkich warunkach atmosferycznych, o każdej porze dnia i nocy oraz w przypadku stosowania przez przeciwnika różnych form maskowania. Dąży się to tego, by uniwersalny wóz bojowy posiadał uzbrojenie główne, posiadające możliwości zarówno armaty czołgowej, przeciwpancernych pocisków kierowanych oraz raket pocisków przeciwlotniczych.

Z analizy literatury wynika, że powstanie i następnie powszechne wprowadzenie uniwersalnego wozu bojowego w latach 2000-2020 jest jeszcze mało prawdopodobne. Czołgi, jak i bojowe wozy piechoty nadal będą stanowić trzon sił zbrojnych. Potwierdza to ich duża produkcja, prowadzone modernizacje itp. W Polsce modernizuje się czołgi rodziny T-72. Wprowadza się na uzbrojenie wojsk pancernych zmodernizowany czołg typu PT-91 Twardy o 125 mm gładko lufowej armacie stabilizowanej w dwóch płaszczyznach naprowadzania, 7,62 mm karabin maszynowy sprzężony z armatą oraz 12,7 mm przeciwpancerny karabin maszynowy. Czołg ma zautomatyzowany system kierowania ogniem współpracujący z kamerą termowizyjną, radiostacji typu PRC (ze skaczącą częstotliwością), pasywne urządzenia noktowizyjne. Wyposa-

żony jest w urządzenia do pokonywania przeszkód wodnych po dnie, termiczną aparaturę dymotwórczą, wyrzutnie granatów dymnych, system ostrzegania przed namierzaniem wiązką laserową, zespoły przeciwdziałania i wiele innych nowoczesnych rozwiązań.

Również podobnie do czołgów, modernizacją objęte są bojowe wozy piechoty. „W działaniach broni połączonych bojowe wozy piechoty stanowić będą w przyszłości, podobnie jak teraz, podstawowy oręż każdych sił zbrojnych, zdolnych zapewnić wojskom lądowym skuteczną obronę lub – w czasie pokoju – występować jako realna siła odstraszenia¹³¹.”

Biorąc pod uwagę powyższe, wydaję się, że pododdziały pancerno-zmechanizowane związku taktycznego w obronie w latach 2000 – 2020 wyposażane będą w czołgi i bojowe wozy piechoty bardziej unowocześnione od aktualnie eksploatowanych.

Czołgi przyszłości, o zwiększonej sile ogniowej i ruchliwości, pozostaną bronią dobrze przystosowaną zarówno do działań zaczepnych, jak i obronnych...¹³²

Postępujący rozwój techniki wojskowej obserwuje się również w artylerii. Według specjalistów wojskowych, artyleria przyszłego pola walki powinna łączyć zalety moździerzy, haubic, armat i wyrzutni artylerii raketowej. Z dwóch rodzajów artylerii: ciągnionej (holowanej) i samobieżnej, zdecydowanie większa przyszłość stoi przez tą drugą. Powód jest jeden – manewrowość. Artyleria samobieżna będzie zdecydowanie wypierała działa, które wymagają ciągnika. Zasadniczymi ograniczeniami artyleria ciągnionej, to niemożliwość dokonywania szybkich przegrupowań i niski stopień reakcji ogniowej. Modernizacja artylerii zmierzać będzie przede wszystkim do zwiększenia precyzji ognia, czasu otwarcia i zasięgu, ruchliwości i manewrowości. Artyleria związku taktycznego musi być przystosowana do strzelania z krótkich przystanków, wykonywania częstych zmian postoju. Jednocześnie każdy zestaw ogniowy powinien być wyposażony w wyrzutnie raketowych pocisków przeciwlotniczych i przeciwpancernych.

W zwalczaniu czołgów, dużą rolę odgrywać nadal będą pociski przeciwpancerne. Pomimo, że pancerze czołgów posiadają wielowarstwowość, osłony reaktywne,

¹³¹ Dęga Cz., *Uzbrojenie i pole walki do 2020 roku*, Bellona, Warszawa 1995.

¹³² Tamże.

urządzenia dymne i inne stanowiąca przeszkodę dla systemów samonaprowadzających, wielu specjalistów uważa, że pociski przeciwpancerne to jedna ze skuteczniejszych broni przeciwpancernych. Rozwój przeciwpancernych pocisków jest związany z systemami samonaprowadzającymi. Tworzone są systemy z i bez ingerencji człowieka. Pociski są wyposażone w głowice samonaprowadzające się, pracujące na podczerwień lub na falach milimetrych. Skuteczność pocisku zależy od wielofunkcyjnego systemu rozpoznania. Z chwilą uzyskania informacji o położeniu czołgu, pocisk przed startem zapamiętuje i wprowadza do swojej pamięci dane i zostaje odpalony. Zbliżając się do zaprogramowanego rejonu odszukuje obiekt, obserwuje i podejmuje decyzję o jego zniszczeniu.

Wydaje się, że generacja takich pocisków jest jednak daleką przyszłością dla pododdziałów związku taktycznego. Dlatego też, liczyć się należy, że pododdziały będą wyposażone w pociski przeciwpancerne drugiej generacji typu np. TOW, Milan, AT-3 Sagger-Malutka.

Ważnym środkiem w działaniach bojowych, a zwłaszcza w obronie są zapory minowe. Dalszemu doskonaleniu będą ulegać metody zdalnego minowania narzutowego. Zastosowanie w minach różnego rodzaju zapalników elektronicznych z użyciem mikroprocesorów pozwoli na zdalne sterowanie polem minowym. W przypadku broniącego się, można przez pewien czas nie uzbrajać zapory minowej, dopóki nie wejdą na nią znaczne siły przeciwnika. Dopiero wówczas zapora zostanie uzbrojona i „otworzy ogień” ze wszystkich środków przeciwpancernych. W takich okolicznościach przeciwnik poniesie straty nie tylko z powodu znalezienia się w obrębie pola minowego, ale też w wypadku wycofania się¹³³.

Funkcjonowanie pól minowych z tzw. inteligentnymi minami spowoduje, że nacierające wojska mogą ponieść duże straty, opóźnić ruch. Będą zmuszone do zmiany wybranych marszrut, a tym samym wprowadzą dezorganizację i ustawią się pod uderzenia własnych środków rażenia ogniowego.

Dużą rolę w przyszłych działaniach obronnych według teoretyków wojskowych przypisuje się śmigłowcom. Praktyka zastosowania śmigłowców w dotychczasowych działaniach bojowych wykazała dużą i niekwestionowaną rolę śmigłowca. Zasadni-

---

¹³³ Tamże.

czym zastosowaniem śmigłowca jest przeważnie zwalczanie czołgów przeciwnika. Należy zgodzić się ze zdaniem większości specjalistów wojskowych, że śmigłowiec uzbrojony stał się najbardziej efektywnym środkiem walki z czołgami i innymi ruchomymi opancerzonymi celami. Zaletą śmigłowców uzbrojonych jest ich szybkość reagowania, zdolność działania w terenie niedostępnym dla wojsk lądowych, możliwości obserwacji pola walki i rozpoznawania celów. Śmigłowce mogą startować i lądować na prymitywnych lądowiskach w pobliżu pododdziałów, z łatwością mogą być maskowane.

Śmigłowce mogą również spełniać funkcje powietrznych punktów dowodzenia, środków wsparcia ogniowego lub transportowe.

Zasady ich użycia są ciągle badane. Stale się zmienia ich konstrukcja, jakość i wielkość uzbrojenia, systemy elektroniczne itp. Uwzględniając zalety śmigłowców, celowym byłoby, by dowódcy oddziałów związku taktycznego mogli dysponować pododdziałem śmigłowców bojowych. Taki pododdział mógłby, poprzez odpowiednie użycie i liczbę, zmniejszyć lub poważnie ograniczyć potęgę środków pancernych i zmechanizowanych przeciwnika.

Istotnym determinantem w działaniach bojowych jest posiadanie przez pododdziały, oddziały nowoczesnego sprzętu łączności, zapewniającego kompleksową wymianę danych. Aktualnie jesteśmy świadkami generalnej wymiany technicznych środków łączności. Wojska lądowe otrzymują środki radiowe najnowszej generacji typu PRC zarówno w zakresie UKF, jak i KF. W szerokim zakresie wymieniane są aparatownie łączności na aparatownie z cyfrową techniką przekazywania danych. Powszechna cyfryzacja pozwala na wykorzystanie innych technik przekazywania sygnałów elektrycznych w różnych konfiguracjach systemowych z wykorzystaniem zarówno sprzętu łączności wojskowego, jak i cywilnego, jednocześnie z możliwością zastosowania wysoko efektywnych metod utajniania. Biorąc pod uwagę możliwości przemysłu krajowego, można wysunąć tezę, że związek taktyczny lat 2000-2020, będzie wykorzystywał system łączności „Storczyk” wraz z mobilnymi sieciami radiowymi pola walki z możliwością dostępu do sieci przewodowej, zarówno polowej, jak i stacjonarnej.

Posiadając odpowiednie środki łączności, możliwe jest wykorzystanie w wojskach związku taktycznego zautomatyzowanego systemu dowodzenia, jak i sterowania środkami walki. Z dostępnej literatury wiadomo, że prowadzone są już badania nad pilotażowym systemem dowodzenia „Szafran” produkcji krajowej. Wprowadzenie takiego systemu ułatwi prace dowództwa, jak i pokaźnie skróci czas wypracowania decyzji, „obrotu” dokumentami bojowymi itp.

Współczesne systemy dowodzenia oparte są na komputerach różnego typu i mocach obliczeniowych. Komputer wspiera tylko pracę dowódcy, lecz nie podejmuje decyzji. Komputer, jako maszyna przyspiesza proces opracowywania dokumentów bojowych.

Celowym jest również wprowadzenie do użytku zautomatyzowanych systemów sterowania środkami walki, zwłaszcza na szczeblu oddziału związku taktycznego. Duże znaczenie przywiązuje się do wprowadzania do wojsk wysoce rozwiniętej techniki komputerowej z programami symulacji pola walki, jak i programów ułatwiających dowodzenie wojskami.

Kolejnymi determinantami, które mogą wpływać na obronę związku taktycznego, to rozwój i innych środków walki. Do nich należy zaliczyć systemy rozpoznawcze, systemy rozpoznawczo-uderzeniowe, zestawy przeciwlotnicze.

Nowoczesnym systemom rozpoznawczym, wyposażonym w środki elektroniczne, różnego rodzaju czujniki itp. przypisuje się ogromną rolę zwłaszcza w prowadzeniu obrony i to na terytorium własnego kraju. Już wcześniej można obszar przewidziany do prowadzenia działań bojowych nasycić w takiego rodzaju środki, które umożliwią prowadzenie wojsk przeciwnika po drogach przemarszu lub w rejonach, które leżą w bezpośredniej odległości od granic państwa. Dużą rolę w prowadzeniu obrony związku taktycznego mogą odegrać bezpilotowe środki rozpoznawcze. Ich zadanie to dostarczanie informacji o pododdziałach, oddziałach przeciwnika w rejonie patrolowania. Posiadanie punktów obróbki danych z rozpoznania w czasie rzeczywistym odegra istotną rolę w podejmowaniu decyzji.

Na podstawie otrzymanych danych, przy posiadaniu takich punktów obróbki, można będzie również opracować dane konieczne do zniszczenia rozpoznanych celów.

Taką rolę odgrywać mogą systemy uderzeniowo-rozpoznawcze, będące w dyspozycji dowódców oddziałów na szczeblu związku taktycznego.

Istotną rolę w obronie związku taktycznego przypisać można systemom obrony przeciwlotniczej, Zadaniem takich systemów będzie osłona własnego ugrupowania wojsk, stanowisk dowodzenia oraz urządzeń logistycznych przed oddziaływaniem lotnictwa przeciwnika. Systemy obrony przeciwlotniczej mogą istotną rolę odegrać również w osłonie infrastruktury obszaru obrony oddziałów związku taktycznego. Istotą takich zestawów jest posiadanie urządzeń zapewniających wykrycie celów oraz podjęcie samodzielnej walki. Założyć należy, że funkcjonujące zestawy przeciwlotnicze w oddziałach, wejdą do ogólnego systemu obrony przeciwlotniczej, co w istotny sposób umożliwi walkę z przeciwnikiem powietrznym i pozwoli na zmniejszanie strat od napadu powietrznego.

Posiadanie przez jednostki związku taktycznego nowoczesnego sprzętu inżynierskiego może w sposób znaczący wpłynąć na zachowanie broniących się pododdziałów. Wykorzystywanie w odpowiedniej liczbie i jakości koparek, urządzeń spychowych i innego sprzętu inżynierskiego, w tym np. wyrzutni ładunków kumulacyjnych, może przyspieszyć prace ziemne, maskujące rozmieszczanie środków ogniowych, dowodzenia i inne ważne obiekty broniących się pododdziałów.

Pewne zmiany w obronie związku taktycznego mogą przynieść również czynniki leżące w sferze zabezpieczenia logistycznego. Do takich czynników zaliczyć należy problemy z zaopatrzeniem, zabezpieczeniem technicznym czy medycznym. Prowadzone są prace badawcze w tym zakresie. Nadal nie jest rozstrzygnięta koncepcja zaopatrywania walczących wojsk. W niektórych rozważaniach ekspertów, pewną rolę w zaopatrywaniu walczących wojsk przypisywano rejonowym bazom zaopatrywania, w innych pracach naukowo-badawczych, batalionom, pułkom logistycznym, które wchodziłyby w skład związku taktycznego. Dotyczy to również problemu zabezpieczenia technicznego, w tym wykonywania remontów, przywracania zdolności technice bojowej itp. Wprowadzanie na wyposażenie wojska techniki wojskowej w większości opartej na modułowej konstrukcji, powoduje, że wymiana uszkodzonego sprzętu lub remont sprowadza się do wymiany uszkodzonego lub zepsutego panelu nowym.

Likwidacja lecznictwa wojskowego, przekazywanie szpitali, przechodni wojskowych i innych placówek medycznych funkcjonujących do niedawna w wojsku i przekazanie ich gestorowi cywilnemu, spowodowało, że problem zabezpieczenia medycznego nabiera nowego wymiaru. W tym zakresie prowadzone są również prace naukowo-badawcze. Jednak koniecznym jest, by na szczeblu związku taktycznego nadal funkcjonowały pododdziały zabezpieczenia medycznego wyposażone w odpowiedni sprzęt medyczny, zapewniające usługi medyczne zgodnie z przeznaczeniem i potrzebami danego szczebla dowodzenia i sytuacji pola walki.

Celowym byłoby, by sprawnie działająca logistyka zapewniła szybkie odtwarzanie zdolności bojowej żołnierzy, zdatności bojowej sprzętu technicznego, a w rezultacie zachowania ciągłości działania wojska.

Przeprowadzona analiza, pozwala na wyciągnięcie wniosków, że środki walki, posiadające m.in. następujące właściwości:

- mobilność;
- znaczna siła rażenia;
- żywotność;
- skuteczność ogniowo-elektronicznego oddziaływania;
- odporność na uderzenia;
- uniwersalność,

w istotny sposób wpłyną na zmiany w obronie związku taktycznego.

Jednak, żeby zrealizować wyżej wymienione przemiany w sprzęcie wojskowym w zdecydowanej większości jednostek wojskowych w siłach zbrojnych, należy posiadać odpowiednie środki finansowe.

Zakłada się, zdaniem decydentów, że „...największe nakłady finansowe w 2002 roku resort obrony narodowej przeznaczy na jednostki współpracujące z NATO. Zrealizowane zostaną też zobowiązania wobec sojuszników, sformułowane w tzw. celach sił zbrojnych”...¹³⁴

Optymizmem nowego w Siłach Zbrojnych RP może być wypowiedź ministra Jerzego Szmajdzińskiego z listopada 2001 roku, że „realizacja 6 – letniego programu

---

¹³⁴ Polska Zbrojna nr 46 listopad 2001.

modernizacji polskiej armii jest możliwa mimo, że ustawa o jego finansowaniu jest nierealna”.

Interesujące próby syntezy doświadczeń zebranych w wyniku działań bojowych, prowadzonych w ramach konfliktów końca XX wieku – są zawarte w opracowaniach amerykańskich oraz NATO-wskich m.in. w Raportach LO2020, których celem było m.in. wytypowanie priorytetowych, dla sił zbrojnych, technologii i kierunków badań naukowych – dla potrzeb planowania obronnego w pierwszych latach XXI wieku.

Spośród 40 systemów uzbrojenia i wyposażenia wojsk wytypowano 12, zweryfikowanych w trakcie trzech gier wojennych, ukierunkowanych na problemy technologiczne. Wśród nich wymienia się m.in. Wóz Bojowy o Wysokiej Mobilności, System Nie-Śmiercionośnych Zapór, 100-mm Działo Elektroniczne, System Uzbrojenia z Ukierunkowaną Energią o Częstotliwości Radiowej, System Zakłóceń Sensorów Optoelektronicznych, Robot Bojowy „Sentry” do rozpoznania w rejonach zurbanizowanych.

Prognozę LO2020 sporządzono przy założeniach, dotyczących technologii, że przed rokiem 2020 nie należy oczekiwać większych przełomów technologicznych. Kolejnym założeniem jest to, że wszystkie technologie będące przedmiotem raportu są dobrze znane i rozwijane w różnych krajach. Natomiast technologie, o których przewiduje się, że do roku 2010 nie będą wystarczająco dojrzałe do zastosowania w produkcji systemów uzbrojenia, wdrażanych przez rokiem 2020 – nie będą brane pod uwagę.

Jednak w Polsce w najbliższej przyszłości nie należy oczekiwać tak daleko idących zmian w sprzęcie bojowym. Szansę radykalnej poprawy tego stanu rzeczy nie są jednak duże. Nieliczne egzemplarze nowoczesnego sprzętu bojowego, uzbrojenia trafią zapewne do wybranych elitarnych jednostek. Różnice między tymi jednostkami a resztą mogą być na tyle duże, że trzeba będzie liczyć się z istnieniem dwóch prawie niezależnych „sfer eksploatacji” – rozdzielonych luką kilku generacji.

Można przypuszczać, że jeszcze przez wiele lat podstawowym uzbrojeniem Wojska Polskiego będą stare generacje techniki, co prawdopodobnie nie będzie istotną

przeszkodą w wykorzystaniu wojsk w nowych wariantach i misjach¹³⁵.

4.4. Środowisko naturalne

Jednym z istotnych elementów wpływających na prowadzenie walki obronnej są zagadnienia związane z wykorzystaniem środowiska walki, a w szczególności warunków terenowych i atmosferycznych.

Zdaniem wielu ekspertów wojskowych uważa się, że armia nie odniesie sukcesu w walce, jeśli nie pozna przeciwnika i środowiska naturalnego w którym przyjdzie jej działać. Należy zdawać sprawę z tego, że środowisko walki nie będzie występować w jednorodnej formie. Najczęściej różne typy terenu i jego pokrycia będą się przeplatać, znacznie wpływając na prowadzenie działań obronnych.

Istotnym z punktu widzenia środowiska walki jest zwiększanie stopnia zurbanizowania i zagęszczenia terenu. Powstają obszary zabudowań o znacznej liczbie i wysokości strefy zabudowań, co charakterystyczne jest dla większości miast. Powstają również obszary o zabudowie niskiej, ale przestrzennej jak np. dzielnice willowe lub „wyprowadzane” na zewnątrz miast, miejscowości zakłady pracy itp. W obrębie dużych miast i nie tylko, buduje się obwodnice, szerokie arterie przelotowe. W coraz większym stopniu zagospodaruje się tereny leśne np. pod zabudowę lotniskową i w innych celach, co powoduje, że przez obszary leśne przeprowadzone są w coraz większej liczbie szlaki komunikacyjne. Uregulowaniu biegu rzek przywiązuje się coraz większą uwagę. Spowoduje to obudowanie brzegów, powstawaniu nowych obiektów hydrotechnicznych itp. Liczyć się należy ze zwiększeniem liczby mostów i ich nośności. Zwiększanie zapotrzebowania na wodę, jak również anomalie pogodowe (ocieplenie klimatu), powodują zmniejszaniu się terenów bagiennych. „Można postawić tezę, że największe zmiany, jakie zajdą w środowisku walki, będą związane ze wzrostem terenów zabudowanych i rozbudową sieci komunikacyjnej, szczególnie tras szybkiego ruchu. Konsekwencją tych zmian będzie dalsze kurczenie się powierzchni terenu otwartego. W sytuacji zwiększania obszarów działań oddziałów i związków taktycz-

---

¹³⁵ W. Miszański W., Inicjatywa zdolności obronnych NATO, Problemy logistyczne, Wojskowy Przegląd Techniczny i Logistyczny 3/2000.

nych oraz wobec tworzenia zgrupowań broni połączonych, charakterystycznym zjawiskiem będzie więc „przeplatanie” odcinków terenu o różnych właściwościach taktycznych. Implikuje to konieczność stałego wzbogacania umiejętności działania w różnych środowiskach pola walki¹³⁶.

Istotnym problemem są zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Gwałtowny rozwój przemysłu, urbanizacja, przekształcenie i zanieczyszczenie środowiska, doprowadziły do powstania enklaw środowisk sztucznych w większości przypadków wrogich człowiekowi. Coraz większym problemem są wytwarzane przez przemysł i człowieka odpady. Jeżeli w okresie pokoju, problem ten jest rozwiązywany przez odpowiednie składowanie, czy utylizację, to należy się liczyć, że w czasie działań bojowych kwestia odpadów nabierze znacznego znaczenia. Zdaniem ekspertów, problem odpadów można porównać do bomby z opóźnionym działaniem, które zawierając drobnoustroje chorobotwórcze, stanowią poważne zagrożenie epidemiologiczne. Działania bomby mogą w równej mierze dotyczyć zarówno ludności cywilnej, jak również walczących żołnierzy.

Jednym z przykładów zachwiania równowagi w środowisku naturalnym, są awarie elektrowni atomowych, przykładem której jest *Czarnobyl*. Do dnia dzisiejszego nie można ocenić wielkości katastrofy, a zdaniem naukowców skutki będą widoczne jeszcze przez kilkadziesiąt lat.

Doświadczenia współczesnych wojen (np. nad Zatoką Perską) dostarczają wielu dowodów na uboczne działania toczących się walk w rejonach przemysłowych np. fabryki nawozów, farb, materiałów wybuchowych itp. oraz przemysłu wydobywczego ropy naftowej. W wyniku wycieków ropy naftowej świat stanął przed widmem katastrofy ekologicznej. Została zachwiana równowaga w środowisku naturalnym. Skutki palenia się szybów naftowych, materiałów łatwopalnych itp. są do dnia dzisiejszego odczuwalne i to nie tylko w obszarach leżących w pobliżu tej katastrofy.

Dlatego też, w planowaniu i prowadzeniu działań obronnych należy w większym niż dotychczas stopniu brać pod uwagę czynnik środowiska naturalnego.

---

¹³⁶ Bujak A., Środowisko walki jako determinant działań bojowych, ZN nr 4, AON, Warszawa 2000.

4.5. Cele i zadania

Zadania oddziałów i pododdziałów związku taktycznego wynikają z ich przeznaczenia, a także z ich możliwości bojowych. Treści zadań dowiązane są ponadto do szerebła dowodzenia i miejsca w ugrupowaniu operacyjnym lub bojowym.

Głównym przeznaczeniem pododdziałów wojsk zmechanizowanych i pancernych jest odpieranie uderzeń zgrupowań pancerno-zmechanizowanych przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter pola walki wymusza podejmowanie walki z przeciwnikiem powietrznym, zwłaszcza śmigłowcami bojowymi, wszystkimi posiadanymi środkami i siłami.

Przeprowadzone analizy, jak i wnioski z prac naukowo-badawczych, potwierdzają, że związki taktyczne powinny być przygotowane do realizacji większego zakresu zadań niż dotychczas i o bardziej zróżnicowanym charakterze. Rzeczywistość potwierdza, że zadania te, mogą być realizowane na obszarze kraju lub poza jego granicami, w strukturach narodowych lub sojuszniczych, przy użyciu całości sił lub wydzielonych elementów.

Można więc przyjąć, że związek taktyczny będzie brał udział w zapobieganiu konfliktom oraz wymuszaniu, przywracaniu i utrzymaniu pokoju.

Równolegle, jesteśmy świadkami wzrostu znaczenia operacji pokojowych, które w większości przypadków będą działaniami o charakterze niezbrojnym (np. operacje specjalne).

Związki taktyczne, wchodzące w skład wojsk operacyjny i nie tylko, mogą realizować następujące zadania:

- organizowanie, prowadzenie obrony oraz branie udziału w przeciw-uderzeniu na obszarze kraju;
- wsparcie ogniowe działań obronnych sił obrony terytorialnej;
- udział w operacjach militarnych i pokojowych poza granicami kraju;
- szkolenie rezerw osobowych.

Taka szeroka gama zadań wskazuje, że skład bojowy i struktura związku taktycznego powinna zapewnić wykonanie tych zadań. przez pododdziały i oddziały

związku taktycznego, odpowiedniej struktury organizacyjnej oraz środków walki pozwoli na:

- prowadzenie aktywnych działań obronnych i wykonywanie zwrotów zaczepnych na dowolnym obszarze kraju;
- zdolność do prowadzenia działań zarówno o charakterze militarnym, jak i niemilitarnym;
- maksymalne wykorzystanie możliwości ogniowych, manewrowych środków walki;
- możliwości tworzenia różnorodnych zgrupowań taktycznych odpowiednich do rodzaju i skali zagrożeń.

Celowym jest, by związek taktyczny w obronie posiadał ciągłe i niezawodne wsparcie ogniowe ze strony lądowych i powietrznych środków wsparcia.

Należy się liczyć, że do zadań związku taktycznego w obronie będziemy nadal zaliczać:

- organizowanie obrony na kolejnych rubieżach i pozycjach opóźniania;
- utrzymanie ważnych obszarów (rubieży, rejonów);
- systematyczne i skuteczne obniżanie potencjału bojowego zgrupowań przeciwnika;
- dezorganizowanie, a w sprzyjających warunkach złamanie jego natarcia;
- izolowanie, wspólnie z lotnictwem, kierunków uderzenia przed napływem odwodów agresora;
- wykonanie przeciwuderzenia odzyskanie czasowo utraconych rejonów.

4.6. Struktura organizacyjna

Wyraźnie widoczne tendencje przeobrażeń sił zbrojnych i roli poszczególnych komponentów systemu obronnego państwa przybiorą postać zjawiska z jasno ukształtowanym kierunkiem ewolucji. Odbywać się to będzie przy niezmiennym zakresie zadań obronnych, które przyjdzie realizować w bardzo dynamicznych sytuacjach i szybko zmieniających się warunkach pola walki. Podczas działań

wojennych oznacza to, że trzeba dysponować takimi siłami zbrojnymi, które będą w stanie szybko zorganizować określony system walki, bitwy, czy też operacji¹³⁷.

Tworzeniu perspektywicznego modelu organizacji związku taktycznego towarzyszyć będzie proces przekształcenia wymiaru konfiguracji charakteryzującej kształt struktury, roli i pozycji organizacyjnych.

Badania potwierdzają, że będzie to czynione poprzez umiejętne wykorzystanie szans organizacyjnych i technicznych w kształtowaniu racjonalnej rozpiętości dowodzenia na poszczególnych poziomach organizacji, połączone z doraźną zmianą jej rozpiętości, szczególnie przez uzupełnienie istniejącej na stałe hierarchii organizacyjnej doraźnymi strukturami zadaniowymi. Należy spodziewać się, że tworzona struktura organizacyjna pododdziałów, oddziałów związku taktycznego będzie racjonalnie niską hierarchicznie, pozwalającą w czasie pokoju na przygotowanie i utrzymanie w należytej sprawności podstawowych elementów wojska, na bazie których będzie tworzone odpowiednie struktury zadaniowe.

Zdaniem ekspertów wojskowych, zachodzi więc konieczność konstruowania uniwersalnych jednostek bojowych, w pełni przygotowanych do działań relatywnie autonomicznych i samodzielnych w różnych środowiskach powietrzno-lądowego pola walki. Niezbędna przy tym będzie duża elastyczność, konieczna do szybkiego dopasowania danej struktury do zmiennych potrzeb pola walki. Stanie się ono również nieodzowne do szybkiego, bezkolizyjnego i wielowarstwowego łączenia się w wyższe struktury organizacyjne.

Zadaniem specjalistów wojskowych, preferowane będą jednostki o jak najprostszej budowie modułowej, która skupiając jak najwięcej różnych środków walki i zabezpieczenia stanie się uniwersalną.

Doświadczenia ostatnich lat dowodzą, że w miarę zmian uwarunkowań i różnych istotnych czynników, koncepcje organizacyjne ulegają zmianom. W pewnym okresie czasu lansowane były jako moduł podstawowy bataliony składające się z ok. 40 wozów bojowych, najlepiej uniwersalnych (UWB), łączące w sobie walory czołgów najnowszej generacji i bojowych wozów piechoty.

---

¹³⁷ Ścibiorek Z., Kaczmarek W., *Przyszłe pole walki*, AON, Warszawa 1995.

Kolejnym, był wariant pozostawiający strukturę dywizji w obecnym kształcie. Zaletą takiego wariantu jest, zdaniem ekspertów, możliwość odpierania uderzeń przeciwnika i wykonywanie zwrotów zaczepnych. Jednak dywizja nie zapewniała warunków do organizowania obrony ogniskowej przy użyciu zgrupowań taktycznych różnej wielkości¹³⁸.

W innym wariantcie, założono, że dywizja występować będzie w składzie 2 – 4 brygad zarówno pancernych i zmechanizowanych, które charakteryzować się miały zwiększonym potencjałem i nieznaczną samodzielnością bojową. Ponadto powinny wchodzić oddziały dowodzenia, rozpoznania, artylerii, saperów, środki obrony przeciwlotniczej oraz logistyki. W takim wariantcie, brygada byłaby oddziałem odpowiedzialnym za bezpośrednie planowanie, organizowanie i kierowanie walką batalionów. Zadanie logistycznego zabezpieczenia walczących pododdziałów spadłoby na dywizję.

Wadą tak zaproponowanego wariantu było istnienie brygad pancernych i zmechanizowanych. Działanie brygad o zróżnicowanych składach bojowych, sprzęcie, powoduje, utrudnienie w procesie decyzyjnym, co ogranicza w istotny sposób swobodę ich wykorzystania.

W wyniku ustawicznie prowadzonych badań określono, że najbardziej racjonalnym i zarazem podstawowym modułem sił zbrojnych będzie brygada ogólnowojskowa. Zakłada się, że to właśnie brygada ogólnowojskowa posiadać będzie wysoka mobilność, odporność pod względem oddziaływania zarówno ogniowego, jak i elektronicznego. Brygada ogólnowojskowa lat 2010 – 2020 w swoim składzie etatowym musi posiadać tzw. uniwersalne wozy bojowe, śmigłowce i inne współczesne środki walki (opisane powyżej) zdolne do realizacji zadań niezależnie od warunków toczonych walki. Trudno byłoby prowadzić powietrzno-lądowe walki, bitwy, bez osiadania śmigłowców bojowych.

Brygada jako podstawowy moduł sił zbrojnych musi być w pełni autonomiczna. Brygada musi być usamodzielniona pod względem ogniowym oraz elektronicznym, zwłaszcza w nowoczesne środki i urządzenia walki radioelektronicznej. Potencjał ogniowy, a zwłaszcza elektroniczny, powinien zapewnić bezpieczeństwo i sprawne funkcjonowanie systemu informacji.

---

¹³⁸ Huzarski M., Działania taktyczne w operacji na obszarze kraju pk. „REDUTA”, AON, Warszawa 2000.

Skład brygady mógłby być następujący¹³⁹:

- batalion dowodzenia;
- batalion rozpoznania;
- 3-4 bataliony zmechanizowane;
- 2-3 bataliony czołgów;
- dywizjon artylerii mieszanej, a w nim zestawy artyleryjskie i raketowe;
- mieszany dywizjon przeciwlotniczy;
- batalion walki radioelektronicznej;
- oddziały rodzajów wojsk.

Z dostępnych wyników badań wynika, że elementami składowymi brygady ogólnowojskowej będą samodzielne bataliony, zdolne do prowadzenia działań bojowych. To na bazie samodzielnych batalionów, zdaniem teoretyków wojskowych, tworzone będą zgrupowania wojsk lądowych, stosownie do charakteru zadania przewidzianego do realizacji. Bataliony byłyby zdolne do realizowania zadań w wymiarze powietrzno-lądowym. Zakłada się również, że i bataliony będą posiadać jednorodny charakter, w przeciwieństwie do aktualnie funkcjonujących. Należy zakładać, że bataliony czołgów, zmechanizowane (piechoty), będą w najbliższej przyszłości zmieniały swoją strukturę organizacyjną, jak i techniczną. Jednak przechodzenie ze struktur niejednorodnych na jednorodne, wymaga zarówno czasu jak i nowoczesnych środków bojowych. Dlatego też, można przyjąć, że do 2020 proces przechodzenia na nowe struktury nie będzie zakończony i w większości przypadków jednostki bojowe pozostaną w starych strukturach, jak i środkach walki.

Wariant możliwej do przyjęcia w najbliższym okresie czasu struktury organizacyjnej związków taktycznych wojsk lądowych przedstawiano w załączniku 10.

Jednak w niedalekiej perspektywie czasu celowym byłoby ukierunkowanie wysiłku na osiągnięcie uniwersalnego charakteru oddziału ogólnowojskowego. To takiego typu jednostki będą w niedalekiej przyszłości predysponowane do prowadzenia walki w różnych środowiskach. Będą mogły z powodzeniem realizować zadania zarówno defensywne, jak i ofensywne. W zależności od otrzymanego zadania,

---

¹³⁹ Tomaszewski A., *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju*, AON, Warszawa 1999.

związki taktyczne będą zabezpieczane w odpowiednią ilość sił i środków, których wielkość gwarantować będzie wykonanie zadania. Dlatego też, takie oddziały będą mogły uczestniczyć w różnego rodzaju akcjach, w misjach poza krajem.

Wydaje się, że związki taktyczne tworzone na bazie modułowych batalionów i brygad mogą w zasadniczy sposób wpłynąć na prowadzenie w niedalekiej przyszłości obrony.

4.7. Wnioski

Niezależnie od przedstawionych w rozdziale czynników wpływających na obronę związku taktycznego, można wygenerować jeszcze inne, które wpływają z taktyki działania ZT. Do zbioru tego można zaliczyć determinanty opisane w instrukcjach, przepisach i regulaminach. W obszarze tym są prowadzone badania naukowe. Należy zgodzić się, że czynniki wpływające z taktyki działania są bardzo szczegółowe i będą brane pod rozważania w konkretnych sytuacjach i zadaniach.

Przeprowadzone w tym rozdziale badania upoważniają do sformułowania następujących wniosków:

1. W przyszłości zmiany w obronie związku taktycznego determinowane będą pośrednio przez takie czynniki jak:
  - sytuacja polityczno-militarna;
  - doktryna Sojuszu i narodowa;
  - strategia obrony kraju;
  - sytuacja ekonomiczno-społeczna;
2. W przyszłości zmiany w obronie związku taktycznego determinowane będą bezpośrednio przez takie czynniki jak:
  - zadania koalicyjne i narodowe ZT;
  - środki walki oraz wyposażenia;
  - organizacja ZT;
  - teoria walki (narodowa i sojusznicza);
  - środowisko walki;
  - przeciwnik.

3. Związek taktyczny w obszarze materialnym (żołnierze, środki walki itd.) będzie się zmniejszał. Wymagany do realizacji nowych zadań potencjał bojowy będzie rekompensowany w stosunku do stanu pierwotnego nową jakością środków.

4. Na zmiany w obronie związku taktycznego będzie mieć wpływ również przeciwnik. Wszystkie faktyczne a także planowane w najbliższej perspektywie czasu zmiany w siłach i środkach przeciwnika, wywoływać będą (powinny) określone zmiany w ZT. Będą to zmiany natury materialnej (ilościowe i jakościowe) a także niematerialnej (koncepcja obrony).

ZAKOŃCZENIE

Zaprezentowane w pracy wyniki badań są efektem zrealizowania przyjętej procedury badawczej.

Przedstawione treści są zgodne z tematem pracy a także korespondują z zamiarami rozwiązania głównego problemu badawczego i osiągnięcia określonego celu.

Przewidywania hipotetyczne potwierdziły się. Wszelkie zmiany zachodzące zarówno w obszarze przygotowania jak i prowadzenia obrony przez związek taktyczny są determinowane przez różnorodne czynniki. Jest to historycznie ukształtowana grupa czynników o charakterze przede wszystkim politycznym, ekonomicznym, społecznym i militarnym. Ich wpływ na zakres i charakter zmian jest różny. Jedne mają wpływ bezpośredni, inne tylko pośredni. W dalszym ciągu największy wpływ na zmiany w obronie związku taktycznego mają przeobrażenia zachodzące w sferze organizacyjno – koncepcyjnej działań potencjalnego przeciwnika oraz postęp naukowo - techniczny w dziedzinie uzbrojenia wojsk własnych a także przeciwnika. Dostrzegalne jest specyficzne sprzężenie zwrotne między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia a środkami walki. Nowym jakościowo determinantem zmian w obronie związku taktycznego jest przynależność do sojuszu i wynikająca z tego faktu potrzeba realizacji zdań już nie tylko narodowych ale również sojuszniczych.

Podczas rozwiązywania głównego problemu badawczego pojawiły się także obszary wymagające dalszych badań, szczególnie dotyczące zależności pomiędzy poszczególnymi determinantami zmian w obronie związku taktycznego. Głębszego zbadania wymaga też problematyka zmian w obronie w aspekcie naszej integracji z Sojuszem Północnoatlantyckim, a szczególnie w odniesieniu do zadań obrony kolektywnej w wymiarze taktycznym. Również permanentnie zmniejszająca się ilość związków taktycznych w SZ RP i ich aktualna dyslokacja, obliguje do badań w zakresie zmian w obronie związku taktycznego, z uwzględnieniem przedstawionych ograniczeń.

Mimo pewnych wątpliwości wynikających głównie z braku możliwości przeprowadzenia zamierzonych badań empirycznych, autor uznaje, że problem główny został rozwiązany na poziomie wymaganej wiarygodności naukowej.

BIBLIOGRAFIA

1. Babula J., Rozważania nad organizacją związków taktycznych wojsk lądowych, *Myśl Wojskowa* nr 6/1993.
2. Brzozowski J., Ofensywne formy oddziaływania na przeciwnika przed przednim skrajem obrony, AON, Warszawa 1993.
3. Bujak A., Powietrzno-lądowy wymiar walki w specyficznych warunkach terenowych, *Myśl Wojskowa* nr 2/1998.
4. Bujak A., Środowisko walki jako determinant działań bojowych, ZN nr 4, AON, Warszawa 2000.
5. Bujak A., Śliwa Z., Działania bojowe związku taktycznego i oddziału w specyficznych środowiskach, AON, Warszawa 1999.
6. Cieślik J., Manewr w obronie związku taktycznego, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1998.
7. Czajka K., Użycie artylerii do ognia pośredniego w obronie dywizji, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1992.
8. Działania taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1995.
9. Działania taktyczne wojsk lądowych, Podręcznik, MON, Warszawa 1996.
10. Działania taktyczne wojsk lądowych w kontekście integracji z NATO, Konferencja naukowa, AON, Warszawa 1999.
11. Działania taktyczne w operacji na obszarze kraju pk. „REDUTA”, AON, Warszawa 2000.
12. Futton G., Symulacyjny model obozowania dywizji zmechanizowanej, Fakultet Inżynierii Instytutu Wojsk Lotniczych USA, Uniwersytet Lotnictwa, 1983.
13. Gral T., Prowadzenie działań obronnych przez związki taktyczne w wojnach na bliskim wschodzie w latach 1973-1988, AON, Warszawa 1995.
14. Gruszka S., Rola aktywności, oporu i ruchu w obronie dywizji, AON, Warszawa 1993.
15. Huzarski M., Obrona związku taktycznego, AON, Warszawa 1996.
16. Huzarski M., Przeobrażenia w taktyce ogólnej, AON, Warszawa 1993.

17. Huzarski M., Teoretyczne podstawy taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych w operacjach i perspektywicznych uwarunkowaniach operacyjnych pk. „WOLTA”, AON, Warszawa 2000.
18. Huzarski M., Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999.
19. Huzarski M., Brzozowski J., Przedwojewski W., Zmiany w teorii walki, cz. 1 pk. „DZIAŁANIA-1”, AON, Warszawa 1997.
20. Huzarski M., Brzozowski J., Przedwojewski W., Chrobak R., Zmiany w teorii walki, cz. 1 pk. „DZIAŁANIA-2”, AON, Warszawa 1998.
21. Informator o siłach zbrojnych państw sąsiadujących z Polską, WSI, Warszawa 1994.
22. Informator o uzbrojeniu sił lądowych państw sąsiadujących z Polską, WSI, Biuro Studiów i Analiz. Warszawa 1995.
23. Janiszewski F., Bęben W., Zwalczenie desantów powietrznych w obronie, Myśl Wojskowa nr 11/1974.
24. Jarecki Cz., Biernacik R., Taktyka artylerii, AON, Warszawa 1998.
25. Kaczmarek W., Pawłowski P., Właściwości obrony dywizji w nocy - historia i współczesność, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1993.
26. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., Przyszła wojna - jaka?, BUWIK, Warszawa 1995.
27. Kuczmański Z., Działania wojsk lądowych w aspekcie operacyjnym i taktycznym, AON, Warszawa 1998.
28. Kuczmański Z., Powietrzny wymiar w działaniach wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 4 / 1997.
29. Kołodziejczyk B., Co będzie jutro ?, BWW, Warszawa 1976.
30. Koziej S., Łaski W., Sznajder R., Teren i taktyka, MON, Warszawa 1980.
31. Mondrzycki Z., Metody oceny wpływu warunków fizyczno-geograficznych i niektórych elementów pokrycia terenu na jego dostępność, MON, Warszawa 1991.
32. Nowak M., Właściwości taktyczne terenu, ASG WP, Warszawa 1974.
33. Nowak Z., Manewr, zaskoczenie i ekonomia sił w obronie dywizji, AON, Warszawa 1993.

34. Operation Desert Sabre, The Planning Process and Tactics Employed Br 1 st Armoured Division, 1993.
35. Operation Grandby, British Army's Contribution To The Liberation Of Kuwait, 1992.
36. Piórkowski L., Manewr w obronie dywizji i pułku, AON, Warszawa 1992.
37. Prognoza sztuki operacyjnej „PROGNOZA-4”, ASG WP, Warszawa 1987.
38. Prognoza zmian w taktyce ogólnej pk. „REAKCJA”, AON, Warszawa
39. Prokop A., O roli taktycznego desantu powietrznego w działaniach zaczepnych, Myśl Wojskowa nr 3/1988.
40. Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej, MON, Warszawa 1991.
41. Putignanony M.A., See Deep Shoot Deep. UAVs an the Future Battlefield, Military Reviev 1991, nr 2.
42. Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych, cz.1(związek taktyczny, oddział), Sz. Gen. WP, Warszawa1994
43. Regulamin działań wojsk lądowych, DWL, Warszawa1999
44. Rutkowski Z., Zwalczenie taktycznych desantów powietrznych w obronie dywizji zmechanizowanej, AON, Warszawa 1992.
45. Schwarzkopf H.N., Nie trzeba bohatera, Ryton, Warszawa 1993.
46. Suchora S., Szustek R., Cieślak E., Lotnictwo wojsk lądowych i siły powietrznoszturmowe na polu walki, AON, Warszawa 1995.
47. Szmyd R., Rozpoznanie w przeciwuderzeniu związku operacyjnego, AON, Warszawa 1994.
48. Ścibiorek Z., Aktywność w obronie, „SUKCES”, AON, Warszawa 1996.
49. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, AON, Warszawa 1995.
50. Ścibiorek Z., Wpływ nowych środków walki na działania bojowe wojsk lądowych, AON, Warszawa 1993.
51. Ścibiorek Z., Zasady prowadzenia działań opóźniających przez oddziały i pododdziały ogólnowojskowe (OPÓR I), AON, Warszawa 1996.
52. Taktyka ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa2001.

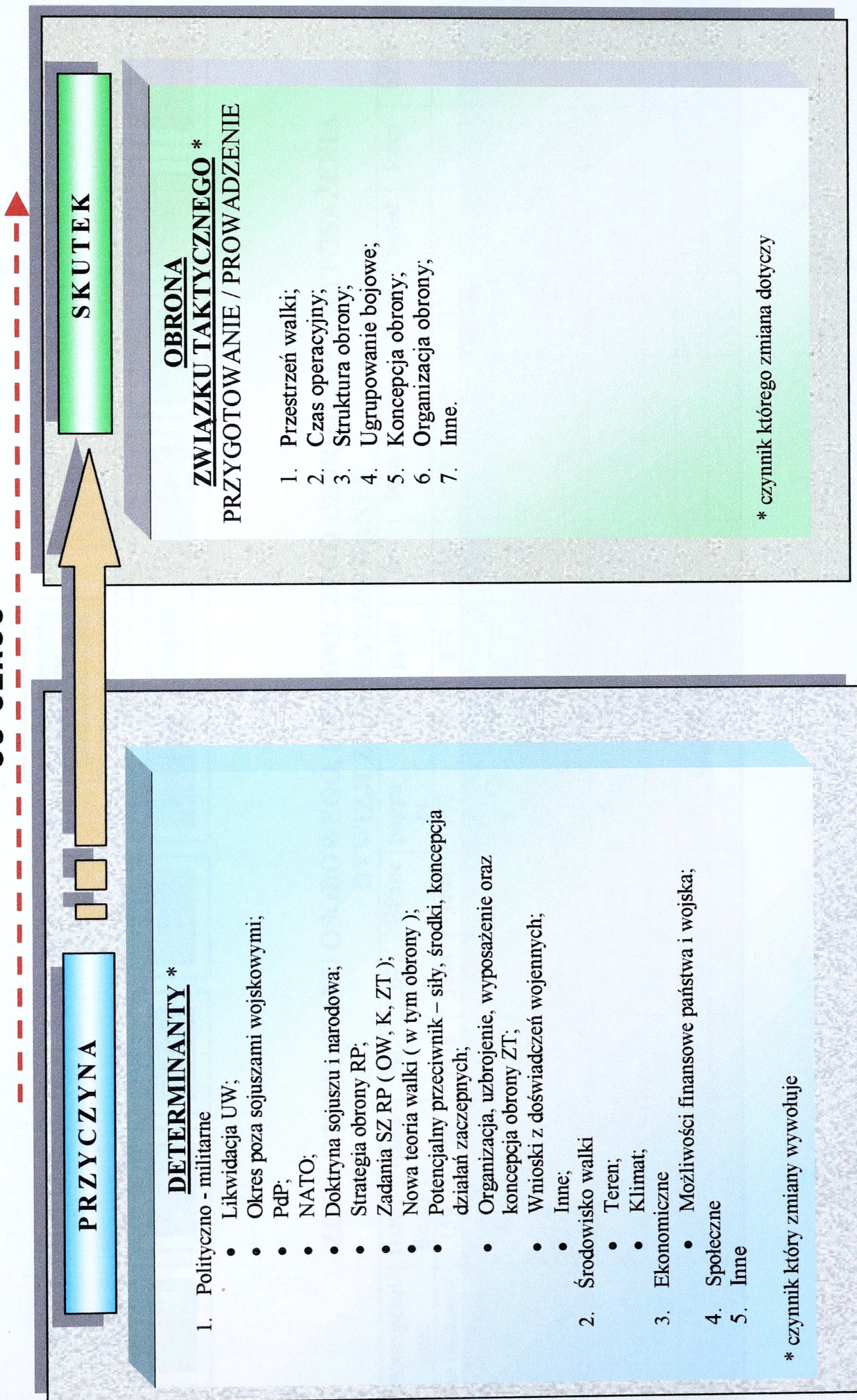
53. The Army Field Manual FM 100-5, Headquarters Department Of The Army, Washington, DC, 1986.
54. The Army Field Manual, Volume 1, Part 2 The Armoured Division in Battle, General Staff 1990.
55. Toffler H.i.A., Wojna i antywojna, wyd. Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa 1997.
56. Tomaszewski A., Zieliński J., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, cz. 1, Miejsce i zadania wojsk lądowych w systemie obronnym kraju, AON, Warszawa 1996.
57. Uniwersalna metodyka oceny wartości bojowej uzbrojenia oraz potencjału bojowego związków taktycznych i operacyjnych sił zbrojnych, MON, Warszawa 1993.
58. Wiatr M., Trwałość obrony manewrowej, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1994.
59. Więcek J., Charakterystyka czołgów i BWP jako obiektów ognia artylerii w obronie, Myśl Wojskowa nr 3/1992.
60. Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej pk. „INTER”, AON, Warszawa 1999.
61. Wpływ nowych środków walki, zwłaszcza broni precyzyjnej na przygotowanie i prowadzenie współczesnych operacji (walki), Podręcznik, ASG, Warszawa 1987.
62. Zaliński A., Formy aktywności w obronie związku taktycznego, AON, Warszawa 1995.
63. Zieliński J., Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych, AON, Warszawa 1997.
64. Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Studium operacyjne, AON, Warszawa 1995.
65. Zieliński J., Siły zbrojne sąsiadów Polski, wyd. Bellona, Warszawa 1993.
66. Zieliński J., Teoretyczne podstawy działań operacyjnych wojsk lądowych pk. „KORPUS”, AON, Warszawa 1997.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

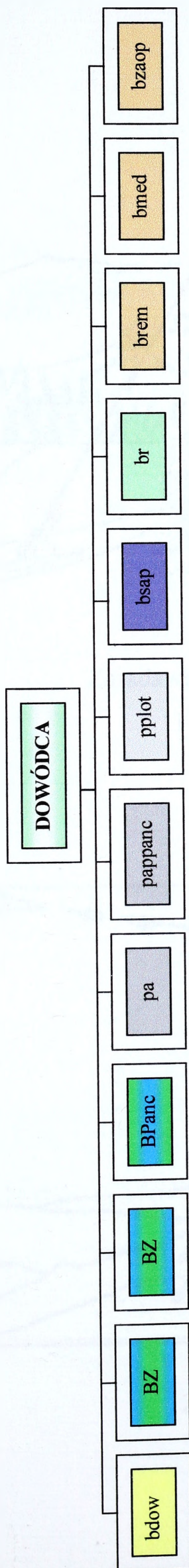
1. Determinanty zmian w obronie ZT.
2. Struktura organizacyjna dywizji zmechanizowanej.
- 3a. Zasady strzelania z dział pociskami poszukującymi i samonaprowadzającymi się.
- 3b. Zasada działania amunicji SMART.
- 4a. Zasada użycia rakiet wypełnionych minami przeciwpancernymi.
- 4b. Zasada działania przeznaczonego dla artylerii podpocisku kierowanego w końcowej fazie lotu.
5. Zasada działania pocisku moździerzowego, przeciwpancernego kierowanego w końcowej fazie lotu.
6. Porównanie celów obrony.
7. Czynniki mające wpływ na szerokość i głębokość obrony.
8. Porównanie celu i istoty rodzajów obrony zawartych w regulaminach wybranych armii NATO.
9. Rodzaje manewru w obronie.
10. Przyszłościowa struktura organizacyjna WL (związek taktyczny, oddział)
11. Wywiad ekspercki.
12. Sprawozdanie z badania opinii ekspertów dotyczącego problematyki determinantów zmian w obronie związku taktycznego.

DETERMINANTY ZMIAN W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

OŚ CZASU

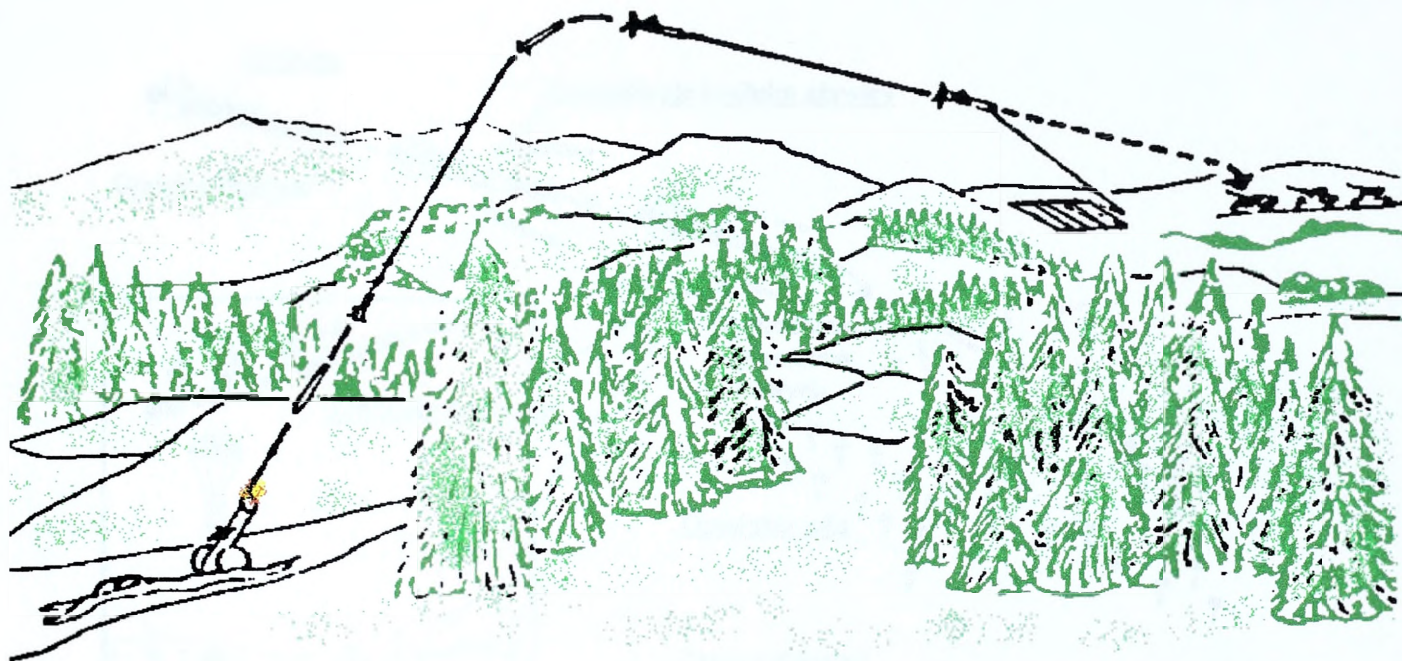

STRUKTURA ORGANIZACYJNA DYWIZJI ZMECHANIZOWANEJ

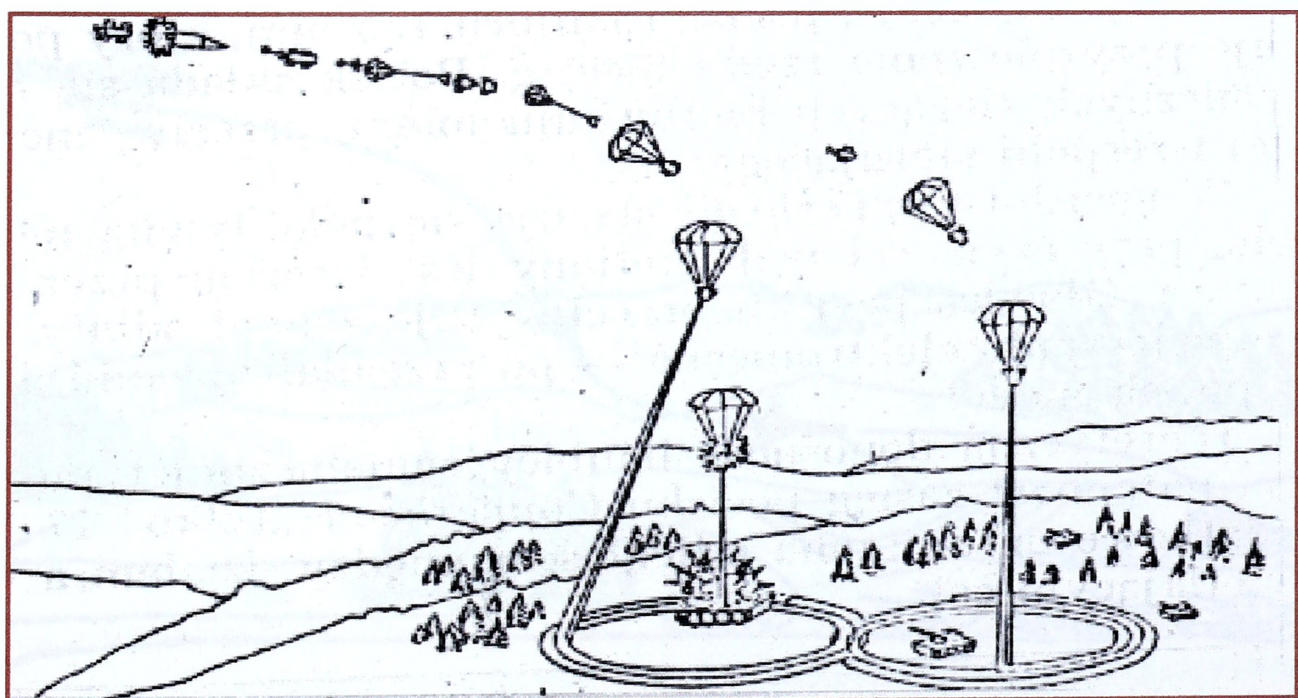

ZESTAWIENIE STANU OSOBOWEGO, ZASADNICZEGO UZBROJENIA I WYPOSAŻENIA DYWIZJI ZMECHANIZOWANEJ

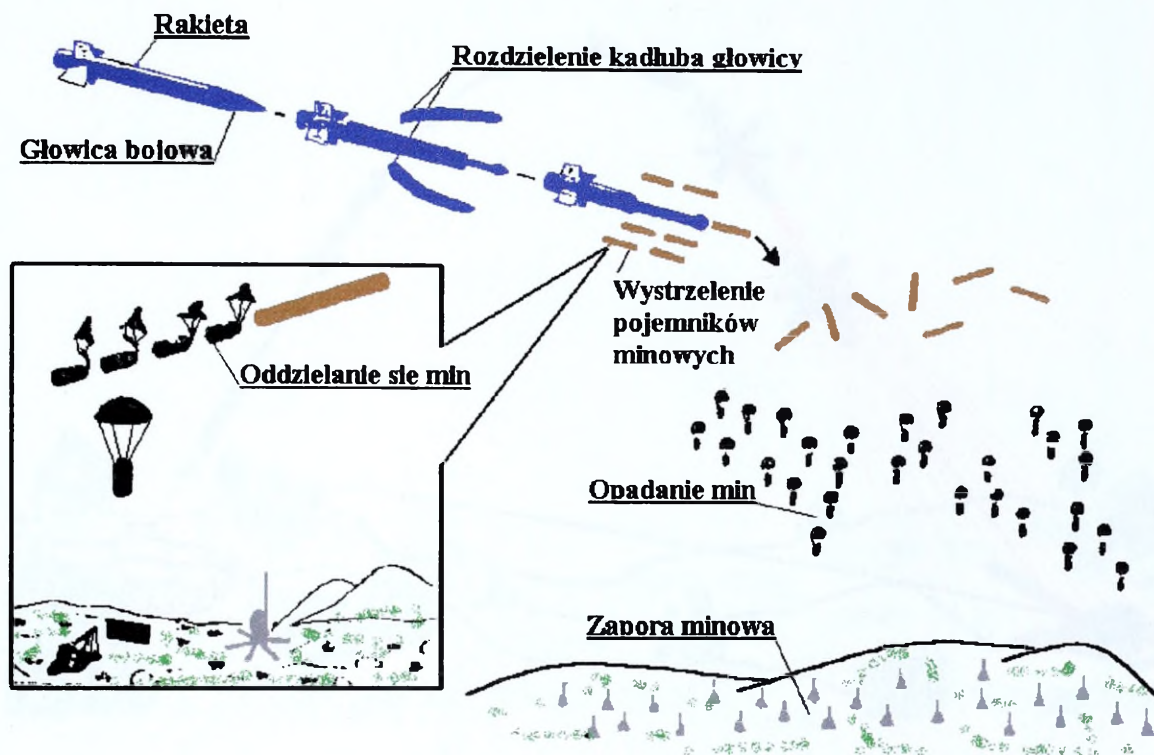
Wyszczególnienie	Dztwo Sztab	bdow	BZ	BZ	BPanc	pappanc	pa	pplot	br	bsap	bzaop	brem	bmed	kzap	bŻW	Razem
Stan osobowy	159	755	3978	3494	3494	757	841	874	411	659	696	517	255	155	353	17882
Czołg T-72		30	30	30	90											150
BWP		90	90	90	30											210
Hbs 2S1		18	18	18	18		18									72
BM-21							18									18
9P133 „Malutka”			6	6	6	9										27
9K111 „Fagot”			4	4	4											12
85 mm D-44			12	12	12	48										84
PRWB „OSA”								16								16

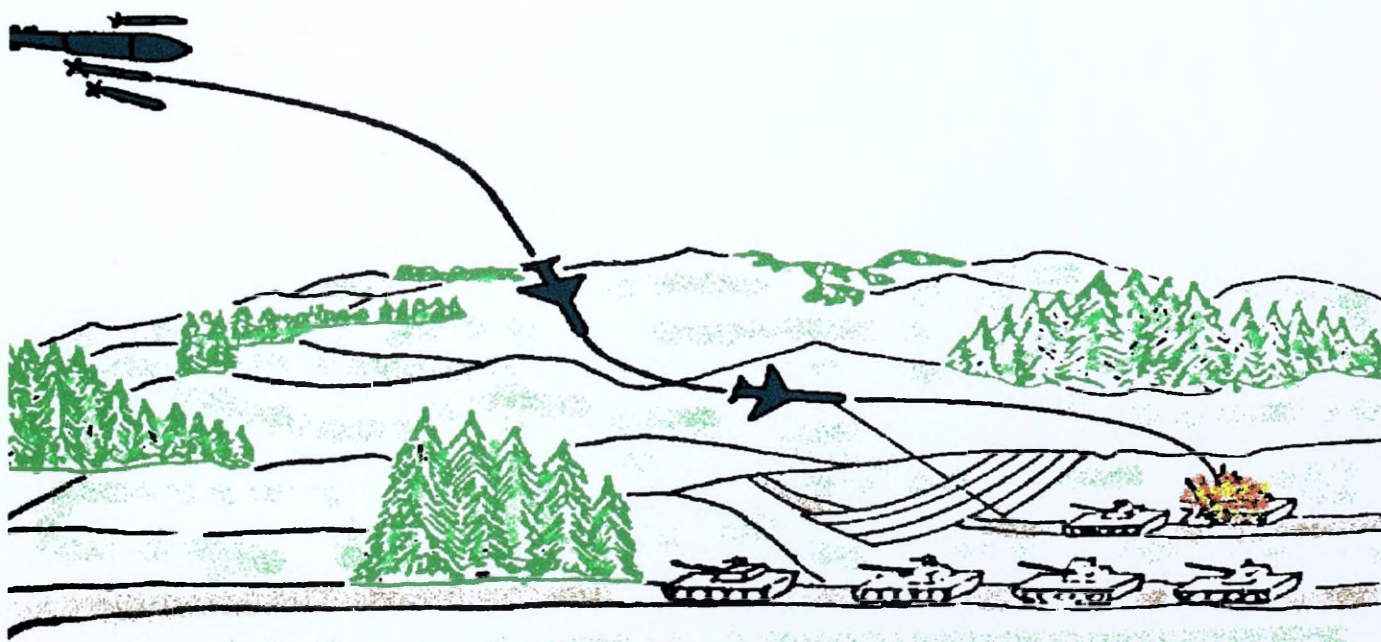
Zasada strzelania z dział pociskami poszukującymi
i samonaprowadzającymi się na cel

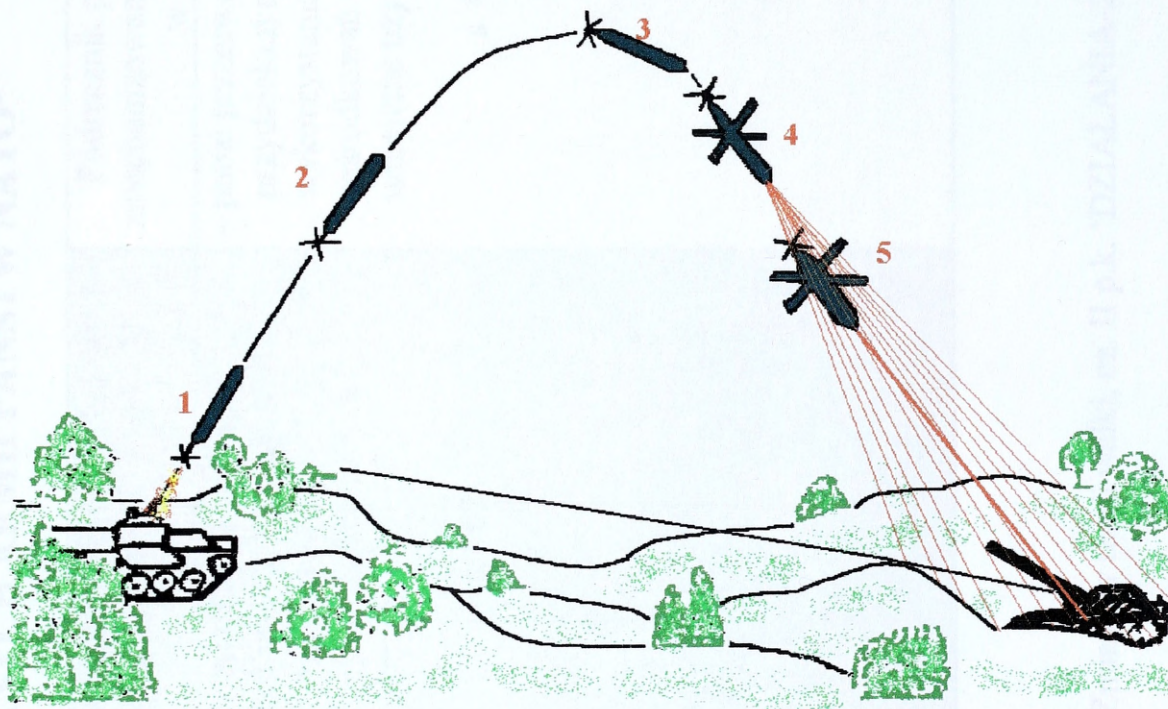
Zasada działania amunicji SMART

Zasada użycia rakiety wypełnionej minami przeciwpancernymi

Zasada działania przeznaczonego dla artylerii raketowej pod pocisku kierowanego w końcowej fazie lotu

Zasada działania pocisku móżdżkowego przeciwpancerneho
kierowanego w końcowej fazie lotu

**PORÓWNANIE CELÓW OBRONY
ZAWARTYCH W REGULAMINACH WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO***

<p style="text-align: center;">ATP-35(B)</p> <p>a) obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie fiaska jego natarcia;</p> <p>b) utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie przelamaniu się przeciwnika przez niego;</p> <p>c) uzyskanie czasu;</p> <p>d) umożliwienie koncentracji wojsk własnych w innym miejscu;</p> <p>e) zmuszenie przeciwnika do koncentracji, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe.</p> <p style="text-align: right;">s. 123</p>	<p style="text-align: center;">Podręcznik polowy 100-5 Działania wojsk lądowych Armii Stanów Zjednoczonych</p> <p>a) zaoszczędzenie sił w jednym rejonie dla zmasowania mocy bojowej w innym;</p> <p>b) utrzymanie terenu i uniemożliwienie przeciwnikowi dostępu do określonego rejonu;</p> <p>c) uzyskanie na czasie.</p> <p style="text-align: right;">s. 262</p>	<p style="text-align: center;">Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100</p> <p>a) zniszczenie lub rozbitcie możliwie największych sił nieprzyjaciela;</p> <p>b) utrzymanie określonych obszarów.</p> <p style="text-align: right;">s. 162</p>	<p style="text-align: center;">Podręcznik polowy. Dywizja zmechanizowana Wielkiej Brytanii w walce</p> <p>– pobić przeciwnika w przydzielonym obszarze poprzez wykorzystanie terenu, zapór i ześrodkowań ognia oraz umiejętność użycie odwodów.</p> <p style="text-align: right;">s. 4.-1</p>
---	---	--	--

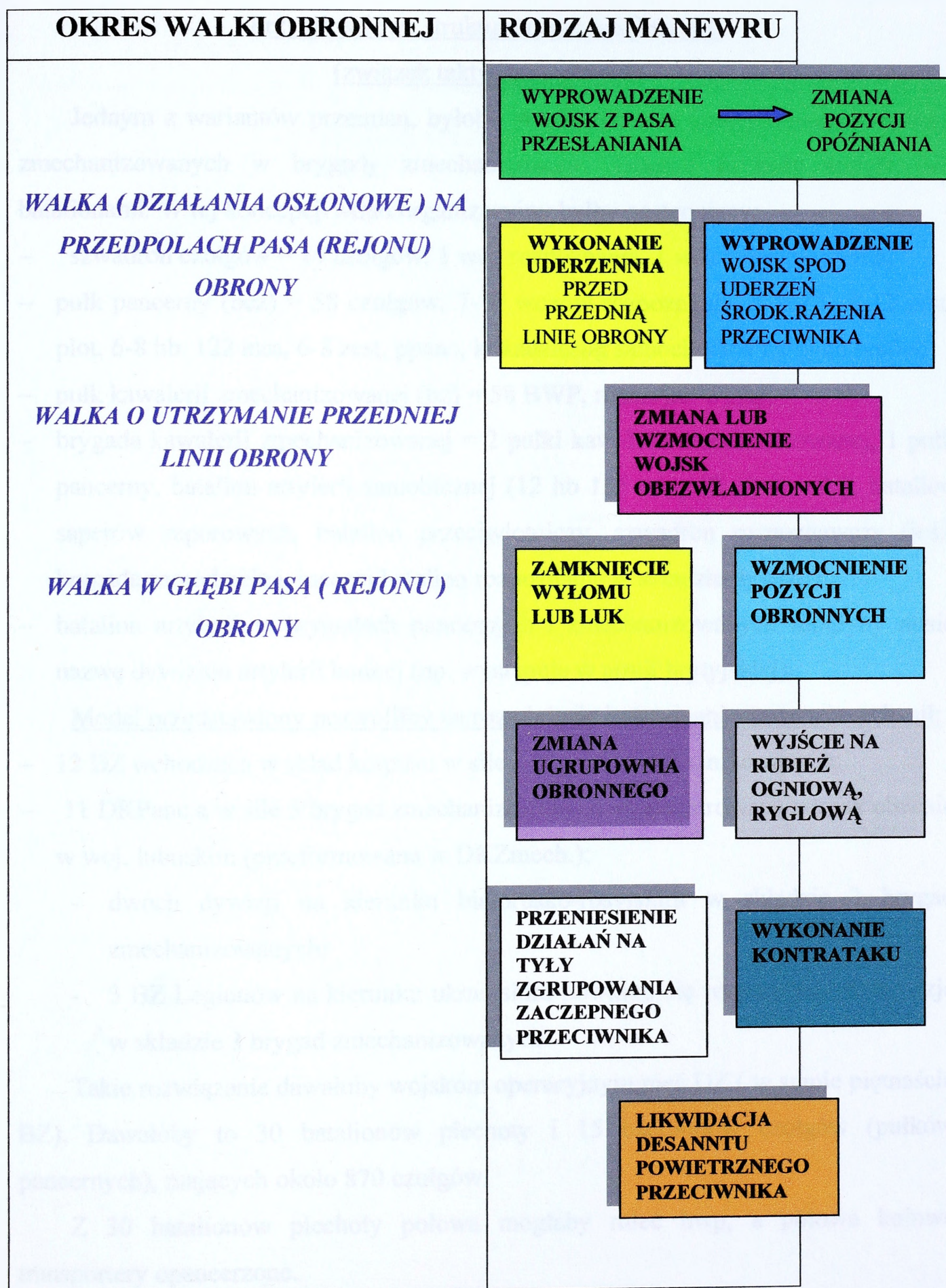
• Na podstawie: M. Huzarski, J. Brzozowski, W. Przedwojewski, R. Chrobak, Zmiany w teorii walki, cz. II p.k. 'DZIAŁANIA-2', AON, Warszawa 1998,

CZYNNIKI MAJĄCE WPLYW NA SZEROKOŚĆ I GŁĘBOKOŚĆ OBRONY

	FM-100-5	HDv 100/100	Regulamin działań wojsk lądowych, wyd. DWL
SZEROKOŚĆ OBRONY	<ul style="list-style-type: none"> - obrona szerokich odcinków frontu zmusza dowódcę do zaakceptowania luk w ugrupowaniu; - wąskie odcinki zwiększały operatywność obrony i liczbę dostępnych wariantów. s. 273 	<ul style="list-style-type: none"> - położenie nieprzyjaciela; - teren; - rodzaj, ilość i zdolność bojowa wojsk lądowych w dyspozycji; - potrzeba wsparcia i uzupełniania się przez wszystkie systemy broni. s. 177 	<ul style="list-style-type: none"> - możliwości bojowe; - miejsce w ugrupowaniu bojowym; - teren; - siły przeciwnika i sposób jego działania. s. 83
GŁĘBOKOŚĆ OBRONY	<ul style="list-style-type: none"> - obrona płytkich sektorów lub pozycji ogranicza elastyczność i wymaga od dowódcy walki daleko w przodzie; - głębokie sektory zwiększają elastyczność obrony i liczbę dostępnych wariantów. s. 273 	<ul style="list-style-type: none"> - teren; - rodzaj broniących się wojsk; - odpowiednie rozśrodkowanie i maskowanie. s. 178 	<ul style="list-style-type: none"> - potęgowanie przeciwdziałania natarciu wojsk przeciwnika; - wzajemna więź taktyczna między elementami ugrupowania bojowego; - podjęcie skutecznej walki z przeciwnikiem prowadzącym natarcie w wymiarze powietrzno-lądowym. s. 81

**PORÓWNANIE CELU I ISTOTY RODZAJÓW OBRONY
ZAWARTYCH W REGULAMINACH WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO**

ATP-35(B)	FM 100-5	HDv 100/100	Regulamin działań wojsk lądowych wyd. DWL
<p>A. MANEWROWA</p> <ul style="list-style-type: none"> - niszczenie nacierających wojsk poprzez dopuszczenie by podeszły one do pozycji, które wystawiają je na kontrataki i okrażenie przez ruchome odwody; - nacisk kładziony jest raczej na zwalczanie przeciwnika niż na utrzymanie lub odbijanie terenu; - stosuje się połączenie działań zaczepnych obronnych o opóźniających. <p>B. REJONU</p> <ul style="list-style-type: none"> - skupia się na utrzymaniu terenu poprzez wchłonięcia przeciwnika w szereg wewnętrznych pozycji obronnych; - wysiłek skupiony jest na utrzymaniu lub odzyskaniu terenu; - gross sił przeznaczane jest do utrzymania terenu stosując połączenie pozycji obronnych i niewielkich odwodów manewrowych. <p style="text-align: right;">p. 04016 a i b</p>	<p>A. RUCHOMA</p> <ul style="list-style-type: none"> - kombinacja ognia i manewru, natarcia, obrony i opóźniania w celu rozbicia ataku przeciwnika; - mobilność obrońcy musi być większa lub równa mobilności napastnika; - potrzebny jest duży odwód i duża głębia terenu. <p style="text-align: right;">s. 268</p> <p>B. POZYCYJNA</p> <ul style="list-style-type: none"> - większość sił jest rozwinięta w celu utrzymania terenu przy użyciu kombinacji pozycji obronnych i małych ruchomych odwodów; - statyczne ugrupowanie zapewnione przez pozycje obronne; - dążenie do niszczenia nieprzyjaciela za pomocą ogni ryglowych lub lokalnych kontrataków. <p style="text-align: right;">s. 269</p>	<p>A. RUCHOMA</p> <ul style="list-style-type: none"> - ciągle oddziaływanie na nieprzyjaciela z różnych kierunków; - szybkie przenoszenie punktu ciężkości; - wyprowadzenie wojsk spod oddziaływania broni nieprzyjaciela; - ponowne odzyskanie swobody działania. <p style="text-align: right;">s. 165</p> <p>B. REJONU</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przeciwdziałanie natarciu przeciwnika w oparciu o rozbudowane inżynierynie i powiązane ogniem pozycje obronne, rozmieszczone w głębi obrony; - kontrataki mają charakter lokalny. <p style="text-align: right;">s. 165</p>	<p>A. MANEWROWA</p> <ul style="list-style-type: none"> - oparta na ruchliwości wojsk i ich aktywności oraz na obronie obiektów i rejonów kluczowych; - celem jest osłabienie i wyhamowanie natarcia przeciwnika, zyskanie czasu dla stworzenia przewagi na wybranym kierunku, zatrzymanie na dogodnej rubieży terenowej oraz rozbitcie kontratakami. <p>B. POZYCYJNA</p> <ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie terenu, dążenie do rozbicia nacierającego przed przednią linią obrony lub w rejonie oddziałów pierwszego rzutu; - w wypadku wdarcia się przeciwnika w głębi obrony dąży się do jego zatrzymania, przy czym przez wykonanie kontrataku do odzyskania terenu. <p style="text-align: right;">s. 83</p>

Przyszłościowa struktura organizacyjna WL(związek taktyczny, oddział)

Jednym z wariantów przemian, byłoby przekształcenie funkcjonujących dywizji zmechanizowanych w brygady zmechanizowane. Obecne brygady stałyby się batalionami. W tej koncepcji skład organizacyjny byłby następujący:

- szwadron czołgów = 14 czołgów, 1 wóz rozpoznania, 1 wóz zabezpieczenia;
- pułk pancerny (bcz) = 58 czołgów, 7-10 wozów rozpoznania, 4 WZT, 8-12 zest. plot, 6-8 hb. 122 mm, 6-8 zest. ppanc, kilkadziesiąt samochodów różnych typów;
- pułk kawalerii zmechanizowanej (bz) = 58 BWP, reszta jak wyżej;
- brygada kawalerii zmechanizowanej = 2 pułki kawalerii zmechanizowanej, 1 pułk pancerny, batalion artylerii samobieżnej (12 hb 155 mm, 12 wyrz. rak.), batalion saperów zaporowych, batalion przeciwlotniczy, szwadron rozpoznawczy (jeśli brygada samodzielna, inaczej batalion rozpoznania w składzie dywizji):
- batalion artylerii w brygadach pancernych i zmechanizowanych mogłyby nosić nazwę dywizjon artylerii konnej (np. występuje w armii brytyjskiej).

Model przedstawiony pozwoliłby na rozwinięcie i utrzymanie następujących sił:

- 12 DZ wchodząca w skład korpusu w sile 3 brygad zmechanizowanych;
- 11 DKPanc a w sile 3 brygad zmechanizowanych skoncentrowaną tak jak obecnie w woj. lubuskim (przeformowana w DKZmech.);
  - dwóch dywizji na kierunku białorusko-rosyjskim w składzie 3 brygad zmechanizowanych;
  - 3 BZ Legionów na kierunku ukraińskim powinno się rozbudować w dywizję w składzie 3 brygad zmechanizowanych.

Takie rozwiązanie dawałoby wojskom operacyjnym pięć DZ (w sumie piętnaście BZ). Dawałoby to 30 batalionów piechoty i 15 batalionów czołgów (pułków pancernych), mających około 870 czołgów.

Z 30 batalionów piechoty połowa mogłaby mieć bwp, a połowa kołowe transportery opancerzone.

Dodatkowo w skład wojsk operacyjnych wchodziłaby brygada aeromobilna (25 BKPow) oraz 6 BDSz i 1 pspec.

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYWIAD EKSPERCKI

Realizacja założeń doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej powoduje, że zainteresowanie teoretyków i praktyków wojskowych coraz częściej skupia się na obronie jako rodzaju walki. Ostatnie prognozy transformacyjne Sił Zbrojnych, w tym między innymi zmniejszenie liczby związków taktycznych wojsk lądowych do czterech dywizji, prowokuje do zdefiniowania w związku z powyższymi faktami potrzeb zgodnych z aktualnymi wymogami pola walki. Potrzeby te określają zakres zmian zarówno w odniesieniu do organizacji wojsk jak i koncepcji ich użycia.

Zmiany zachodzące w teorii walki, w tym i w teorii obrony, zawsze w historii przebiegały w sposób ewolucyjny. Wpływ na te zmiany miały różnorodne czynniki. Zbiór tych czynników jest zbiorem obszernym, zawierającym czynniki z różnych obszarów życia społecznego. Od 1999 roku nowym, bardzo ważnym faktem, mogącym mieć wpływ na zmiany również w obronie związku taktycznego, jest członkostwo Polski w NATO.

Przedmiotem zainteresowania prowadzącego badania są: **determinanty zmian w obronie związku taktycznego**. Prowadzący badania zwraca się do ekspertów wojskowych o zajęcie merytorycznego stanowiska i odpowiedź na następujące pytania:

1. Co Pana zdaniem determinuje zmiany w obronie związku taktycznego ?
2. Czy Pana zdaniem słuszne jest twierdzenie, że na zmiany w obronie związku taktycznego, pośredni wpływ mają czynniki polityczne, ekonomiczne i społeczne ?
3. Które determinanty zmian w obronie związku taktycznego zdefiniował by Pan jako te, których wpływ na te zmiany jest największy, bezpośredni ?
4. Jaki Pana zdaniem może być wpływ na zmian w obronie związku taktycznego, faktu naszej integracji z NATO ?
5. Jakie Pana zdaniem mogą być kierunki i charakter przyszłych zmian w obronie związku taktycznego ?

SPRAWOZDANIE

Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW DOTYCZĄCEGO PROBLEMATYKI DETERMINANTÓW ZMIAN W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

- I. Temat badań: Determinanty zmian w obronie związku taktycznego
- II. Metody badawcze: Metoda ocen ekspertów.
- III. Cel badań: Uzyskanie opinii doświadczonych oficerów o przyczynach i kierunkach przeobrażeń w obronie ZT
- IV. Czas badań: Marzec 2001 - kwiecień 2001.
- V. Opis przebiegu badań:

Badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów i objęto nim (10) oficerów reprezentujących Wydział Wojsk Lądowych AON oraz Dowództwo Wojsk Lądowych i 1 WDZ.

Badania przeprowadzone były w oparciu o kwestionariusz zawierający pięć pytań wymagających wyrażenia osobistych poglądów ekspertów.

W oparciu o uzyskane opinie można sformułować następujące generalne wnioski:

1. Zdaniem ekspertów na zmiany w obronie związku taktycznego, mają wpływ czynniki przede wszystkim militarne, takie jak zmiany w teorii walki, środków walki, organizacji wojsk, itp. Na zmiany te duży wpływ, choć nie bezpośredni mają też czynniki polityczne, ekonomiczne i społeczne.
2. W odniesieniu do pytania nr 2 przeważa pogląd, że determinanty zmian w obronie związku taktycznego stanowią obszerny zbiór różnorodnych czynników, z wielu dziedzin działalności społecznej (min. polityki, ekonomii, itd.). Przy czym uważa się, że czynniki z tej grupy determinują zmiany w obronie związku taktycznego ale tylko w sposób pośredni. Zwykle wcześniej wywierają określony wpływ na otoczenie przedmiotu badań lub elementy systemu ale wyższego rzędu. Dopiero w następnej kolejności ale już w formie

przetworzonej, bardziej konkretnej i jednoznacznej wpływają na zmiany w ZT.

3. Odpowiadając na pytanie 3 eksperci byli zgodni w opinii, że do grupy czynników które najczęściej wywoływały i w dalszym ciągu wywoływać będą zmiany w obronie związku taktycznego zaliczyć przede wszystkim należy:

- środki walki;
- przeciwnik;
- koncepcja użycia;
- organizacja ZT.

Zdaniem ekspertów patrząc retrospektywnie na ten problem, to przede wszystkim zmiany jakościowe i ilościowe w wojskach potencjalnych przeciwników były zacznem przeobrażeń w wojskach własnych.

4. Odpowiedź na pytanie czwarte nie była jednomyślna. Z jednej strony uważa się, że fakt naszej integracji z NATO wymusza potrzebę dostosowania się do rozwiązań koncepcyjnych i organizacyjnych sojuszników, ale przede wszystkim na poziomie operacyjnym i strategicznym. Z drugiej strony istniejąca zawsze możliwość wspólnego działania na poziomie taktycznym, obliguje do znalezienia rozwiązań pozwalających na takie działania. W tym przypadku chodzi między innymi o możliwość skutecznego dowodzenia związkiem taktycznym w sytuacji koniecznego współdziałania z innymi wojskami Sojuszu, lub w sytuacji dowodzenia nimi (otrzymanym elementem / elementami bojowym).

5. W odniesieniu do pytania nr 5 przeważa pogląd, że przyszłe zmiany w obronie związku taktycznego, wynikać będą z potrzeby skutecznego przeciwdziałania natarciu ewentualnego przeciwnika. Również nowe zadania wspólnej obrony koalicyjnej mogą zmiany te wymuszać. Determinantami zmian będą prawdopodobnie już tradycyjnie nowe środki walki wprowadzane na wyposażenie oraz zmiany w organizacji związku taktycznego.